

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 6(306) 2017

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar (Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept, profesor, (Miskolc, Ungaria); Gh. Costachi, doctor hab. în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept, profesor univ.; D. Garadjaev, doctor în drept, profesor, Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerbaidjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișcenco, doctor hab. în drept, profesor (Moscova, FR); T. Kolomoieț, doctor hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac, doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneuropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Stratov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina); V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor. al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasviata.in.ua

SUMAR

- Victor GUȚULEAC, Igor SPÎNU, Elena COMARNIȚCAIA. Calificarea juridică corectă a faptei ilicite comisă – condiție de determinare a formei răspunderii juridice aplicabile 4
- Petru RAILEAN. Aportul Curții Constituționale la asigurarea constituționalității în statul de drept..... 10
- Георге КОСТАКИ. Право человека на безопасность..... 16
- Борис СОСНА, Дмитрий ТАРЛЕВ. Участники исполнительного производства, их права и обязанности 20
- Iurie LARII, Anatolie CANANĂU. Măsurile special-criminologice de prevenire a infracțiunilor din domeniul transportului rutier 27
- Octavian BEJAN. Prevenirea comiterii crimelor de către minori prin măsuri de stăpînire individuală 31
- Victor MICU. Răspunderea și responsabilitatea ca fenomen social 36
- Daniela COZMA. Unele reflecții asupra statutului de funcționar public al magistratului. 41
- Irina IACUB, Veronica NACU. Suicidul și determinarea la suicid 45
- Gheorghii TATARU. Răspunderea șefului de stat în spațiul european..... 51
- Olesea ȚURCAN. Puterea judecătorească în statul de drept: concept și valoare..... 55



CZU 342.9

CALIFICAREA JURIDICĂ CORECTĂ A FAPTEI ILICITE COMISĂ – CONDIȚIE DE DETERMINARE A FORMEI RĂSPUNDERII JURIDICE APLICABILE

Victor GUȚULEAC,

doctor în drept, profesor universitar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Igor SPÎNU,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar, Universitatea de Studii Europene din Moldova

Elena COMARNIȚAIA,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

SUMMARY

In the process of ensuring law and order, in society are applied various forms of legal liability. They differ from one state to another. But in all these cases, the right form of legal liability is based on a certain illegal act. The separation of offense from other unlawful actions conditions the delimitation of contravention liability from other forms of legal liability.

Keywords: unlawful, contravention, offense, disciplinary case, administrative offence, legal liability, contravention liability.

REZUMAT

În procesul asigurării ordinii de drept în societate sunt aplicate diverse forme ale răspunderii juridice. Ele diferă de la un stat la altul. Însă în toate cazurile forma concretă a răspunderii juridice se bazează pe o anumită specie de ilicit. Delimitarea contravenției de alte fapte ilicite condiționează separarea răspunderii contravenționale de alte forme ale răspunderii juridice.

Cuvinte-cheie: ilicit, contravenție, infracțiune, delict disciplinar, delict administrativ, răspundere juridică, răspundere contravențională.

Introducere. Orice societate se naște, există și evoluează doar prin prisma unei ordini sociale strict determinate și coerent stabilite, fiind asigurată de protecția regulilor de conduită prin diverse norme: morale, cunctuare, juridice, teologice. Încălcarea acestei ordini sociale implică și este precedată de răspunderea socială, care reprezintă o totalitate de drepturi și obligații a persoanei, apărute în urma săvârșirii unei fapte contrare regulilor prestabilite de normele sociale. O parte componentă a răspunderii sociale este și răspunderea juridică, care are drept scop final reglarea sistemului social, condamnarea faptei ilicite prin realizarea constrângerii statale și dezvoltarea atitudinii de responsabilitate juridică a membrilor societății. Acest principiu general al respectării ordinii de drept prin imputarea răspunderii juridice este consacrat în Constituția Republicii Moldova (Legea supremă care guvernează celelalte norme juridice) și are statut de îndatorire fundamentală a oricărei persoane [4].

Răspunderea juridică este o institu-

ție a dreptului, alcătuită din ansamblul normelor care vizează exercitarea constrângerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice persoanelor care încalcă ordinea de drept [2, p. 37-41].

Scopul publicației. Pentru a determina corect forma răspunderii juridice ca metodă de constrângere statală aplicată pentru fapta antisocială comisă cu vinovăție, este necesar să stabilim, în primul rând, însăși natura juridică a acestei fapte.

Pledăm pentru clasificarea faptelor ilicite în: infracțiuni, contravenții, abateri administrative și abateri disciplinare. Scopul principal constă în examinarea ilicitului contravențional în raport cu alte forme de ilicit.

Metodele aplicate și materialele utilizate. Cunoștințele științifice vehiculate prin intermediul acestei publicații au fost dobândite preponderent prin metodele clasice de cercetare științifică cum ar fi: analiza comparativă, metoda logică, sinteza, metoda analizei de conținut, metoda construcției abstracte etc. În publicație au fost utilizate lucrările științifice ale

savanților ce reprezintă atât doctrina juridică autohtonă, cât și doctrinele juridice ale României, Federației Ruse și a altor state.

Rezultate obținute și discuții. Răspunderea ca fenomen social-juridic are ca finalitate atât autoreglarea sistemului social, cât și condamnarea, dezaprobarea faptei dereglatoare, în scopul corijării atitudinii viitoare a autorului ei, formării spiritului său de responsabilitate [13, p. 360-361].

Răspunderea juridică, garanție a realizării dreptului, factor de eficiență a acestuia, este, în manifestările ei concrete, o sumă de forme de răspunderi specializate, reglementate de instituții juridice distincte [19, p. 5].

Într-adevăr, în dependență de norma încălcată, ca parte componentă a unei ramuri distincte de drept, ce apără și ocrotește anumite valori sociale, general recunoscute, intervine și forma respectivă de răspundere. Răspunderea contravențională, ca formă a răspunderii juridice, constă în raportul juridic contravențional de constrângere, generat ca urmare a comiterii contraven-



ției între stat și contravenient, raport complex al cărui conținut îl formează dreptul statului de a aplica persoanei vinovate sancțiunea prevăzută de lege pentru contravenția comisă și de a o constrânge să o execute, corelativ cu obligația contravenientului de a suporta aplicarea și executarea sancțiunii contravenționale, în vederea restabilirii ordinii de drept și restaurării autorității legii [10, p. 104].

Așadar, rezultă că răspunderea contravențională se preschimbă din responsabilitate contravențională odată cu modificarea raportului de conformare în raport de conflict, doar în cazul comiterii, de către persoană (subiect activ al raportului juridic de conflict), a unei contravenții, care este, de altfel, și unicul temei juridic al răspunderii contravenționale. Cauza apariției raportului de conflict este comiterea unei fapte ilicite condamnate de normele materiale ale dreptului contravențional, iar efectul se manifestă și se realizează prin aplicarea măsurilor de constrângere statală sub forma sancțiunii.

Deosebirea dintre comportamentul civic general și cel care ar putea genera răspunderea contravențională constă în faptul că cel de-al doilea este impus printr-o prescripție normativ-legală, care avertizează persoana asupra necesității observării unei conduite general convenabile, ceea ce îi conferă acestuia caracterul ei de obligație socială și legală. Din aceste considerente rezultă două consecințe importante pentru starea de legalitate în domeniul contravențional: mai întâi, norma de conduită trebuie să preexiste oricărei norme legale de sancționare contravențională și, în al doilea rând, norma de sancționare devine activă doar în cazul nerespectării normei de conduită la care ea se referă [16, p. 16].

Faptele ilicite, fiind foarte diverse, se deosebesc în dependență de natura relațiilor și valorilor lezate, precum și de gradul socialmente periculos. Astfel, acestea cunosc o clasificare duală în doctrina juridică. Unii autori pledează pentru clasificarea faptelor ilicite în patru categorii: *infracțiuni*,

contravenții, *abateri administrative* și *abateri disciplinare* [12, p. 96; 10, p. 86].

În același timp există și alte opinii, de exemplu, prof. M. Orlov consideră că: „Faptele care contravin anumitor norme de drept sunt ilicite și se împart, la rândul lor, în mai multe categorii, dintre care putem menționa: infracțiunile, contravențiile, delictele civile și abaterile disciplinare” [14, p. 144].

Într-o altă lucrare, coautorul căreia este M. Orlov, se statutează următoarele: „Faptele juridice sunt foarte diverse și pot fi sistematizate după natura raportului juridic încălcat. De aici rezultă că: fapta ilicită prin care se încalcă un raport juridic reglementat de normele dreptului penal constituie o infracțiune; fapta ce aduce atingere unui raport de drept civil – delict civil; încălcarea unui raport de muncă – abatere disciplinară, iar fapta prin care se încalcă un raport juridic administrativ – abatere administrativă” [15, p. 150].

Analizând clasificările doctrinare ale ilicitului, considerăm că faptele ilicite, după natura lor juridică, ar trebui de clasificat în: *infracțiuni*, *contravenții*, *delicte civile*, *abateri administrative* și *abateri disciplinare*. Fiecare dintre aceste încălcări atentează și lezează relații și raporturi juridice specifice, apărute de norme legale ale unor ramuri de drept distincte: drept penal, drept contravențional, drept civil, drept administrativ, dreptul muncii.

Contravenția, ca instituție de bază a dreptului contravențional, ca fenomen social-juridic distinct și ca specie a faptei ilicite, se caracterizează prin anumite aspecte:

a) *aspectul material*, deoarece este o manifestare exterioară obiectivă a persoanei, aptă să producă modificări în realitatea obiectivă;

b) *aspectul social*, deoarece este o activitate periculoasă pentru valorile sociale și generează raporturi conflictuale între subiectele raportului contravențional;

c) *aspectul moral-politic*, deoarece dă expresie atitudinii etice și celei civile față de valorile social-juridice;

d) *aspectul juridic*, deoarece repre-

zintă o încălcare a obligației de conformare inserată în norma de stabilire și sancționare a contravenției, încălcare ce produce efecte juridice [10, p. 85].

Contravenția – ca faptă antisocială ilicită – este înrudită cu alte forme de abatere antisocială: infracțiune, delict administrativ, delict disciplinar, delict civil, etc., dar, în același timp, dispune de trăsături distincte [11, p. 85].

Contravenția și infracțiunea. În accepțiunea sa, cea mai generală, atât infracțiunea, cât și contravenția este o faptă de factor uman, un act de conduită exterioară a acestuia interzis de lege prin aplicarea unei sancțiuni specifice.

Deci, atât contravenția, cât și infracțiunea sunt fapte ilicite comise cu vinovăție, care prezintă pericol pentru societate și fiecare dintre ele constituie temeiul angajării uneia din formele răspunderii juridice; contravenția – temeiul răspunderii contravenționale, infracțiunea – temeiul răspunderii penale, deci, aceste instituții juridice au atât caracteristici *asemănătoare*, cât și cele de *distingere*.

Asemănarea contravenției – ca instituție juridică – cu infracțiunea poate fi urmărită prin: *caracterul obiectului material; conținutul obiectului juridic și clasificarea lui; elementele constitutive; structura raportului juridic și clasificarea lui; conținutul unor pedepse; principii comune de aplicare a pedepsei; cauzele ce înlătură caracterul contravențional sau infracțional al faptei comise* etc.

Vom examina aceste criterii și vom urmări *asemănarea* contravenției cu infracțiunea prin:

1) *Obiectul material.* Atentatul ilicit atât al contravenției, cât și al infracțiunii îl constituie valorile sociale care țin de protecția drepturilor politice, de muncă și alte drepturi constituționale ale persoanelor fizice; de sănătatea populației, sănătatea persoanei și starea sanitar-epidemiologică; de protecția mediului; de asigurarea activității autorităților publice etc. Probabil, anume potrivit acestui criteriu de asemănare a contravenției și infracțiunii, în unele state, inițial (în altele și în prezent), contravențiile erau reglementate de



Codul penal, fiind considerate infracțiuni, care, având gradul lor de pericol social scăzut, ocupau ultimul loc în ierarhia acestora, după crime și delictate [14, p. 144];

2) *Conținutul și clasificarea obiectului juridic*. Atât în doctrina dreptului penal, cât și cel contravențional, obiectul juridic se clasifică în cel: *general, generic, special (nemijlocit)*. La încadrarea juridică a faptei concrete, fie în norma materială contravențională, fie în norma materială penală *este utilizat obiectul special (nemijlocit)*. Obiectul generic servește drept criteriu de structurare a Părții speciale din Cartea întâi a Codului contravențional și a Părții speciale a Codului Penal al Republicii Moldova. De exemplu, capitolul XII din Codul penal este intitulat: „Infracțiuni în domeniul transporturilor”; capitolul XII din Codul contravențional are titlul: „Contravenții ce atentează la regimul din transporturi”; capitolul XIII din Codul penal este intitulat: „Infracțiuni contra securității publice și ordinii publice”, practic, același titlu are capitolul XIX din Codul contravențional al RM: „Contravenții ce atentează la ordinea publică și la securitatea publică”;

3) *Structura normei materiale*. Atât normele materiale, care reglementează infracțiunile, cât și cele care reglementează contravențiile au una și aceeași structură: ipoteza, dispoziția și sancțiunea;

4) *Elementele constitutive*. Structura logico-juridică a contravenției și a infracțiunii include în sine aceleași elemente constitutive: *obiectul, latura obiectivă, subiectul, latura subiectivă*;

5) *Conținutul și structura raportului juridic*. Raportul juridic contravențional și raportul juridic penal au un conținut asemănător și se structurează în: *subiecte, conținut și obiect* [10, p. 80].

Pentru ambele ramuri ale sistemului de drept *subiectele raportului* (fie contravențional, fie penal) sunt: *statul* (subiect activ) și *persoanele trase la răspundere* (fie contravențională, fie penală) – subiect pasiv.

Statul este titularul dreptului de a trage la răspundere și a sancționa per-

soana vinovată de comiterea contravenției sau infracțiunii, drept exercitat prin intermediul organelor competente, abilitate expres prin lege.

Persoana trasă la răspundere contravențională sau penală este titularul obligației de a respecta legea contravențională sau legea penală, iar în cazul neonorării prevederilor legale de a suporta consecințele juridice prevăzute în sancțiunea normei lezate (fie contravențională, fie penală).

Conținutul raportului respectiv (contravențional sau penal) este format din drepturile și obligațiile corelative ale subiectelor, în sensul că, drepturile unui subiect (statul – subiect activ) constituie obligațiile pentru celălalt subiect (persoana trasă la răspundere – subiect pasiv) [10, p. 81]. Dreptul statului de a atrage la răspundere, fie contravențională, fie penală, persoana vinovată de comiterea contravenției sau infracțiunii, îi corespunde obligația celei din urmă de a suporta sancțiunea aplicată și alte consecințe juridice prevăzute de legea respectivă.

Pe de altă parte, dreptul persoanei trase la răspundere, de a răspunde și de a fi sancționată numai pentru contravenția sau infracțiunea comisă, în limitele legii respective, îi corespunde obligația statului, prin organele competente, de a respecta cu strictețe toate garanțiile procesuale care asigură tragerea la răspundere (contravențională sau penală) numai pentru contravenția sau infracțiunea comisă de către persoana vinovată, sancționând-o în limitele și condițiile prevăzute de lege.

Obiectul raportului contravențional sau penal îl constituie anumite acțiuni sau inacțiuni pe care statul – ca subiect dominant al raportului juridic – le poate pretinde și pe care cealaltă parte a raportului este obligată să le săvârșească sau să se abțină de a le săvârși.

6) *Conținutul pedepselor aplicate*. Atât sancțiunile normelor materiale contravenționale, cât și sancțiunile normelor materiale de drept penal conțin *pedepse* identice, cum ar fi:

- amenda (art. 34 CC al RM și art. 64 CP al RM);

- privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate. Privarea de dreptul de a deține anumite funcții (art. 35 CC al RM, art. 65 CP al RM);

- munca neremunerată în folosul comunității (art. 37 CC al RM, art. 67 CP al RM);

- privarea persoanei juridice de dreptul de a desfășura o anumită activitate (art. 39 CC al RM, art. 73 CP al RM) etc.

7) *Principiile aplicării pedepsei*. Și aplicarea pedepsei contravenționale și aplicarea pedepsei penale se bazează pe aceleași principii: *legalității, egalității în fața legii, dreptății, caracterului personal al răspunderii, individualizării răspunderii și sancțiunii aplicate* etc;

8) *Cauzele de inexistență a contravenției și infracțiunii*. Atât legea contravențională, cât și cea penală legitimează unele *cauze comune care înlătură caracterul contravențional sau infracțional al faptei* comise: *legitima apărare* (art. 21 CC al RM și art. 36 CP al RM); *starea de extremă necesitate* (art. 22 CC al RM și art. 38 CP al RM); *constrângerea fizică și/sau psihică* (art. 23 CC al RM și art. 39 CP al RM); *riscul întemeiat* (art. 24 CC al RM și art. 40 CP al RM).

Distingerea contravenției de infracțiune poate fi urmărită prin următoarele criterii: *gradul valorilor sociale protejate prin normele materiale și pericolul social al consecințelor atentatului; competența și procedura aplicării sancțiunilor; consecințele aplicării pedepsei* etc.

Vom examina distingerea contravenției de infracțiune prin elementele nominalizate:

1) Spre deosebire de infracțiune, care prezintă un *pericol social* mai ridicat, cu consecințe mai grave și care dăinuie în timp, la contravenție, acest pericol este mai redus, iar urmările sunt mai restrânse. Această tangență dintre contravenție și infracțiune reiese însăși din legea contravențională, care expres prevede: „Constituie contravenție fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea” [5, art. 10].



Spre deosebire de legea contravențională, legea penală în termenul de infracțiune nu menționează drept indicator „gradul de pericol social”, ultimul fiind substituit prin noțiunea de „gradul prejudiciabil”. Legea penală prevede: „Nu constituie infracțiune - acțiunea sau inacțiunea - care, deși, formal, conține semnele unei fapte prevăzute de prezentul cod, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni” [7, art. 14 alin. (2)].

Analiza juridică a normei citate nu ține de obiectul acestei cercetări, de aceea ne vom limita la constatarea faptului că divergențele între legea contravențională și cea penală în ceea ce privește pericolul social nu înseamnă că fapta care constituie contravenție nu prezintă un anumit grad de pericol social, ci – dimpotrivă – că aceasta prezintă un pericol social propriu, care nu trebuie comparat cu cel al vreunei alte fapte antisociale, mai gravă sau mai puțin gravă. Pericolul social propriu al contravenției este atribuit acesteia de către legiuitor în momentul în care descrie fapta și prescrie pentru tratamentul ei sancțiuni contravenționale [17, p. 4].

Deci, atât contravenția, cât și infracțiunea sunt fapte ilicite comise cu vinovăție, care prezintă pericol pentru societate și fiecare dintre ele constituie temeiul angajării uneia dintre formele răspunderii juridice, contravenția – temeiul răspunderii contravenționale, infracțiunea – temeiul răspunderii penale.

În opinia lui C. Ardelean criteriile generale de deosebire dintre infracțiuni și contravenții pot fi *intrinseci* și *extrinseci*, după cum țin de însăși natura faptelor sau sunt exterioare acestora. Printre criteriile intrinseci se înscriu, în primul rând, și cu o greutate specifică, hotărâtoare, valorile și relațiile sociale aferente, care sunt lezate sau periclitare prin săvârșirea faptelor. Astfel, faptele îndreptate împotriva relațiilor sociale legate de valori de care depinde însăși existența comunității (siguranța societății, persoana și atribuțiile sale, proprietatea) prezintă

cel mai înalt grad de pericol social, de aceea, față de ele legiuitorul reacționează prin mijloacele dreptului penal. În comparație cu aceasta, faptele prin a căror săvârșire pun în pericol valori de care nu depinde însăși existența societății și a comportamentelor sale, ci funcționarea normală a unui domeniu sau altul de activitate, sunt contravenții [1, p. 33].

Pe lângă *obiectul ocrotirii juridice*, la stabilirea gradului de pericol social trebuie avute în vedere și *urmările faptelor*, respectiv dacă s-a produs o lezare efectivă sau doar o stare de pericol. Este de remarcat că, deși unele fapte antisociale vatamă sau pun în pericol valori esențiale, ele constituie infracțiuni numai atunci când se săvârșesc într-un anumit mod (de exemplu, prin expunere la suferințe fizice și psihice) ori în anumite condiții (de exemplu, în mod repetat). În lipsa acestor împrejurări, fapta constituie contravenție [1, p. 34].

Un alt criteriu intrinsec privește *rezonanța socială* diferită pe care o provoacă la rândul colectivității cele două categorii de acte antisociale. Faptele care vatamă viața, libertatea, integritatea și sănătatea persoanei, faptele de furt, tâlhărie, delapidare, trădare, acte de diversivune, atentat, evadare, falsificare de monedă, trafic de stupefiante ori de arme, au o vie rezonanță socială, provoacă o evidentă stare de neliniște, de nesiguranță socială. Dimpotrivă, faptele care pun în pericol valori de mai mică însemnătate, au o rezonanță restrânsă și nu provoacă tendința membrilor societății de a reacționa represiv, ca de pildă în ceea ce privește circulația rutieră, pescuitul etc.

În sfârșit, un alt criteriu intrinsec se referă la *posibilitatea de restaurare a relațiilor sociale vătămăte*, de restabilire a ordinii dereglate prin comiterea acelei fapte. În cazul infracțiunii este necesar să se aplice o pedeapsă, uneori cu executarea în penitenciar, pe când la contravenție se va aplica o sancțiune cu mult mai ușoară, făcându-se apel la simțul de răspundere al făptuitorului.

În literatura de specialitate se ridică, în mod legitim, întrebarea cine apreciază, cine determină în concret

gradul de pericol social, adică cine stabilește dacă o anumită faptă ilicită constituie contravenție sau infracțiune. Desigur că această facultate, posibilitate, aparține organului competent să constate asemenea fapte, care trebuie să dea dovadă de discernământ în aprecierea pe care o face.

Criteriile extrinseci de distingere a infracțiunii de contravenție sunt consecințele și reflectă diferența de grad de pericol social dintre cele două categorii de fapte antisociale. Se numără printre criteriile extrinseci: sursa legislativă, deci, sediul normelor juridice care prevăd cele două genuri de ilicit; felul sancțiunilor și modul de aplicare și executare a acestor sancțiuni [19, p. 18].

2) *Competența și procedura de aplicare a pedepsei* este un criteriu vădit de distingere a contravenției de infracțiune. În privința faptelor penale, actele normative care le prevăd, pot emana doar de la organele supreme ale puterii legislative. Dimpotrivă, contravențiile pot fi stabilite nu numai prin legi, ci și prin hotărâri și ordonanțe ale Guvernului, precum și, în anumite materii și în anumite limite, prin hotărâri ale organelor administrației publice locale.

Examinarea cauzei penale și aplicarea pedepsei penale este competența exclusivă a instanței de judecată, pe când examinarea cauzei contravenționale și emiterea deciziei la caz ține și de competența altor organe: agentul constator (art. 399-423 CC al RM), procurorul (art. 396 CC al RM), comisia administrativă (art. 398 CC al RM).

Și procedura de stabilire și aplicare a pedepselor este diferită: la contravenții există reguli mult mai simple și o operativitate sporită în instrumentarea cauzelor. Cauzele contravenționale se constată și se examinează în strictă conformitate cu normele procesuale contravenționale (Cartea a II a Codului contravențional), iar cauzele penale – în strictă conformitate cu prevederile Codului de procedură penală;

3) *Consecințele aplicării pedepsei* sunt un alt criteriu de distingere a con-



travenției de infracțiune. Sancțiunile contravenționale nu vizează, decât excepțional în cazuri limitate și pe scurtă durată, libertatea persoanei. Totodată, în comparație cu sancțiunile penale, cele contravenționale, chiar, uneori, fiind formal asemănătoare, sunt întotdeauna mai ușoare, iar modul de executare mai puțin aspru ori consecințele produse sunt mai reduse.

Este de menționat și faptul că în urma săvârșirii unei infracțiuni, față de persoana vinovată este aplicată pedeapsa penală care comportă anumite efecte juridice negative sub forma antecedentelor penale [7, art. 111]. Legea contravențională nouă [5, art. 30] nu stipulează asemenea efecte juridice, pe când legea precedentă [6, art. 38] prevedea termenul de un an de zile din momentul executării sancțiunii.

Contravenția și abaterea administrativă. Prin *abatere administrativă* se înțelege orice faptă care încalcă normele de drept administrativ sau care ține de neglijarea obligațiilor care decurg din actele administrative.

Contravenția, prin caracterul său juridic, generează și atingerea unor valori generale pentru societate, care se află dincolo de sfera dreptului administrativ [12, p. 98], adică acele valori care sunt protejate prin normele materiale ale Codului contravențional al RM. Astfel, contravenția se prezintă drept cea mai gravă formă a abaterii administrative, fiindu-i caracteristice relațiile cu caracter executiv și de dispoziție din domeniul administrării publice.

Contravenția și abaterea disciplinară. Abaterile disciplinare sunt fapte care aduc atingere raporturilor de muncă statornicite în cadrul instituției în care s-a săvârșit fapta ale cărei consecințe nu lezează un interes general.

Abaterile contravenționale, spre deosebire de cele disciplinare, aduc atingere unui interes general, iar răspunderea pentru ocrotirea acestui interes revine unui organ al administrației publice, și nu administrației instituției concrete [11, p. 86].

Abaterea disciplinară este o faptă ce ține de disciplina muncii și constă în-

tr-o acțiune sau inacțiune săvârșită cu vinovăție de către un salariat, faptă prin care au fost încălcate actele normative la nivel de unitate, inclusiv regulamentul intern de muncă, contractele colective și individuale de muncă, ordinile și dispozițiile legale ale conducătorilor [8, art. 201]. Abaterile disciplinare sunt determinate, în principiu, doar implicit prin arătarea obligațiilor de serviciu ale salariaților. Ca urmare, pentru a stabili dacă o anumită faptă constituie abatere disciplinară este necesar să se vadă dacă sunt întrunite elementele constitutive ale abaterii și apoi să se analizeze prin prisma trăsăturilor generale ale faptei și în ordinea firească a cauzalității, dacă urmările dăunătoare asupra relațiilor de muncă din acea unitate (societate comercială etc.) sunt efectul direct al faptei salariatului, precum și în măsura în care efectul dăunător prezintă gradul de intensitate minim care să justifice declanșarea răspunderii disciplinare [19, p. 23].

Așadar, sub aspectul laturii obiective, atât în cazul răspunderii disciplinare, cât și în cazul celei contravenționale suntem în prezența unei fapte ilicite contrară unei norme juridice, dar diferită sub aspectul gravității, al pericolozității urmărilor pe care le produc, adică a gradului de perturbare a relațiilor sociale. Aceeași faptă poate constitui, în funcție de o seamă de elemente (importanța obiectului ocrotit, împrejurările în care a fost comisă fapta, felul și intensitatea vinovăției, scopul urmărit, urmările faptei etc.), fie abatere disciplinară, fie contravenție sau și una, și alta. Gravitatea și pericolozitatea socială a rezultatului faptei constituie în ultimă analiză elementul laturii obiective care exprimă cel mai bine diferențele de grad, de intensitate, situând o anumită faptă concretă deasupra sau dedesubtul pragului care separă cele două răspunderi și determină dozarea gradată a sancțiunii în lăuntru fiecăruia din ele. În același timp, în funcție de acest indice de pericolozitate, reflectat în urmările ei directe, fapta se situează dedesubtul sau deasupra limitei minime a reglementării și a răspunderii juridice, în general. O faptă al cărei efect

dăunător este imperceptibil, apare ca lipsită de importanță și nu angajează nici un fel de răspundere [19, p. 23].

Susținem opinia potrivit căreia delictul de ordin disciplinar poate fi distins de contravenție prin:

- subiect activ al ilicitului (autorul ilicitului);
- obiectul faptei ilicite;
- gradul de daună socială;
- caracterul sancțiunilor și organele competente să le aplice;
- particularitățile privind procedura de aplicare a sancțiunilor [15, p. 158].

Trebuie de precizat că subiectul unei abateri disciplinare este întotdeauna determinat, circumstanțiat, calificat și anume – salariat sau angajat pe baza unui contract de muncă, pe când contravenientul – autor al unei contravenții în cazul personalului societăților comerciale – poate să nu aibă această calitate [19, p. 24]. La abaterea disciplinară subiectul este calificat, fapta respectivă neputând fi comisă decât de către o persoană angajată în instituția dată față de care subiectul se află în raport de subordonare, pe când contravenția poate fi comisă de orice persoană [10, p. 86]. În cazul contravenției normele juridice care stabilesc contravenții descriu explicit și în detaliu faptele antisociale. În ceea ce privește abaterile disciplinare, actele normative, de regulă, nu le descriu în detaliu, acestea fiind prevăzute doar implicit, anume, prin stabilirea obligațiilor de serviciu ale salariaților, a căror încălcare este considerată o abatere disciplinară [3, p. 189].

Având un pericol social mai mare decât abaterea disciplinară, contravenția este combătută prin măsuri de constrângere statală, pe când abaterea disciplinară este sancționată prin aplicarea măsurilor administrative mai blânde, care sunt prevăzute în regulamentul de ordine internă sau în Codul muncii [12, p. 98], diverse statute disciplinare și nu au un caracter de constrângere statală.

O altă diferență substanțială este competența organelor menite să examineze abaterile respective și să aplice sancțiunea. În cazul contravențiilor,



sanctiunea este aplicată de organele abilitate ale puterii publice (organele afacerilor interne, serviciul vamal etc.) sau de către instanța de judecată, pe când sancțiunile disciplinare sunt aplicate de către conducătorul întreprinderii, față de care făptuitorul se află în raport de subordonare.

Contravenția și delictul civil. Contravenția se deosebește de delictul civil, în primul rând, după consecințele pe care le comportă: pentru delict civile, paguba este de fiecare dată un prejudiciu material provocat persoanei păgubite, iar pentru contravenții rezultatul efectiv nu se materializează întotdeauna, rămânând, de regulă, la etapa de lezare formală a relațiilor sociale și intereselor protejate prin norma contravențională.

Se mai deosebesc aceste fapte și după organele competente să le examineze: delictele civile sunt examinate numai de instanțele judecătorești, pe când contravențiile – de un șir de organe ale administrației de stat. Diferă și procedura de examinare, aceasta fiind simplificată în cazul contravențiilor [14, p. 147].

Concluzii. În baza investigației efectuate privind caracteristica juridică a contravenției, coraportul ei cu alte fapte ilicite, tragem următoarele concluzii:

1. Unul dintre elementele definitorii ale contravenției se referă la faptul că ea prezintă *un pericol social mai redus decât infracțiunea*. Considerăm că această formulare este consecința unor situații confuze a unei abordări nu prea științifice și a unei practici legislative inadecvate. Apelând la teoria infracțiunii, cunoaștem că pericolul social se înfățișează sub un aspect dublu: *un pericol social generic*, fixat de către legiuitor în momentul incriminării faptei și *un pericol social concret*, examinat de instanța de judecată în raport cu infracțiunea comisă și reflectată în pedeapsa aplicată. Definiția contravenției nu ne arată explicit la care pericol social se referă legislatorul, atunci când compară pericolul social al acesteia cu cel al infracțiunii.

2. Împărtășim opinia, potrivit căre-

ia prin conținutul său, prin consecința încălcării unei norme obligatorii de comportament anterior, instituția contravenției exprimă un pericol social propriu. Astfel, contravenția, având un pericol social propriu caracteristic, nu poate avea vreo legătură cu infracțiunea sau cu o altă faptă antisocială, de orice natură ar fi aceasta. Beneficiind de o autonomie legală, inclusiv de un tratament sancționator, contravenția nu poate fi substituită cu altă faptă antisocială, indiferent de faptul în care condiții a fost comisă, cu o altă caracterizare juridică. Din aceste trăsături definitorii trebuie trasă concluzia că descrierea în actul normativ al contravenției trebuie să cuprindă elementele proprii și suficiente care să-i asigure autonomia legislativă.

3. Considerăm că definiția contravenției din legea contravențională (art. 10 CC al RM) nu este una dintre cele mai reușite. Din această definiție reiese că contravenția poate fi stabilită numai prin lege. Conchidem că poziția legislatorului este una discutabilă, deoarece însăși în Codul contravențional se face trimitere la alte acte legislative și acte normative (acte subordonate legii) ale organelor administrației publice centrale de ramură și celor de nivel local. Considerăm că este necesară perfectarea normei nominalizate.

4. Contravenția, ca faptă antisocială ilicită, este înrudită (are tangențe) cu alte forme de abatere antisocială: infracțiunea, delictul administrativ, delictul disciplinar, delictul civil, dar, în același timp, are trăsăturile sale distincte: *ilegalitatea, penalitatea, culpabilitatea*. Ea reprezintă instituția juridică de bază a dreptului contravențional, este o faptă juridică generatoare de răspundere contravențională, celulă inițială și cea de bază a contravenționalității ca fenomen.

Bibliografie:

1. Ardelean M. C. Elementele distincte între unele contravenții privind regulile de convețuire socială, ordinea și liniștea publică și infracțiunea cu care se aseamănă. În: Revista Română de Drept, nr. 8/1970. p. 32-46

2. Barac L. Răspunderea și sancțiunea juridică. București: Lumina Lex, 1997. 375 p.

3. Brezoianu D. Drept administrativ. Partea generală. București: Editura Universității Independente "Titu Maiorescu", 2003. 452 p.

4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12. 08. 1994.

5. Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 218-XVI din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 3-6/15 din 16.01.2009.

6. Codul cu privire la contravențiile administrative al Republicii Moldova, adoptat la 29. 03. 1985. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S.M., nr. 3 din 1985, art. 47 (abrogat).

7. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.

8. Codul muncii al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 154 din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 159-162 din 29.07.2003.

9. Drăghici C. și alții. Drept contravențional. București: Tritonic, 2003. 200 p.

10. Furdui S. Dreptul contravențional. Manual. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 248 p.

11. Guțuleac V. Drept contravențional. Chișinău: ULIM (Tipogr. "Bons Offices"), 2006. 270 p.

12. Guțuleac V. Tratat de drept contravențional. Chișinău: S. n., („Tipografia Centrală”), 2009. 320 p.

13. Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. București: ALL Beck, 2001. 680 p.

14. Orlov M. Drept administrativ. Chișinău: Epigraf, 2001. 216 p.

15. Orlov M., Belecciu Șt. Drept administrativ: (pentru uzul studenților). Chișinău: „Elena-V.I.”, 2005. 270 p.

16. Poenaru Iu. Răspunderea pentru contravenții. București: Lumina Lex, 1998. 96 p.

17. Poenaru Iu. Noul regim al contravențiilor. Ordonanța nr. 2/2001. În: „Dreptul”, 2001, nr. 12, p. 3-43.

18. Solomon E. Contravenția ca unicul temei al răspunderii contravenționale. În: "Dreptul contravențional ca ramură distinctă a sistemului de drept". Materialele simpozionului științific studențesc universitar din 3 decembrie 2010. Chișinău: "Notograf Prim" SRL, 2011. p. 55-61

19. Țiclea Al. Reglementarea contravențiilor. Ed. a III-a, revăzută și adăugită. București: Lumina Lex, 2003. 1127 p.



CZU 342.565.2

APORTUL CURȚII CONSTITUȚIONALE LA ASIGURAREA CONSTITUȚIONALITĂȚII ÎN STATUL DE DREPT

Petru RAILEAN,
doctor în drept, lector universitar

REZUMAT

Articolul este consacrat studierii Curții Constituționale ca unică autoritate de jurisdicție constituțională în vederea elucidării aportului acesteia la asigurarea constituționalității în statul de drept. Se argumentează în acest sens că aportul Curții Constituționale se materializează prin exercitarea următoarelor funcții importante: funcția de interpretare a Constituției, funcția de exercitare a controlului constituționalității, funcția de garantare a realizării principiului separării puterilor, funcția de protecție a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului.

Cuvinte-cheie: Constituție, supremația Constituției, constituționalitate, Curte Constituțională, justiție constituțională, control al constituționalității.

THE CONSTITUTIONAL COURT 'S CONTRIBUTION TO THE INSURANCE OF CONSTITUTIONALITY IN THE RULE OF LAW

Petru RAILEAN,
doctor of Philosophy (PhD), university lecturer

SUMMARY

This article is devoted to the study of the Constitutional Court as the only authority of constitutional jurisdiction in order to elucidate its contribution to ensuring constitutionality in the rule of law. It is argued that the contribution of the Constitutional Court materializes through the exercise of the following important functions: interpretation of the Constitution, exercise of the constitutionality control, te ensuring the realization of the principle of separation of powers and protection of human rights and freedoms.

Keywords: Constitution supremacy, constitutionality, Constitutional Court, constitutional justice, constitutional control.

Introducere. Înțelegerea rostului și rolului unei Curți Constituționale trebuie să plece de la explicarea rațiunii sale și aceasta ne trimite mai întâi la dezvoltarea constituțională.

Apariția constituției în lume s-a produs în contextul unor eforturi, idei și teorii printre care separația puterilor, domnia legii, reprezentativitatea și drepturile naturale ale omului care au avut o relevanță aparte. Apariția constituției a implicat supremația sa. Iar aceasta, ca trăsătură ce exprimă poziția supraordonată a Constituției nu numai în sistemul de drept, ci în întregul sistem social-politic, nu este o simplă teorie, ci o realitate juridică incontestabilă ce trebuie asigurată și garantată. Autoritățile jurisdicționale au apărut astfel, s-au impus și au confirmat în timp ca fiind veritabile garanții ale supremației constituției [33, p. 5-6].

Scopul studiului rezidă în abordarea teoretică a Curții Constituționale

ca unică autoritate de jurisdicție constituțională în vederea elucidării aportului acesteia la asigurarea constituționalității în statul de drept.

Rezultate obținute și discuții. De la originea curților constituționale și pînă în prezent una dintre problemele de fond care justifică crearea lor sînt funcțiile acestora, deoarece ele explică rațiunile care au stat la baza apariției justiției constituționale [17, p. 1083].

Potrivit cercetătorului rus N. V. Vitruk [24], în perioada de tranziție în care ne aflăm este deosebit de necesar de a determina concret scopul, sarcinile, funcțiile și atribuțiile Curții Constituționale ca element component al „sistemului imunitar al societății” [27, p. 31-41].

Scopul și sarcinile activității curților constituționale după conținutul lor sînt foarte apropiate. De regulă, acestea sînt fixate în legi speciale. Astfel, potrivit art. 134 alin. (3) din *Constituția Republicii Moldova*, art. 1 alin. (3) din *Legea*

cu privire la Curtea Constituțională [9] și art. 2 alin. (2) din *Codul jurisdicției constituționale* [3], aceasta:

a) garantează supremația Constituției;

b) asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească;

c) garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.

Din prevederile citate, după cum se poate observa, legiuitorul nu face distincție și nici nu concretizează scopul și sarcinile Curții Constituționale. Cu toate acestea însă, distincția dintre categoriile date este posibilă și chiar necesară [14, p. 500].

Scopul presupune o perspectivă de durată, strategică a funcționării Curții Constituționale, care se concretizează prin anumite sarcini. În mod concret, se susține că scopul justiției constituționale, a funcționării curților constitu-



ționale rezidă în asigurarea și protecția supremației Constituției, acțiunii directe a acesteia în activitatea tuturor subiecților relațiilor sociale pe întreg teritoriul statului, adică a regimului constituționalității [26, p. 7].

În ceea ce ne privește [14, p. 500], luând în considerație și raționamentele anterioare, considerăm că scopul Curții Constituționale constă în asigurarea și protecția legalității constituționale.

Necesitatea obiectivă de respectare a principiului constituționalității ca un scop în activitatea de legiferare, cea judecătorească sau altă activitate practică configurează principalele sarcini ale curților constituționale. Respectiv, drept sarcini ale justiției constituționale, ale funcționării curților constituționale servesc asigurarea și protecția bazelor regimului constituțional, idealurilor și valorilor constituționale fundamentale. Potrivit *Constituției Republicii Moldova*, aceste valori și idealuri se dovedesc a fi suveranitatea poporului, integritatea și inalienabilitatea teritoriului statului, principiul separației puterii, recunoașterea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului în calitate de valori supreme, garantarea principiului autonomiei locale, respectarea principiilor și normelor de drept internațional și a tratatelor și convențiilor internaționale la care a aderat Republica Moldova ca parte a sistemului său de drept intern etc. [13, p. 201].

După cum susține G. Harutyunyan, Curtea Constituțională se instituie și funcționează în scopul apărării regimului constituțional, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului, asigurării exercițiului direct al Constituției, adică în scopul respectării și asigurării valorilor politice și juridice fundamentale, statuate și garantate de Legea Supremă. Se poate afirma că Curtea Constituțională instituie autoritatea principală a puterii de stat, care efectuează permanent și oficial un monitoring constituțional și supraveghează limitarea puterii de stat în favoarea principiilor de drept [7, p. 44].

Scopul și sarcinile curților consti-

tuționale sînt strîns legate de funcțiile justiției constituționale, adică de principalele direcții de activitate a curților, în care își găsesc realizarea, materializarea concretă. Realizarea funcțiilor justiției constituționale în cadrul statului de drept este posibilă doar prin intermediul exercitării atribuțiilor, competențelor curților constituționale, stabilite de Constituție și de legi organice speciale.

O viziune distinctă în acest sens atestăm la V. I. Ciharina [32, p. 245], potrivit căreia funcțiile reale ale Curții Constituționale trebuie căutate în activitatea practică a acesteia, care doar într-o formă foarte modestă este exprimată în normele dreptului pozitiv. Respectiv, domnia sa invocă cazul Curții Supreme din SUA, care dispune de următoarele funcții: funcția interpretării creative a Constituției; rolul de arbitru în ultimă instanță în cazul conflictelor politice; funcția de legitimare juridică și ideologică a activității organelor de stat.

Funcțiile și atribuțiile curților constituționale se află în aceeași legătură ca și scopul și sarcinile activității lor. De aceea, în cele ce urmează, vom studia funcțiile acestor instituții prin intermediul atribuțiilor de care dispun ele potrivit normelor constituționale și a legilor organice.

Pentru început, atenționăm că în doctrină nu există unanimitate în ceea ce privește funcțiile curții constituționale. Astfel, potrivit lui V. Pușcaș [12, p. 15], funcțiile Curții Constituționale sînt cele prevăzute de *Constituție*, *Legea cu privire la Curtea Constituțională* și *Codul jurisdicției constituționale*, și anume:

a) garantarea supremației Constituției;

b) asigurarea realizării principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească;

c) garantarea responsabilității statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.

Odată cu aceste funcții, V. Zubco, inspirîndu-se din doctrina românească, adaugă și funcția de elaborare a normelor de drept și cea de regularizare

și autentificare a schimbărilor politice sau a alternanțelor la putere [18, p. 15]. Argumentînd, domnia sa susține că privită prin prisma **funcției de elaborare a normelor de drept**, Curtea Constituțională este unica autoritate competentă să interpreteze Constituția (art. 135 lit. (b) din Constituție). Interpretînd Constituția, Curtea Constituțională formează doctrina dreptului constituțional și impune autorităților publice interpretarea Legii Supreme pe înțelesul ei prin hotărîrile adoptate care sînt obligatorii pentru toți subiecții raporturilor de drept. Rolul Curții Constituționale în procesul de elaborare a normelor de drept este specific, deoarece Curtea influențează asupra procesului de creație legislativă prin anularea normei de drept [17, p. 1085].

Într-o altă viziune, se susține că justiția constituțională dispune de următoarele funcții [4, p. 298-299; 5, p. 58-59]:

a) pacificarea vieții politice, prin tranșarea conflictelor de ordin politic.

b) regularizarea și autentificarea schimbărilor politice sau a alternanțelor la putere, mai ales dacă asemenea schimbări sau alternanțe se produc într-o stare de tensiune ori în spiritul revanșei. Curtea Constituțională veghează astfel la păstrarea echilibrului constituțional, ea previne alternanțele contrastante, izbitoare, contribuie adeseori decisiv la păstrarea legilor noii majorități în cadrul constituțional aflat deasupra intereselor – efemere poate – ale grupurilor politice, „autentificarea” reformelor noii majorități dacă ele sînt conforme constituției, previne „victimizarea” fostei majorități, devenită minoritate.

c) consolidarea coeziunii societății politice, prin însumarea formelor de manifestare a tuturor segmentelor ei sub semnul „binelui comun” constituit ca reper axiologic cardinal în legea fundamentală. Prestigiul Constituției crește astfel proporțional cu activitatea Curții Constituționale.

d) „normativizarea” Constituției și prin aceasta imprimarea unei noi interpretări sau chiar a unei noi concepții în unele sau în toate ramurile dreptului.



e) protecția drepturilor și libertăților fundamentale, ca și a grupurilor minoritare, „constituie unul dintre principalele motive justificative ale controlului constituționalității și, istoricește, rațiunea instituționalizării controlului”.

f) „adaptarea” Constituției și stimularea evoluției ei, corespunzător mutațiilor propuse în sistemul social-politic, printr-o acțiune progresivă și coerentă de control al constituționalității, prevenind astfel schimbarea brutală a unei constituții prea rigide și la un moment dat anacronic.

În ceea ce ne privește, susținem poziția cercetătorului rus N. V. Vitruk [24], potrivit căruia curțile constituționale îndeplinesc următoarele funcții principale: interpretarea Constituției; controlul constituționalității; stabilirea competenței organelor puterii publice, protecția drepturilor și libertăților omului și cetățeanului.

Vorbind despre **interpretarea Constituției**, notăm că aceasta este una din funcțiile principale ale Curții Constituționale, mai ales în statele cu democrație tânără. Funcția dată se realizează prin intermediul tuturor atribuțiilor curții (interpretare casuală a Constituției) și prin atribuțiile speciale de interpretare oficială a Constituției la solicitarea subiecților competenți în cadrul unei proceduri speciale – de jurisdicție constituțională.

Rezultatul interpretării oficiale a Constituției se integrează organic în conținutul Constituției și chiar o completează, deoarece interpretarea în cazul dat nu se reduce doar la explicarea dispozițiilor constituționale, dar include și interpretarea lor, imposibilă fără apariția noilor dispoziții, care decurg nemijlocit din textul constituției (de aici și deosebirea dintre textul – litera și conținutul – spiritul constituției).

Interpretarea normelor constituționale înseamnă, de fapt, concretizarea lor, normele fiind analizate și detaliate în așa fel încât să se evite o contradicție între ele [1, p. 42].

În context, precizăm că aceasta este într-adevăr o funcție, dat fiind faptul că nu este vorba de interpretare înțeleasă ca un act de cunoaștere, ci este, după

cum s-au exprimat iluștri constituționaliști francezi „un act de voință” [2, p. 58-60]. Prin urmare, aceasta este o interpretare autentică ce se deosebește de interpretarea științifică sau doctrinară (o interpretare oficială legală, fiind prevăzută de lege [9, art. 4 alin. (1) lit. b])). Ea nu este expresia unei opinii, printre altele opinii, este produsul unei decizii prin care o dezbatere este tranșată [10, p. 74]. Curtea Constituțională astfel nu este un simplu interpret. În soluțiile pe care le dă ea este pusă deseori în situația de a formula exigențe.

Esențial este că, în toate cazurile, Curtea are exclusivitatea interpretării Constituției. Este, pe de o parte, consecința faptului că, prin poziția sa constituțională, Curtea nu face parte din structurile de putere ale celorlalte autorități publice, ce configurează puterea legislativă, executivă și judecătorească, iar, pe de altă parte, ca fiind garantul supremației Constituției, prin jurisprudența sa, asigură respectarea legalității constituționale, obligatorii pentru toate celelalte autorități publice [16, p. 34].

Trebuie să observăm că prin interpretare Curtea nu formează norme noi și primare, nu le modifică și nu le schimbă pe cele în vigoare. Prin interpretarea prevederilor constituționale pot fi formulate poziții de drept căroră Parlamentul le poate da un veșmînt legislativ sau pot fi aplicate așa cum le determină Curtea [12, p. 16].

Interpretînd dispozițiile Constituției, Curtea Constituțională pas cu pas, caz după caz, creează o ordine juridică constituțională [25, p. 101].

În același timp, interpretarea este deosebit de importantă și pentru „adaptarea” Constituției la condițiile de viață mereu schimbătoare. În acest sens, se susține că Constituția îndeosebi datorită caracterului său rigid, reprezintă un cadru de stabilitate ce nu ar fi, însă, posibil dacă interpretarea ei nu-i asigură suplețea necesară pentru adecvarea normei constituționale la condițiile, adesea alerte, ale schimbării.

Stabilitatea unor constituții – din care, poate, exemplul cel mai frapant

este cel al Constituției Statelor Unite ale Americii, adoptată în sec. al XVI-II-lea, aplicabilă și astăzi cînd Statele Unite au devenit cea mai puternică și bogată țară din lume – se explică printre altele, tocmai prin interpretarea normei constituționale ce a permis aplicarea ei în noile condiții ale evoluțiilor ulterioare pe care, incontestabil, legiuitorul constituant nu le-a putut avea în vedere și nici nu și le putea imagina. Constituția este, mai mult decît orice altă lege, un pariu cu viitorul în care rolul hotărîtor, în cîștigarea acestui pariu, îl are interpretul [10, p. 121].

Respectiv, prin intermediul funcției sale de interpretare a Constituției, Curtea Constituțională asigură stabilitatea Legii Supreme și continuitatea acesteia în timp.

Cea mai principală funcție a justiției constituționale se recunoaște totuși a fi **controlul constituționalității** [6, p. 445], adică verificarea corespunderii cu Constituția legilor și altor acte normative, a tratatelor internaționale, a hotărîrilor și activității demnitarilor, persoanelor cu funcții de răspundere și a organelor administrației publice, inclusiv și a organelor judiciare. Controlul constituționalității realizat de către curțile constituționale în sfera legislativă, și mai larg – normativă și în cea de aplicare a dreptului, este considerată a fi o funcție de restabilire (de protecție) a justiției constituționale orientată spre restabilirea constituționalității, ordinii constituționale [13, p. 203].

Volumul atribuțiilor curților constituționale pentru realizarea controlului constituționalității este diferit de la stat la stat.

Prin exercitarea funcției de control al constituționalității în sfera legislativă (normativă) curțile constituționale concomitent contribuie la procesul legiferării atît în direcția dezvoltării și perfecționării legislației (prin atribuțiile „negative” și într-o anumită măsură „pozitive”), cît și prin configurarea unor principii constituționale pentru procesul legislativ. Recunoașterea de către Curtea Constituțională a unei legi (a unor dispoziții din lege) ca fiind neconformă/contrară Constituției



presupune pierderea de către aceasta a forței sale juridice și excluderea ei din sfera juridică. În același timp, curțile constituționale pot face unele recomandări referitoare la noile reglementări, indicând caracterul, obiectul, conținutul acestora. Pozițiile juridice ale Curții Constituționale cuprinse în hotărârile acesteia reprezintă criteriile, parametrii unui „model” de reglementare pe viitor.

Este relevant în acest sens art. 79 alin. (1) din *Codul jurisdicției constituționale* [3], în baza căruia „Dacă la examinarea cauzei Curtea Constituțională constată existența unor lacune în legislație ce se datorează nerealizării unor prevederi ale Constituției, ea atrage atenția organelor respective, printr-o adresă, asupra lichidării acestor lacune” (pentru exemplu a vedea Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 22 din 05.09.2013 [8]). Respectiv, este destul de evidentă contribuția Curții la completarea lacunelor din legislație.

Privit din alt punct de vedere, controlul constituționalității hotărârilor și a acțiunilor înalților demnitari de stat, a organizării și activității partidelor politice și a altor asociații obștești, realizat de către Curtea Constituțională, este orientat atât spre restabilirea constituționalității, cât și în unele cazuri spre constatarea faptelor de încălcare a Constituției, a jurământului constituțional, comiterii de infracțiuni grave de către înalții demnitari (președintele statului, prim-ministru etc.), activității anticonstituționale a partidului politic sau a asociației obștești, care servește drept temei pentru demiterea din funcție, interzicerea sau sistarea activității partidului politic, a asociației obștești. În ultimul caz curțile constituționale exercită și o funcție de sancționare (Bulgaria, Armenia, Georgia, Moldova, Slovacia etc.) [13, p. 205].

Studiind detaliat problema rolului jurisdicției constituționale la realizarea răspunderii constituționale, V. A. Vinogradov accentuează că aceasta contribuie la soluționarea a numeroase probleme actuale de protecție a Constituției, precum: asigură

acțiunea normelor constituționale și sporește eficiența protecției acestora, sporește influența normelor constituționale asupra practicii constituționale, precum și asigură respectul față de constituție a subiecților raporturilor juridice de drept constituțional. Prin esența lor, curțile constituționale sînt concentrate prioritar pe aplicarea sancțiunilor de restabilire (măsuri de protecție). Cea mai răspîndită sancțiune constituțională aplicată de către aceste instituții este recunoașterea nevalabilității legilor ce contravin Constituției statului [22, p. 89].

Prin urmare, se poate susține că Curții Constituționale îi revine sarcina importantă de a fi și instanță de aplicare a măsurilor de răspundere constituțională [11, p. 17-20], fapt prin care i se accentuează valoarea și rolul deosebit în protecția Constituției și asigurarea legalității constituționale.

O altă funcție a justiției constituționale este **determinarea competenței organelor puterii publice**, delimitarea competenței și atribuțiilor între puterea centrală și cea locală în cazurile de conflict între acestea. Potrivit unor alte surse, funcția dată este numită **funcție de garantare a realizării principiului separării puterilor**, prin care Curtea Constituțională urmărește întotdeauna garantarea înfăptuirii separației, echilibrului puterilor în stat și respectarea competențelor ce sînt conferite diferitelor organe ale statului. Totodată, Curtea Constituțională asigură respectarea normelor constituționale de către fiecare dintre cele trei puteri și ea are o poziție de superioritate față de acestea, deținînd și locul de arbitru între puteri [17, p. 1084].

În Republica Moldova anume după crearea Curții Constituționale (în anul 1995) a apărut un mecanism real de protecție a Constituției și de prevenire a încălcării acesteia. Curtea constituțională a devenit un organ care în corespunde cu legea a primit dreptul de a restrînge activitatea puterii legislative și executive, un organ ce pretinde la rolul de arbitru deosebit, atât în relațiile dintre ramurile puterii, cât și în relațiile dintre stat și cetățean [28].

O funcție prioritară a justiției constituționale este cea de **protecție a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului** în baza plîngerilor cetățenilor și a altor persoane, în baza sesizărilor făcute de instanțele judecătorești, a ombudsmanilor, a procuraturii în legătură cu verificarea constituționalității legilor și a practicii de aplicare a dreptului prin care au fost încălcate drepturile și libertățile cetățenilor și a altor persoane.

Luînd în considerație faptul că omul, drepturile și libertățile acestuia sînt declarate în constituțiile noilor democrații ca fiind valori supreme, problema asigurării eficiente a protecției acestora capătă în prezent o importanță prioritară și fundamentală. De aceea tot mai mult se insistă asupra investirii curților constituționale cu atribuții de protecție a drepturilor și libertăților omului atît prin forme și modalități indirecte, în cadrul procedurilor de interpretare a Constituției, controlului abstract al constituționalității, cît și nemijlocit în baza plîngerilor individuale. Evident, susținem o asemenea poziție considerînd-o necesară pentru Curtea Constituțională din Republica Moldova, precum și pentru societatea noastră [15, p. 198; 14, p. 514].

În sistemul separației puterilor, Curtea Constituțională este unicul subiect al puterii, menit să afle echilibrul optim dintre interesul public și cel privat, să apere individul, societatea și statul față de atentatele neîntemeiate, să mențină o stare de protecție și siguranță a statutului constituțional al tuturor și fiecărui subiect al relațiilor sociale și juridice. Un asemenea moment decurge din însăși competența constituțională a Curții Constituționale ca unic organ investit cu dreptul de a interpreta Constituția și a aprecia în baza acesteia a practicii de reglementare juridică și de aplicare practică a normelor de drept [28].

În statele noilor democrații, curțile constituționale exercită și unele funcții suplimentare, intermediare prin așa atribuții ca: emiterea avizelor asupra modificării constituției (Moldova, Ucraina etc.), confirmarea rezultatelor



alegerilor șefului de stat, a parlamentului, rezultatelor referendumurilor (Armenia, Georgia, Moldova, Slovacia), constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui statului sau interimitatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile (Moldova) etc.

În general, activitatea curților constituționale din cadrul statelor noilor democrații a avut un rol pozitiv în formarea instituțiilor democratice ale societății și a statului de drept, în realizarea principiului constituțional de respectare a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, în consolidarea standardelor juridice internaționale în sfera dată, în asigurarea suveranității poporului în diferitele sale forme. Strategia hotărârilor curților constituționale este orientată spre confirmarea principiilor și normelor de drept internațional [13, p. 206].

Justiția constituțională din cadrul tinerelor democrații tot mai mult devine un mijloc puternic de dezvoltare dinamică și stabilă a societății, de aprofundare a democrației și asigurare a demnității umane [15, p. 198]. Curțile constituționale au menirea de a nu admite concentrarea și uzurparea puterii de stat, de a asigura echilibrul dintre ramurile puterii, mecanismul frânelor și contrabalansurilor, funcționarea acestuia în baza dreptului și a supremației Constituției în sistemul juridic. Prin esență, acesta formează conținutul funcției social-politice a justiției constituționale. În contextul caracterizării, ei tot mai mult se pune accentul pe *funcția de pacificare* (de arbitraj, împăcare) a curții constituționale, a posibilității ei ca prin mijloace juridico-constituționale să soluționeze conflictele politice, drept rezultat acestea prezentându-se ca fiind garanți ai păcii politice, ai stabilității politice și integrării societății.

Un rol enorm curțile constituționale îl au în formarea statului social și a societății civile, bazate pe relațiile de proprietate privată și economie de piață, antreprenoriatul liber și libertatea concurenței, în combinare

cu protecția socială a cetățenilor, cu satisfacerea echitabilă a necesităților lor, momente ce formează conținutul *funcției socio-economice* a justiției constituționale.

Eficiența activității curților constituționale în mare parte depinde și de modul cum realizează *funcția de organizare și conducere internă*. Un element important din conținutul acestei funcții îl constituie studierea și generalizarea practicii justiției constituționale din statele contemporane, a experienței pozitive a curților constituționale din statele aflate la aceeași etapă de dezvoltare. Este evidentă necesitatea unei colaborări bi- și multilaterale dintre aceste instituții, dezvoltarea căreia nu trebuie să depindă de factori politici sau ideologici.

Justiției constituționale îi sînt recunoscute și *funcția de cunoaștere, prognozare, de educare și profilaxie*, care se exprimă prin faptul că curțile constituționale formează noi poziții juridico-constituționale, contribuie enorm la dezvoltarea teoriei generale a dreptului și a celor ramurale, teoriei constituției, a dreptului constituțional, a constituționalismului în ansamblu, contribuie la educarea juridică a deputaților, persoanelor cu funcții de răspundere, a populației în general.

În viziunea noastră, aceasta este o funcție deosebit de importantă, ce nu trebuie neglijată sau subestimată. În context, precizăm că respectarea legii și, respectiv, consolidarea legalității, este imposibilă fără educarea în societate a unei conștiințe juridice și culturi juridice [29, p. 199]. În cadrul acestui proces un loc distinct îi revine justiției constituționale, a cărei activitate de interpretare concretă și abstractă trebuie să faciliteze înțelegerea normelor constituționale, trebuie să aducă sensul adevărat al acesteia nu doar la cunoștința profesionalilor, ci și la cunoștința cetățenilor de rând. Anume de înțelegerea adecvată a normelor constituționale, în mare parte depinde nivelul conștiinței individuale sau sociale în cadrul statului, dezvoltarea căreia inevitabil va contribui la ridicarea nivelului de cultură juridică în

societate și, respectiv, la consolidarea regimului legalității [19, p. 11].

Activitatea Curții Constituționale de înfăptuire a justiției constituționale în mod direct contribuie la dezvoltarea culturii juridice. Deoarece verificînd corespunderea actelor normative cu Constituția, ea nu doar exclude din circuitul juridic actele neconstituționale, dar și contribuie la înlăturarea neajunsurilor din practica creării dreptului și aplicării acestuia, la ridicarea culturii juridice, inclusiv a conștiinței juridice [21, p. 13-15].

Sub acest aspect, Curtea Constituțională este văzută ca un generator al ideologiei constituționale, creator al unei noi culturi constituționale, a noii concepții constituționale a individului și societății (elementul ideologic al constituționalismului) [20, p. 60].

În prezent, transformarea radicală a locului și rolului Constituției și a dreptului constituțional în cadrul societății democratice și a statului de drept aflat în devenire este indisolubil legată de educarea unei concepții constituționale și a unei conștiințe constituționale corespunzătoare [23, p. 156]. Prin urmare, Curtea Constituțională nu doar activ protejează Constituția și contribuie la asigurarea legalității constituționale, dar și dezvoltă dreptul constituțional [31, p. 111], inclusiv doctrina constituțională [15, p. 198].

Afirmarea Curții Constituționale în societatea noastră – este unul din cele mai importante fenomene din istoria constituționalismului autohton. Acesta a generat transformări profunde în gîndirea juridică și, respectiv, în doctrină. La moment, dezvoltarea în continuare a teoriei juridico-constituționale este imposibilă fără jurisdicția constituțională. Justiția constituțională a devenit un factor important al transformărilor din cadrul teoriei juridico-constituționale, al renovării acesteia, al renunțării la dogmele teoretico-ideologice vechi. Respectiv, funcționarea justiției constituționale permite nu doar interpretarea Constituției și a legilor, asigurarea legalității constituționale, dar și propagarea și dezvoltarea doctrinei constituționale,



ca element necesar al educației juridice a cetățenilor [30, p. 11-12].

Respectiv, conchidem că numai prin intermediul justiției constituționale, la moment este posibilă formarea unei anumite culturi constituționale și a conștiinței constituționale a cetățenilor și societății, ca cerință necesară pentru asigurarea legalității constituționale și edificarea unui stat de drept real și viabil.

Bibliografie

- Aramă E. *Controlul constituționalității legilor: istorie și actualitate*. Chișinău: Museum, 2000.
- Burdeau G., Hamon F., Troper M. *Droit constitutionnel*. Ed. 26^{me}. Paris, 1999.
- Codul jurisdicției constituționale*, nr. 502-XIII din 16.06.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 53-54, din 28.09.1995 (cu modificări și completări până în 18.04.2013).
- Deleanu I. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. I. București: Europa Nova, 1996.
- Arseni A. *Jurisdicția constituțională a Republicii Moldova*. Chișinău, 2000.
- Guceac I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. II. Chișinău: S.n., 2004.
- Harutyunyan G. *Justiția constituțională, expresie a esenței statutului de drept și a constituționalismului*. În: Justiția constituțională: actualitate și perspective. Conferință internațională consacrată aniversării a 10-a a Curții Constituționale a Republicii Moldova. Responsabil de ediție V. Pușcaș. Chișinău: Cartdidact, 2005.
- Hotărîrea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la imunitatea judecătorului* (Sesizarea nr. 32a/2012), nr. 22 din 05.09.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 276-280 din 29.11.2013.
- Legea cu privire la Curtea Constituțională*, nr. 317 din 13.12.1994. În: Monitorul Oficial, 07.02.1995, nr. 8.
- Muraru I., Constantinescu M., Tănăsescu S., Enache M., Iancu Gh. *Interpretarea Constituției. Doctrină și practică*. București: Lumina Lex, 2002.
- Muruianu I. *Instanța răspunderii constituționale: determinări conceptuale*. În: *Legea și Viața*, 2011, nr. 8.
- Pușcaș V. *Curtea Constituțională – unicul subiect de interpretare oficială a Constituției*. În: Justiția constituțională în Republica Moldova, 2010, nr. 3.
- Railean P. *Funcțiile Curții Constituționale într-o societate democratică*. În: Importanța instituțiilor democratice în asigurarea drepturilor omului, Materialele conf. teoretico-științifice internaționale, 27-28 decembrie, 2010, mun. Bălți. Chișinău, 2011.
- Railean P. *Mecanismul jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept*. Chișinău: S.n., 2015.
- Railean P. *The role of constitutional review in the process of building the rule of law – experience of the Constitutional Court of the Republic of Moldova*. In: The past and the future of the constitutional review in new democracies, international conference organized by the Constitutional Court of Georgia, Batumi, 25-26.06.2011. *Constitutional Law Review*, 2012, nr. 5.
- Vida I. *Forța juridică a interpretării Constituției*. În: Justiția constituțională: actualitate și perspective. Chișinău: Cartdidact (Tipografia „Reclama”), 2005.
- Zubco V. *Funcțiile Curții Constituționale*. În: Dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova la etapa actuală. Materialele conferinței științifico-teoretice internaționale din 22-23 septembrie 2004 (mun. Bălți). Chișinău, 2004.
- Zubco V. *Funcțiile Curții Constituționale*. În: Justiția constituțională, 2004, nr. 4.
- Батеева Е.В. *Законность и конституционная юстиция в современной России*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003.
- Бондарь Н.С. *Конституционное правосудие – генератор «живого» конституционализма (в контексте практики Конституционного Суда РФ)*. В: *Constitutional Values as factors for the stability of democratic regime*, International Conference Chishinau, 22-23 July 2009.
- Василевич Г.А. *Эффективнее конституционный контроль – выше правовая культура в обществе*. В: Бюллетень нормативно-правовой информации, 2002, № 13.
- Виноградов В. *Конституционное правосудие: проблемы реализации мер конституционно-правовой ответственности*. В: Конституционное право: Восточноевропейское обозрение, 2002, nr. 4 (41).
- Витрук Н.В. *Конституционное правосудие в России (1991-2001 гг.): Очерки теории и практики*. Москва, 2001.
- Витрук Н.В. *Цель, задачи и функции конституционного правосудия в государствах новой демократии*. В: «Конституционное Правосудие» Вестник Конференции органов конституционного контроля стран молодой демократии, 2002, № 2 (16). [электронный ресурс]: <http://www.concourt.am/hr/ccl/vestnik/> 2.16-2002/vitruk.htm. (accesat la 22.04.2017).
- Курис Э. *О стабильности конституции, источниках конституционного права и мнимом всемогуществе конституционных судов*. В: Конституционное правосудие. Ереван, 2004, nr. 3(48).
- Марокко Н.А. *Функция защиты основных прав и свобод человека и гражданина в контексте реализации полномочий Конституционного Суда Российской Федерации*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2009.
- Мартыничук Е.Г. *Национальная конституционная юстиция. Проблемы теории и практики*. Кишинев, 2000.
- Пулбере Д. *Воздействие конституционной юрисдикции на общество*. В: *Influențial Constitutional Justice: its influence on society and on developing a global human rights jurisprudence*, World Conference on Constitutional Justice. Cape Town, 23–24 January 2009. [resurs electronic]: http://www.venice.coe.int/WCCJ/Papers/MDA_Pulbere_RUS.pdf. (accesat la 23.04.2017).
- Райлян П., Костаки Г. *Роль конституционного правосудия в обеспечении законности в правовом государстве*. В: Мемлекеттік басқару және қызмет – Государственное управление и государственная служба, 2013.
- Райлян П., Костаки Г. *Роль конституционного правосудия в обеспечении законности и повышения правовой культуры общества*. În: *Legea și Viața*, 2014, №3.
- Тодыка Ю.Н. *Конституционные основы формирования правовой культуры*. Харьков: РАЙДЕР, 2001.
- Чехарина В.И. *Конституционное правосудие*. В: Юридическая конфликтология. Отв. ред. В.Н. Кудрявцев. Москва, 1995.
- Muraru I., Constantinescu M. *Curtea Constituțională a României*. București: Albatros, 1997.

DESPRE AUTOR /
ABOUT AUTHOR

RAILEAN Petru, doctor în drept, lector universitar,
Universitatea de Studii Europene din
Moldova

RAILEAN Petru, doctor of
Philosophy (PhD),
university lecturer University of
European Studies of Moldova
e-mail: railean.petru48@mail.ru



CZU 342.72/.73

ПРАВО ЧЕЛОВЕКА НА БЕЗОПАСНОСТЬ

Георге КОСТАКИ,

доктор хабилитат права, профессор

РЕЗЮМЕ

Целью данной статьи является анализ права человека на безопасность в соотношении с понятием «безопасность личности». На основе научных исследований, автор выясняет их сущность и значение как конституционно-правовые категории.

Ключевые слова: право человека, безопасность, право человека на безопасность, безопасность личности.

HUMAN RIGHT TO SECURITY

Gheorghe COSTACHI,

Candidate of Legal Sciences, professor

SUMMARY

The purpose of this article is to analyze the human right to security in relation to the concept of “personal security”. On the basis of scientific research, the author clarifies their essence and significance as constitutional categories.

Keyword: human rights, security, human right to security, personal security.

Постановка проблемы исследования. На данный момент проблема безопасности является одной из самых жизненно важных задач, стоящих перед любым обществом, любым государством, ибо без ее решения не могут существовать ни государство, ни человек.

До начала XX века безопасность рассматривали либо как сохранение государственного суверенитета, укрепление внешних границ (внешняя безопасность), либо как подавление внутренних врагов – преступников, смуты, оппозиции (внутренняя безопасность). Лишь в конце XIX - начале XX века отмечается активное стремление общественности (в лице политических партий и движений) к созданию безопасных условий жизни личности [5].

Таким образом, на сегодняшний день, в юридической литературе (разных стран) особенное внимание уделяется безопасности личности как составного элемента национальной и международной безопасности. Более того, многие исследователи обосновывают существование *права человека на безопасность* как неотъемлемый элемент его правового статуса. К сожалению, молдавские исследователи мало внимания уделяют этой проблеме [13, с. 4].

Целью данной статьи является анализ права человека на безопасность в соотношении с понятием «безопасность личности». На основе научных исследований, попытаемся выяснить конституционную сущность и значение этих категорий.

Изложение основного материала исследования. Безопасность – это такое явление, без которого не могут нормально развиваться ни личность, ни социальная организация, ни общество, ни экономика, ни, тем более, государство.

Содержание понятия «безопасность» означает отсутствие опасностей или возможность надежной защиты от них. Опасность же рассматривается как наличие и действие различных факторов, которые являются дисфункциональными, дестабилизирующими жизнедеятельность человека, угрожающими развитию его личности [1, с. 26].

Обеспечение безопасности, по мнению исследователей, должно охватывать как защиту нормального состояния объекта от воздействия факторов, угрожающих жизненно важным интересам, так и восстановление такого состояния. Нормальное состояние включает минимально необходимую совокупность условий

функционирования объекта в соответствии с его предназначением и поставленными целями [12, с. 52].

Безопасность личности. Безопасность является одной из основных витальных потребностей человека, без удовлетворения которой индивид не может нормально существовать, действовать и развиваться в социуме. Именно эта потребность лежит в основе и безопасности различных социальных уровней (социальных групп, общностей, государства, общества в целом). Без должного экономического, организационного, психологического, правового обеспечения безопасности отдельного индивида от множества природных и социальных (в том числе имеющих юридический характер) опасностей, угроз и рисков, эффективность общественной, государственной и иных видов социальной безопасности в условиях современного миропорядка не может достичь надлежащего и соответствующего вызовам времени уровня [9, с. 12].

Вот почему безопасность оправданно считают ключевой социальной ценностью, без которой значимость других ценностей оказывается под вопросом. С этой точки зрения мы поддерживаем мнение



исследователей, которые считают, что безопасность можно рассматривать как основание устойчивого развития правовых отношений, обеспечивающих защищенность жизненно важных интересов личности, общества и государства, а также сохранение гражданского мира, политической и социальной стабильности в обществе [11, с. 2816].

В юридической литературе подчеркивается, что один из признаков правового государства является состояние безопасности личности, основанное на конституционной форме, на правовом ограничении произвола государственной власти. Так, с точки зрения А.И. Ардашева, безопасность личности относится к тем конституционным ценностям, которые позволяют интегрировать суверенитет государства, самодостаточное развитие общества и человека как высшую ценность [5, с. 5].

В то же время автор утверждает, что безопасность личности следует относить к конституционно-правовым категориям, так как она обладает всеми признаками и свойствами объектов конституционного регулирования. Соответственно, безопасность личности – конституционно-правовое явление, которое проявляется в трёх основных составляющих [2, с. 11]:

- как конституционная ценность,
- как конституционно-правовой институт и
- как конституционное право человека и гражданина.

Развивая свою идею, автор подчеркивает, что важнейшие аспекты безопасности соприкасаются с базовыми конституционными ценностями, отражёнными в конституционных нормах. Большинство содержательных элементов категории «безопасность», прежде всего связанных с безопасностью государства, безопасностью общества, безопасностью личности входят в предмет конституционно-правового регулирования, вследствие чего, понятие «безопасность» следует отне-

сти к категории конституционного права.

Содержание безопасности пересекается, взаимодействует и дополняет важнейшие конституционные ценности и положения, прежде всего, связанные с полновластием народа, суверенитетом государства, обеспечением состояния человека как высшей ценности в обществе и государстве. Поэтому безопасность относится к категориям конституционного права, проявляя при этом интегрирующие начала в системе конституционных норм [2, с. 15-16].

В то же время и С.Д. Воробьев утверждает, что безопасность – категория конституционная, нормативно-правовое содержание которой не ограничивается чисто публичной направленностью (на общество и государство). Как конституционная категория понятие безопасности призвано отражать состояние защищенности жизненно важных интересов личности, общества и государства на основе последовательного обеспечения их баланса [4, с. 98].

Важным представляется то, что безопасность личности получает свое воплощение путем конституционно-правового закрепления прав и свобод человека и гражданина [10, с. 21]. С этой точки зрения, считается, что безопасность личности как конституционно-правовая ценность призвана обеспечивать человека как социальную ценность в целом, гарантировать проявление его конституционных свойств посредством комплекса политико-правовых возможностей, направленных на предотвращение угроз и опасностей в процессе осуществления его основных прав и свобод. В то же время, содержание безопасности личности не ограничивается обязанностью государства по обеспечению важнейших конституционных прав и свобод граждан, связанных с жизнью, здоровьем и достоинством человека. Безопасность личности – это такая конституционная категория, которая явля-

ется самостоятельной ценностью, объединяющей целый ряд конституционных ценностей [2, с. 17].

Рассматривая безопасность личности как конституционно-правовой институт, А.И. Ардашев подчеркивает, что в этом смысле понятие включает международно-правовые принципы основных прав и свобод человека и гражданина, право человека на безопасность, и исторически сложившиеся национальные принципы безопасности человека и гражданина в государстве. Безопасность личности как конституционно-правовой институт носит комплексный характер, включает в себя нормы различных подотраслей и институтов конституционного права (основы конституционного строя, права и свободы человека и гражданина, систему и полномочия высших органов государственной власти), а также нормы других отраслей права (административного, уголовного, экологического, социального и др.), регулирующие отношения в сфере безопасности личности [2, с. 19].

Важно отметить в данном контексте, что некоторые исследователи считают необходимым разграничивать понятия «безопасность личности» и «личная безопасность». Так, Е.С. Калина, первое понятие относит к конституционно-правовой гарантии, а второе – к элементу административно-правового статуса гражданина как урегулированного нормами административного права состоянию защищенности личности от факторов и условий, создаваемых административными правонарушениями, вредоносными природными, техногенными и социальными явлениями действительности [6, с. 5].

С другой стороны, О.А. Колоткина подчеркивает, что понятие «личная безопасность» характеризуется достаточно высокой степенью абстрактности, поскольку выражает собою обеспечение, прежде всего, и, главным образом, физиче-



ской, психической, нравственной неприкосновенности человека как такового от различного рода опасностей, угроз и рисков. Что касается понятия «безопасность личности», то в его содержании отражаются обеспечение не только неприкосновенности биологической сущности конкретного индивида, но и обеспечение безопасности необходимого (соответствующего социальным реалиям) качества его жизни, создание условий для его развития как личности, а также создание действенных механизмов для осуществления его прав и свобод [8, с. 12]. С этой точки зрения считаем, что есть необходимые основания говорить о существовании права человека на безопасность [13, с. 6].

Право на безопасность. Основные права и свободы человека и гражданина имеют главную конституционную цель – гарантировать личность во всех сферах её жизнедеятельности: частную жизнь и личную безопасность; участие в управлении государственными делами; включение её в социально-экономическую жизнь. Права и свободы призваны охранять, обеспечивать и защищать человека и гражданина посредством наделения лица различными условиями и средствами, в том числе юридическими правами и возможностями. Их назначение состоит в первую очередь в том, чтобы защищать личность во всех её состояниях [3, с. 190].

В современной юридической науке можно выделить, по крайней мере, три подхода к осмыслению сущности феномена *права на безопасность* в аспекте конституционно-правового регулирования статуса личности [4, с. 100].

Согласно одной точке зрения право на безопасность позиционируется как совершенно самостоятельное субъективное право, которое должно быть обозначено в конституции государства наравне с такими фундаментальными правами, как право на жизнь, право на свободу и личную неприкосновенность, право на

неприкосновенность частной жизни [6, с. 9-10; 9, с. 109-114].

Второй подход предполагает понимание права на безопасность в более узком смысле. Здесь оно интерпретируется в качестве одного из правомочий, вытекающих из более широкого по смыслу конституционного права и свободы.

Наконец, третий подход предполагает комплексное осмысление феномена права на безопасность, при котором оно увязывается не с одним, а с несколькими конституционными правами и свободами [4, с. 100].

По мнению А.О. Колоткиной, юридическим выражением безопасности личности выступает *право личности на безопасность*, под которым понимают *правовую возможность личности как субъекта права сохранить свое состояние безопасной жизнедеятельности в форме обеспеченных и охраняемых государством притязаний на самостоятельную реализацию личностью своих жизненно важных потребностей и интересов различного характера*. Понимаемое таким образом право личности на безопасность является субстанциональной характеристикой юридической безопасности человека. Понятие права личности на безопасность значительно более содержательное, поскольку оно аккумулирует в себе и иные разновидности прав человека на безопасность в самых различных сферах общественных отношений, а не только в юридической [8, с. 12-13].

Понятие права личности на безопасность имеет *двойственную правовую природу*. С одной стороны, оно есть субъективное право, характеризующее элемент содержания общерегулятивных правоотношений, возникающих в связи и по поводу обеспечения безопасности каждого индивида как субъекта права. Под таким углом зрения право личности на безопасность как юридическая категория, имея самостоятельное значение, естественным и самым тесным образом коррелирует

с другими правовыми категориями и понятиями («правовое регулирование», «правоотношения», «юридическая ответственность», «механизм государства», «правотворчество», «правоохрана» и др.).

С другой стороны, право личности на безопасность, будучи органично связанное с такими общепризнанными фундаментальными правами и свободами, как право на жизнь, право на свободу и личную неприкосновенность, иными абсолютными и относительными правами и свободами, фактически «присутствует» в каждом из этих прав, акцентируя внимание на определенную степень возможности реализации личностью тех или иных своих прав и свобод. Тем самым есть все основания для утверждения, что право личности на безопасность является одним из основных, цементирующих элементов всей современной системы прав и свобод человека, а значит, и правовой системы в целом [8, с. 14].

С точки зрения А.И. Ардашева содержание и характеристика безопасности личности как конституционного права обуславливается следующим [2, с. 23]:

1) права и свободы в рамках правового статуса субъекта правового общения включают не только основные права, но и весь комплекс прав, вытекающих из других внутригосударственных узаконений, а также из тех международно-правовых документов;

2) исходными посылами служат нормы Конституции, в соответствии с которой человек, его права и свободы являются высшей социальной ценностью, признание, соблюдение и защита прав человека является прямой обязанностью государства, права и свободы являются непосредственно действующими, определяют смысл, содержание, применение законов, деятельность законодательной и исполнительной власти, местного самоуправления и обеспечиваются правосудием;

3) безопасность личности яв-



ляется нематериальным благом и общечеловеческой ценностью. Она порождает соответствующее право, составляющее одно из естественных прав человека, статус которого подтверждается международно-правовыми актами;

4) право на безопасность личности ближе всего по природе к личным неотчуждаемым правам (право на жизнь, достоинство личности, личная неприкосновенность). Без наличия права на безопасность невозможно рассуждать о реальности осуществления названных прав. Оно возникает одновременно с появлением на свет личности;

5) право на безопасность личности выходит за содержание личных прав: а) оно теснейшим образом связано с безопасностью государства и общества, выходит на реализацию коллективных прав социальных сообществ; б) безопасность личности выходит за рамки личной физической безопасности. Это право наполняется потребностями в обеспечении безопасности экологической, нравственной среды, социальных условий осуществления человеком своей биосоциальной природы [2, с. 23].

Автор считает, что право личности на безопасность следует рассматривать как основное фундаментальное право человека и гражданина. Оно выполняет в ряду конституционных прав роль «сквозного» права-гарантии, поскольку «пронизывает» все основные (конституционные) права и защищает безопасность человека и гражданина и, тем самым, создаёт необходимые условия для реализации всех основных прав [2, с. 12].

В то же время, автор подчеркивает, что конституционному праву на безопасность личности корреспондируют конституционные обязанности по обеспечению этого права: личности, социальных общностей и институтов гражданского общества, а также государства.

Конституционная обязанность государства по обеспечению безо-

пасности личности обуславливает целую систему конституционных гарантий, в центре которых находится деятельность самого государства как института, его органов. Государство является основным обеспечителем такого комплексного права как право на безопасность личности. Одним из важных принципов обеспечения безопасности личности является взаимная ответственность (обязательства) личности и государства [2, с. 24].

Реализация права личности на безопасность обеспечивается посредством создания и функционирования множества социально-правовых механизмов. Среди этих механизмов объективно ведущую роль играют юридические механизмы, прежде всего, и, главным образом, правотворческий и правоохранительный [8, с. 14]. Под обеспечением права личности на безопасность понимается создание определенных благоприятных условий для его реализации (наличие политических, экономических, правовых, организационных и др. гарантий - проведение единой государственной политики в сфере обеспечения безопасности личности, мониторинг угроз жизненно важным интересам личности, гарантирование материальной помощи человеку, оказавшемуся в опасном состоянии, создание действенных механизмов управления рисками и др.), а также возможность использования мер охраны и защиты этого права. Таким образом, обеспечение права личности на безопасность включает в себя меры охраны и защиты этого права, а также средства его гарантирования [8, с. 15].

Выводы. В заключении подчеркнем, что на сегодняшний день существуют важные предпосылки и необходимые основания признания (на конституционном и законодательном уровне) права человека на безопасность как *самостоятельно* в системе общепризнанных мировым сообществом прав и свобод человека. Но прежде чем его офици-

ально признать, необходимо досконально исследовать как специфического межотраслевого правового института.

Литература

1. Алисов Е.А. *Аксиологические ориентиры православия в обеспечении безопасности образовательной среды*. В: Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психология, 2011, Вып. 2 (21).
2. Ардашев А.И. *Конституционные основы обеспечения безопасности личности в Российской Федерации*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008.
3. Воеводин Л.Д. *Юридический статус личности в России*. М.: Инфра-М-Норма, 1997.
4. Воробьев С.Д. *Проблемы законодательного определения и разграничения в конституционном режиме безопасности. Право человека на безопасность: сущность и проблемы реализации*. В: Право и безопасность, 2011, №1(38).
5. Галузин А. Ф. *Правовая безопасность как самостоятельный вид безопасности*. В: Право и политика, 2008, №2, с. 275-284. [электронный ресурс]: <http://www.center-bereg.ru/m2964.html>. (посещен 20.02.2015).
6. Калина Е.С. *Государственно-правовой механизм обеспечения права на безопасность личности в Российской Федерации*: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2003.
7. Калина Е.С. *Понятие безопасности и право на безопасность как одно из личных прав*. В: Безопасность бизнеса, 2004, № 4..
8. Колоткина О. А. *Право личности на безопасность: понятие и механизмы обеспечения в РФ: теоретико-правовое исследование*: Автореферат диссертации ... кандидата юридических наук. Екатеринбург, 2009.
9. Колоткина О.А. *Право личности на безопасность: понятие, место в системе прав человека и особенности изучения в курсе конституционного права РФ*. В: Право и образование, 2007, № 11.
10. Мурадян Э.Р. *Концепция безопасности личности, общества и госу-*



дарства. В: Вестник Челябинского государственного университета, 2009, № 15 (153).

11. Пугачева А.С., Ахметов Ш.Р. *Сущностная характеристика безопасности как категории гражданского права*. В: *Фундаментальные исследования*, 2014, № 9.

12. Тер-Акопов А. А. *Безопасность человека (теоретические основы социально-правовой концепции)*. Москва, 1998.

13. Костаки Г., Еников В. *Безопасность личности и право человека на безопасность как конституционно-правовые категории*. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 3, p. 4-8.

ОБ АВТОРЕ /ABOUT AUTHOR
КОСТАКИ Георге,
доктор хабилитат права,
профессор,
главный научный сотрудник
Института Правовых
и Политических Исследований
Академии Наук Молдовы

COSTACHI Gheorghe,
Candidate of Legal Sciences,
professor,
Senior scientific researcher at the
Institute of Legal
and Political Studies of the
Academy of Sciences of Moldova
e-mail: costachi70@mail.ru
phone: 069125188

CZU 347.9

УЧАСТНИКИ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА, ИХ ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ

Борис СОСНА,

доктор права, и.о. профессора Европейского университета Молдовы,
ведущий научный
сотрудник ИЮПИ АНМ

Дмитрий ТАРЛЕВ,

ассистент судьи в Высшей судебной палате Республики Молдова

Авторы предприняли попытку осветить права и обязанности участников исполнительного производства, установленные законами, и внести предложения об изменении отдельных норм Исполнительного кодекса Республики Молдова (далее – ИК РМ) № 443-XV от 24.12.2004 года (в редакции закона РМ № 143 от 02.07.2010 года).

Ключевые слова: судебный исполнитель, исполнительное производство, принудительное исполнение, исполнительный документ, взыскатель, должник.

PARTICIPANTS IN THE ENFORCEMENT PROCEEDINGS, THEIR RIGHTS AND DUTIES

Boris SOSNA,

Doctor of Law, acting. Professor of the European University of Moldova, Leading
Researcher of the IUPI ASM

Dmitry TARLEV,

assistant judge in the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova,

SUMMARY

The authors made an attempt to highlight the rights and obligations of the participants in the enforcement proceedings established by the laws and to make proposals for changing certain provisions of the Executive Code of the Republic of Moldova (hereinafter – EC RM) No. 443-XV of 24.12.2004 (as amended by the Law of the Republic of Moldova No. 143 of 02.07. 2010).

Keywords: bailiff, enforcement proceedings, enforcement, executive document, recoverer, debtor.

Актуальность данной темы обусловлена тем, что нередко по вине судебных исполнителей нарушаются разумные сроки исполнения судебных решений. Вследствие этого с государства в соответствии с законом РМ № 87 от 21.04.2011 года «О возмещении государством вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок» были взысканы большие денежные суммы.

При этом судебные исполнители, по вине которых было нарушено пра-

во на исполнение судебных решений в разумный срок, не были привлечены к материальной ответственности.

Изложение основного материала. Исполнительное производство регулируется:

1. Гражданским процессуальным кодексом Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года, [1]

2. Исполнительным кодексом Республики Молдова (далее – ИК РМ) № 443-XV от 24.12.2004 года (в редакции закона РМ № 143 от 02.07.2010 года), [2]



3. законом РМ «О судебных исполнителях» № 113 от 17.06.2010 года, [3]

4. законом РМ «Об ипотеке» № 142-XVI от 26.06.2008 года, [4]

5. законом РМ «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года, [5]

6. Кодексом о правонарушениях Республики Молдова (далее – КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года, [6]

7. законом РМ «О режиме оружия и боеприпасов гражданского назначения» № 130 от 08.06.2012 года, [7]

8. законом РМ «О нотариате» № 1453-XV от 08.11.2002 года, [8]

9. постановлением Правительства РМ № 886 от 23.09.2010 года «Об утверждении Положения о порядке определения сборов за совершение актов судебного исполнителя и издержек исполнительного производства». [9]

Часть (1) ст. 10 ИК РМ определяет принудительное исполнение как совокупность мер, предусмотренных ИК РМ, посредством которых взыскатель реализует через судебного исполнителя при помощи уполномоченных государственных органов свои права, признанные исполнительным документом, в случае, если должник добровольно не выполняет свои обязательства.

Право на справедливое судебное разбирательство в разумный срок, гарантированное пунктом 1 ст. 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года, включает в себя и право на исполнение судебного решения в разумный срок.

Нарушение этого права влечёт ответственность, установленную законом РМ № 87 от 21.04.2011 года «О возмещении государством вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок». [10]

Согласно части (1) ст. 2 этого закона любое физическое или юридическое лицо, полагающее нарушенным его право на судопроизвод-

ство в разумный срок или право на исполнение судебного решения в разумный срок, может обратиться в порядке, установленном настоящим законом и гражданским процессуальным законодательством, в судебную инстанцию с иском о возмещении вреда, причиненного таким нарушением.

Согласно части (2) ст. 2 этого закона возмещение вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок, осуществляется лишь в случае, если нарушение имело место по причинам, не зависящим исключительно от лица, обратившегося с заявлением о возмещении вреда (далее – заявитель).

Часть (2) ст. 10 ИК РМ предусматривает, что принудительное исполнение начинается с обращения к судебному исполнителю в соответствии с законом.

По нашему мнению, данная формулировка недостаточно точна, т.к. принудительное исполнение может начаться только после вынесения судебным исполнителем определения о возбуждении исполнительного производства.

При этом следует учесть, что исполнительный документ, направленный судебному исполнителю для принудительного исполнения, может не соответствовать требованиям ст. 14 ИК РМ или был предъявлен с нарушением установленных ст. 16 ИК РМ сроков предъявления исполнительных документов к исполнению.

В этих случаях судебный исполнитель в соответствии с частью (1) ст. 61 ИК РМ отказывает в возбуждении исполнительного производства.

Определение судебного исполнителя об отказе в принятии исполнительного документа к исполнению может быть обжаловано взыскателем в суд первой инстанции в соответствии с частью (3) ст. 61 и ст. 161 и 162 ИК РМ в 15-дневный срок.

Таким образом, можно сделать вывод, что принудительное исполнение начинается не со дня полу-

чения судебным исполнителем исполнительного документа, а со дня вынесения судебным исполнителем определения о возбуждении исполнительного производства.

Согласно части (3) ст. 60 ИК РМ судебный исполнитель в 3-дневный срок со дня получения исполнительного документа выносит определение о возбуждении исполнительного производства и направляет его сторонам исполнительного производства не позднее чем в 3-дневный срок со дня его вынесения с предложением об исполнении должником исполнительного документа в 15-дневный срок, без принятия действий по приведению в исполнение исполнительного документа. К определению о возбуждении исполнительного производства прилагается ведомость расчета расходов по исполнению, связанных с внесением платы за начало и архивирование исполнительного дела. Должнику направляется также заверенная судебным исполнителем копия исполнительного документа. Исчисление срока начинается с момента сообщения должнику определения о возбуждении исполнительного производства в соответствии со ст. 67 ИК РМ.

Согласно ст. 42 ИК РМ участниками исполнительного производства являются стороны, взыскатели-третьи лица, представители, специалисты, эксперты, переводчики, понятые.

По нашему мнению, в число участников исполнительного производства следует включить судебного исполнителя.

Общеизвестно, что судебные инстанции являются субъектами гражданско-процессуальных правоотношений, так и судебные исполнители являются субъектами правоотношений, возникающих в процессе принудительного исполнения исполнительных документов. Было бы целесообразно дополнить ст. 42 ИК РМ, включив в число участников исполнительного производства судебных исполнителей, наделенных публичной функцией по принудитель-



ному исполнению исполнительных документов.

Основными участниками исполнительного производства являются стороны исполнительного производства – взыскатели и должники.

Легальные определения сторон исполнительного производства, т.е. взыскателя и должника даны в частях (2) и (3) ст. 43 ИК РМ.

Согласно части (2) ст. 43 ИК РМ взыскателем может быть физическое или юридическое лицо, в интересах которого вынесен исполнительный документ. В случае взыскания сумм в пользу государства взыскателем выступает Министерство финансов в лице территориальных налоговых органов.

Согласно части (3) ст. 43 ИК РМ должником может быть физическое или юридическое лицо, обязанное по исполнительному документу совершить определенные действия или воздержаться от их совершения.

Основные права и обязанности сторон исполнительного производства установлены ст. 44 ИК РМ.

Права сторон в процессе исполнения закреплены в части (1) ст. 44 ИК РМ.

Часть (1) ст. 44 ИК РМ устанавливает процессуальные права сторон исполнительного производства.

Обязанности должника установлены частями (3) и (4) ст. 44 ИК РМ.

Согласно части (3) ст. 44 ИК РМ должник обязан исполнить исполнительный документ, декларировать судебному исполнителю по его требованию в письменном виде под свою ответственность все свои доходы, долговые обязательства своих должников и свое имущество, в том числе находящееся в общей долевой и общей совместной собственности или заложенное, а также место его нахождения. Таковую обязанность имеют и руководители, бухгалтера и учредители должника – юридического лица. Несоблюдение этой обязанности влечет установленную законодательством ответственность.

Согласно части (4) ст. 44 ИК РМ должник, имущество которого было

ранее арестовано, обязан сообщить судебному исполнителю, налагающему арест на то же имущество, о наличии предыдущего ареста и наложившем его органе (лице), а также вручить судебному исполнителю копию протокола о наложении ареста. Обязанности взыскателя предусмотрены частью (5) ст. 44 ИК РМ, согласно которой взыскатель обязан оказывать судебному исполнителю эффективное содействие и предоставлять ему необходимые средства для проведения принудительного исполнения, а также частью (6) ст. 37 ИК РМ сборы за совершение актов судебного исполнителя и издержки исполнительного производства авансируются взыскателем или лицом, ходатайствующим о совершении этих актов, в соответствии с составленной судебным исполнителем ведомостью не позднее чем в 3-дневный срок со дня сообщения расходов по исполнению или по мере определения необходимости их осуществления. Суммы, предназначенные для авансирования сборов за совершение актов судебного исполнителя и издержек исполнительного производства, могут оплачиваться как путем перевода их на счет судебного исполнителя, так и непосредственно наличными.

Кроме прав, предусмотренных ст. 44 ИК РМ, взыскатель имеет право требовать исполнения исполнительного документа в разумный срок, а также требовать взыскания процентов за задержку исполнения, предусмотренных ст. 619 Гражданского кодекса Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года. [11]

Согласно части (1) ст. 24 ИК РМ по заявлению взыскателя судебный исполнитель вправе исчислять и взыскивать проценты, пени и другие суммы, вытекающие из задержки исполнения, с учетом уровня инфляции и в соответствии с положениями ст. 619 ГК РМ. Заявление об исчислении сумм, вытекающих из задержки исполнения, может подаваться только судебному исполнителю, получившему исполнительный

документ, которым определяется основное обязательство, до погашения обязательства. Указанные суммы начисляются со дня обретения решением судебной инстанции окончательного характера или, в случае иных исполнительных документов, со дня наступления срока исполнения требования и до дня реального погашения содержащегося в любом из этих документов обязательства с включением в начисляемый период также срока приостановления исполнительного производства в соответствии с положениями ИК РМ.

Согласно части (1) ст. 619 ГК РМ на денежные обязательства на срок просрочки начисляются проценты. За просрочку начисляется 5 % сверх процентной ставки, предусмотренной ст. 585, если законом или договором не предусмотрено иное. Доказательство нанесения меньшего ущерба допускается.

Согласно части (2) ст. 619 ГК РМ в случае совершения сделок без участия потребителя начисляются 9 % сверх процентной ставки, предусмотренной ст. 585, если законом или договором не предусмотрено иное. Доказательство нанесения меньшего ущерба не допускается.

Необходимо учитывать, что предусмотренные ст. 619 ГК РМ проценты за задержку исполнения исполнительного документа, могут начисляться судебным исполнителем только после реального погашения задолженности, предусмотренной исполнительным документом. Судебный исполнитель не имеет права начислять предусмотренные ст. 619 ГК РМ проценты за просрочку исполнения, если содержащееся в исполнительном документе обязательство не исполнено полностью. Например, если исполнительный лист о взыскании с должника 300 000 лей не исполнен в полном объеме, судебный исполнитель не имеет права начислить должнику проценты, предусмотренные ст. 619 ГК РМ.

В соответствии с частью (2) ст. 24 ИК РМ определение судебного исполнителя, вынесенное в соответ-



ствии с частью (1) ст. 24 ИК РМ, является исполнительным листом.

Судебный исполнитель, который вынес определение о взыскании с должника процентов за задержку исполнения, имеет право на гонорар, размер которого установлен ст. 38 ИК РМ.

Согласно части (2) ст. 38 ИК РМ для исполнительных документов денежного характера гонорар судебного исполнителя рассчитывается в процентном отношении к сумме погашенного долга следующим образом:

а) по суммам, не превышающим 100000 леев, гонорар составляет 10 % от погашенной суммы. Во всех случаях, за исключением исполнительных документов о взыскании периодических платежей и штрафов, гонорар должен составлять не менее 500 леев. В случае исполнительных документов о взыскании штрафов гонорар должен составлять не менее 200 леев;

б) по суммам от 100001 лея до 300000 леев гонорар составляет 10000 леев плюс 5 % от суммы, превышающей 100001 лей;

с) по суммам, превышающим 300000 леев, гонорар составляет 20000 леев плюс 3 % от сумм, превышающих 300000 леев, при этом он не может быть более 300000 леев.

Таким образом, в случае просрочки исполнения исполнительного документа судебный исполнитель получает 2 гонорара: один за исполнение исполнительного документа и другой – за взыскание процентов за просрочку исполнения на основании собственного определения.

Вывод. По нашему мнению, часть (2) ст. 24 ГК РМ следует изменить, предусмотрев, что проценты за просрочку исполнения исполнительного документа, взыскиваются на основании решения суда, а не на основании определения судебного исполнителя.

Кроме вышеуказанных прав стороны исполнительного производства имеют право обжаловать акты судебного исполнителя.

Согласно части (1) ст. 65 ИК РМ актами судебного исполнителя являются определения, протоколы и другие процессуальные акты.

Согласно части (1) ст. 66 ИК РМ возбуждение, отсрочка, приостановление и прекращение принудительного исполнения, выдача или распределение сумм, полученных в результате исполнения, применение и отмена мер по обеспечению исполнения, а также другие предусмотренные законом меры осуществляются судебным исполнителем путем вынесения определения.

Согласно части (1) ст. 67 ИК РМ акты судебного исполнителя доставляются адресату по почте заказным письмом и с уведомлением о получении или любыми другими способами, обеспечивающими передачу содержащегося в акте текста и подтверждающими его получение (телеграмма, факс, электронная почта и др.), или собственноручно вручаются судебным исполнителем по собственной инициативе или по заявлению заинтересованного лица адресату или другим лицам, указанным в части (2) ст. 67 ИК РМ.

Определения судебных исполнителей могут быть обжалованы сторонами в соответствии с частью (2) ст. 66 и ст. 161 и 162 ИК РМ.

Согласно части (2) ст. 66 ИК РМ определение судебного исполнителя является обязательным для исполнения по праву с момента его вынесения и в 10-дневный срок со дня сообщения может быть обжаловано в судебную инстанцию по месту нахождения бюро судебного исполнителя или, в случае муниципия Кишинэу, – в судебную инстанцию, в территориальном округе которой установлена территориальная палата судебных исполнителей территориальная компетенция судебного исполнителя, если законом не предусмотрено иное. Обжалование определений судебного исполнителя не может служить основанием для приостановления исполнения, за исключением случаев, предусмотренных ИК РМ.

Согласно части (1) ст. 162 ИК РМ лицо может восстановить срок обжалования в соответствии с положениями ГПК РМ. Срок обжалования не может быть восстановлен лицом, если со дня вынесения или отказа в вынесении решения по обжалуемому акту прошло более 6 месяцев.

Нетрудно заметить, что часть (2) ст. 66 ИК РМ, предусматривающая 10-дневный срок обжалования определения судебного исполнителя, противоречит части (1) ст. 162 ИК РМ, которая предусматривает 15-дневный срок для обжалования актов судебного исполнителя, к числу которых относятся и определения судебного исполнителя.

Согласно части (1) ст. 21 ИК РМ судебный исполнитель является единственным лицом, уполномоченным осуществлять принудительное исполнение исполнительных документов.

Права судебного исполнителя закреплены в части (1) ст. 22 ИК РМ.

Обязанности судебного исполнителя установлены частью (2) ст. 22 ИК РМ и законом «О судебных исполнителях» № 113 от 17.06.2010 года. Вышеуказанный закон обязывает судебных исполнителей страховать свою профессиональную деятельность.

Однако Кодекс Республики Молдова о правонарушениях № 218-XVI от 24.10.2008 года не предусматривает ответственность судебных исполнителей за нарушение обязанности застраховать профессиональную деятельность.

Предложение. По нашему мнению, КоП РМ следует дополнить статьей, устанавливающей административную ответственность судебных исполнителей за нарушение обязанности застраховать свою профессиональную деятельность.

Участниками исполнительного производства могут быть и несовершеннолетние физические лица.

Согласно части (1) ст. 46 ИК РМ несовершеннолетние, достигшие возраста 16 лет, могут осуществлять свои права и исполнять обязанности



в исполнительном производстве, если они обрели полную дееспособность.

Следует учитывать, что согласно части (1) ст. 20 ГК РМ полная дееспособность физического лица возникает с наступлением совершеннолетия, то есть по достижении 18 лет.

Полная дееспособность может быть приобретена несовершеннолетними физическими лицами в случаях, предусмотренных частями (2) и (3) ст. 20 ГК РМ.

Согласно части (2) ст. 20 ГК РМ несовершеннолетний, вступивший в брак, приобретает полную дееспособность. Расторжение брака не приводит к утрате полной дееспособности несовершеннолетнего. В случае признания брака недействительным судебная инстанция может лишит несовершеннолетнего супруга полной дееспособности с момента, определяемого судебной инстанцией.

Согласно части (3) ст. 20 ГК РМ несовершеннолетний, достигший шестнадцати лет, может быть объявлен полностью дееспособным, если он работает по трудовому договору либо с согласия родителей, усыновителей или попечителя осуществляет предпринимательскую деятельность. Объявление несовершеннолетнего полностью дееспособным (эмансипация) осуществляется по решению органа опеки и попечительства – с согласия обоих родителей, усыновителей или попечителя либо, при отсутствии такого согласия, – по решению судебной инстанции.

Интересы физических лиц, не обладающих полной дееспособностью, а также физических лиц, ограниченных в дееспособности или признанных недееспособными вступившими в законную силу судебными решениями, защищают их законные представители.

Согласно части (1) ст. 523 ИК РМ права и охраняемые законом интересы несовершеннолетних, лиц, ограниченных в дееспособности или признанных в установленном порядке недееспособными, защищаются в исполнительном производстве их родителями, усыновителями, опе-

кунами или попечителями, которые представляют судебному исполнителю документы, удостоверяющие их полномочия.

Участником исполнительного производства могут быть не только физические лица, но и юридические лица.

Согласно части (1) ст. 55 ГК РМ юридическим лицом признается организация, которая имеет в собственности обособленное имущество и отвечает по своим обязательствам этим имуществом, может от своего имени приобретать и осуществлять имущественные и личные неимущественные права, нести обязанности, быть истцом и ответчиком в судебной инстанции.

Юридическое лицо является субъектом правоотношений, от имени которого выступают органы управления, которые являются физическими лицами. Действия этих физических лиц считаются действиями юридического лица.

Полномочия представителей участников исполнительного производства оформляются в соответствии со ст. 49-52 ИК РМ.

Согласно части (1) ст. 49 ИК РМ полномочия представителя должны быть оформлены доверенностью или договором, составленными в соответствии с законодательством.

Доверенность представителя – участника исполнительного производства должна соответствовать требованиям ст. 252 ГК РМ, которая гласит: «Доверенностью признается документ, составленный в целях удостоверения полномочий, предоставленных представляемым одному или нескольким представителям.

Доверенность на совершение сделок, требующих нотариальной формы, должна быть нотариально удостоверена.

Доверенность, удостоверенная в соответствии с законом органом местного публичного управления, приравнивается к нотариально удостоверенной.

К нотариально удостоверенным доверенностям приравниваются:

a) доверенности лиц, находя-

щихся на стационарном лечении в госпиталях, санаториях, других военно-медицинских учреждениях, удостоверенные начальниками этих учреждений, заместителями начальников по медицинской части, главными или дежурными врачами;

b) доверенности военнослужащих, а в пунктах дислокации воинских частей, учреждений или военно-учебных заведений, где нет нотариальных контор или других органов, совершающих нотариальные действия, доверенности работников, членов их семей и членов семей военнослужащих, удостоверенные командиром (начальником) соответствующей части, учреждения или заведения;

c) доверенности лиц, отбывающих наказание в местах лишения свободы, удостоверенные начальником соответствующего учреждения;

d) доверенности совершеннолетних лиц, находящихся в учреждениях социальной защиты населения, удостоверенные администрацией соответствующего учреждения или руководителем соответствующего органа социальной защиты».

Согласно части (2) ст. 49 ИК РМ руководители организаций подтверждают свои полномочия представляемыми документами, удостоверяющими их должность или служебное положение, или, в зависимости от обстоятельств, учредительными документами. В случае роспуска или ликвидации юридического лица его интересы могут представлять соответственно управляющий или ликвидатор, назначенные в установленном законом порядке.

Полномочия представителей установлены ст. 50 ИК РМ, которая гласит: «Полномочие на представительство дает право на совершение всех действий, связанных с исполнительным производством, кроме предъявления или отзыва исполнительного документа, передачи полномочий другому лицу (передоверие), заключения мирового соглашения, обжалования действий судебного исполнителя, изменения порядка исполнения, отсрочки или рассрочки



исполнения, получения денежных средств или имущества, которые должны быть специально оговорены в доверенности, выданной представляемым, под угрозой их недействительности.

Взыскатель – юридическое лицо не вправе уполномочить представителя получать от своего имени денежные средства, причитающиеся ему в результате принудительного исполнения».

Представителями исполнительного производства не могут быть физические лица, указанные в ст. 51 ИК РМ.

Не могут быть представителями в исполнительном производстве лица, не обладающие полной дееспособностью.

Представителями в исполнительном производстве не могут быть также судьи, прокуроры, офицеры по уголовному преследованию, кроме случаев, когда они выступают как законные представители (родители, усыновители, опекуны, попечители), а также в качестве представителей судебной инстанции, органов прокуратуры и внутренних дел. Не могут быть представителем в исполнительном производстве судебный исполнитель, кроме случаев, когда он выступает как законный представитель или как представитель бюро или организации судебных исполнителей, лицо, оказывающее или оказывавшее ранее правовую помощь по делу лицам, интересы которых противоречат интересам представляемого их лица, либо лицо, участвовавшее в деле в качестве судьи, прокурора, офицера по уголовному преследованию, эксперта, специалиста, переводчика или понятого, либо лицо, состоящее в родстве до третьей степени родства включительно с судебным исполнителем, в производстве которого находится исполнение.

В случае необходимости к участию в исполнительном производстве может быть привлечён специалист.

В соответствии с частью (1) ст. 56 ИК РМ для разъяснения возника-

ющих при совершении исполнительных действий вопросов судебный исполнитель по собственной инициативе либо по заявлению должника или взыскателя может распорядиться об участии в исполнительном производстве одного, а при необходимости – нескольких специалистов. Согласно части (2) ст. 56 ИК РМ в качестве специалиста может участвовать лицо, обладающее необходимыми знаниями в соответствующей области, не заинтересованное в результатах осуществляемых действий и не состоящее в родстве с участниками исполнительного производства.

Права и обязанности специалиста установлены ст. 57 ИК РМ.

Согласно части (2) ст. 57 ИК РМ специалист имеет право на вознаграждение за счет должника, если настоящим кодексом не предусмотрено иное.

Предложение. По нашему мнению, часть (2) ст. 57 ИК РМ следует изменить, установив, что вознаграждение специалисту должно быть выплачено должником или взыскателем в зависимости от обоснованности заявления о привлечении специалиста. Если заключение специалиста опровергает аргументы взыскателя, по заявлению которого к участию в исполнительном производстве был привлечен специалист, то вознаграждение специалисту должен уплатить взыскатель, но не должник.

Участником исполнительного производства может быть и эксперт.

Согласно части (1) ст. 58 ИК РМ для разъяснения возникающих в исполнительном производстве вопросов, требующих специальных знаний в области науки, искусства, техники, ремесла и иных сферах, судебный исполнитель по собственной инициативе либо по заявлению должника или взыскателя может назначить экспертизу. Согласно части (2) ст. 58 ИК РМ экспертом может быть назначено лицо, обладающее специальными знаниями, не заинтересованное в результатах осуществляемых действий и не состоящее в родстве со сторонами исполнительного производства.

Вывод. По нашему мнению, часть (2) ст. 58 ИК РМ следует изменить, т.к. она противоречит части (1) ст. 149 ГПК РМ (в редакции закона РМ № 155 от 05.07.2012 года), согласно которой экспертом назначается лицо, не заинтересованное в исходе дела и зарегистрированное в Государственном реестре аттестованных судебных экспертов.

Права эксперта закреплены в части (1) ст. 59 ИК РМ.

Согласно части (2) ст. 59 ИК РМ эксперт обязан не проводить без согласия судебного исполнителя, должника или взыскателя исследования, могущие полностью или частично уничтожить предмет исследований либо изменить его качество или свойства.

В соответствии с частью (1) ст. 53 ИК РМ исполнительное производство осуществляется на государственном языке. В ходе исполнительного производства стороны могут воспользоваться услугами переводчика. Переводчиком может быть лицо, получившее разрешение на осуществление данной деятельности в установленном законом порядке.

Участниками исполнительного производства могут быть и понятые.

Согласно части (1) ст. 54 ИК РМ присутствие понятого при проникновении в жилище обязательно, если законом не предусмотрено иное. При проникновении в помещения, хранилища и другие места, их осмотре, при аресте и изъятии имущества должника могут привлекаться понятые или использоваться технические средства (фото/видео).

Согласно части (1) ст. 88 ИК РМ обращение взыскания на имущество должника состоит из наложения на него ареста, его изъятия и реализации.

Согласно части (2) ст. 88 ИК РМ взыскание может быть обращено на любые материальные вещи либо совокупность вещей должника, находящихся в гражданском обороте, независимо от того, у кого они находятся во владении, а также на любое имущественное право или денежное требование, кроме тех, на которые не



может быть обращено принудительное взыскание.

Принудительное взыскание по исполнительным документам не может быть обращено на имущество, указанное в ст. 89 ИК РМ.

Предложение. По нашему мнению, ст. 89 ИК РМ следовало бы изменить, включив в перечень имущества, на которое не может быть обращено взыскание, единственное жилое помещение, принадлежащее должнику на праве частной собственности, в котором он проживает.

Согласно части (2) ст. 54 ИК РМ по усмотрению судебного исполнителя понятия могут вызываться и в других случаях.

Согласно части (3) ст. 54 ИК РМ понятиями могут быть лица, обладающие полной дееспособностью, не заинтересованные в совершении исполнительных действий, не состоящие со сторонами исполнительного производства в родстве и не подвергающиеся контролю с их стороны.

Права и обязанности понятых, привлечённых к участию в исполнительном производстве, установлены ст. 55 ИК РМ, которая гласит: «Понятой обязан удостоверить факт, содержание и результаты исполнительных действий, при которых он присутствовал. Он вправе знать, для совершения каких исполнительных действий он приглашался, делать замечания по поводу совершенных действий».

Замечания понятого подлежат занесению в протокол судебным исполнителем или собственноручно каждым из понятых. Перед началом исполнительных действий, в которых участвуют понятые, судебный исполнитель разъясняет им их права и обязанности.

За понятым сохраняется средняя заработная плата по месту работы на все время отсутствия в связи с участием в исполнительных действиях, а неработающему лицу взыскатель может выплатить авансом вознаграждение с последующим взысканием его с должника в установленном Правительством размере».

Предложение. По нашему мнению, ст. 55 ИК РМ следовало бы дополнить частью (4), обязывающей судебного исполнителя предупредить понятых об ответственности за достоверность их замечаний.

Участники исполнительного производства имеют право на обжалование актов судебных исполнителей.

В соответствии с частью (1) ст. 161 ИК РМ исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, или действия/ бездействие такого могут быть обжалованы сторонами и другими участниками исполнительного производства, а также третьими лицами, полагающими, что исполнительные акты или действия/бездействие судебного исполнителя нарушили их охраняемое законом право. Исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, не могут быть обжалованы, если с момента их составления прошло более 6 месяцев.

Вывод. По нашему мнению, часть (1) ст. 161 ИК РМ, предусматривающая 6-месячный срок обжалования актов судебного исполнителя, который начинает течь со дня совершения акта судебным исполнителем, а не с момента, когда участник исполнительного производства получил соответствующий акт судебного исполнителя, противоречит ст. 20 Конституции РМ, которая гарантирует право на свободный доступ к правосудию.

Статья 20 Конституции РМ гласит: «Любое лицо имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными судами в случае нарушения его прав, свобод и законных интересов».

Ни один закон не может ограничить доступ к правосудию».

Библиография

1. Официальный монитор РМ № 130-134 от 21.06.2013 г.
2. Официальный монитор РМ № 160-162 от 07.09.2010 г.
3. Официальный монитор РМ № 126-128 от 23.07.2010 г.

4. Официальный монитор РМ № 165-166 от 02.09.2008 г.

5. Официальный монитор РМ. № 57-58 от 18.05.2000 г.

6. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.

7. Официальный монитор РМ № 222-227 от 26.10.2012 г.

8. Официальный монитор РМ № 154-157 от 21.11.2002 г.

9. Официальный монитор РМ № 191-193 от 01.10.2010 г.

10. Официальный монитор РМ № 107-109 от 01.07.2011 г.

11. Официальный монитор РМ № 82-86 от 22.06.2002 г.

СОСНА Борис,
доктор права, и.о. профессора
Европейского университета
Молдовы, ведущий научный
сотрудник ИЮПИ АНМ,
+(373)79405422,
sosnaboris@mail.ru

ТАРЛЕВ Дмитрий,
ассистент судьи в Высшей судебной
палате Республики Молдова,
+(373)69372950,
agroterraimpex@yahoo.com

SOSNA Boris,
Doctor of Law, acting. Professor of
the European University of Moldova,
Leading Researcher of the IUPI ASM,
+(373)79405422,
sosnaboris@mail.ru
TARLEV Dmitry, assistant judge
in the Supreme Court of Justice
of the Republic of Moldova,
+(373)69372950,
agroterraimpex@yahoo.com



MĂSURI SPECIAL-CRIMINOLOGICE DE PREVENIRE A INFRAȚIUNILOR DIN DOMENIUL TRANSPORTULUI RUTIER

Iurie LARII,

doctor în drept, conferențiar universitar

Anatolie CANANĂU,

doctorand

REZUMAT

În acest articol sunt evidențiate și analizate măsurile de prevenire special-criminologică a infracțiunilor din domeniul transportului rutier, precum și rolul diferitor categorii de subiecți implicați în respectiva activitate. Se constată că în cazul prevenirii speciale a infracțiunilor investigate urmează de plasat accentul pe asigurarea eficientă a securității circulației rutiere care ar proteja persoanele implicate în trafic.

Cuvinte-cheie: prevenire special-criminologică, prevenire individuală, infracțiuni din domeniul transportului rutier, securitate rutieră, circulație rutieră, accident rutier, participanți la trafic, factori criminogeni etc.

SPECIAL CRIMINOGENIC MEASURES ON PREVENTION OF TRAFIC OFFENCES

Iurie LARII,

phd, associate professor, director of the Department of science, projects development and cooperation of the Academy

„Stefan cel Mare” of MIA

Anatolie CANANAU,

doctoral student

SUMMARY

There were highlighted and analyzed the preventive special criminological measures of crimes from the area of road transport in this article, as well as the role of different subjects' categories involved in that activity. It was determined that in the case of special prevention of the investigated crime category the emphasis is placed on effective insurance of the traffic security that would protect individuals involved in trafficking.

Keywords: special criminological prevention, individual prevention, crimes from the area of road transport, road security, road traffic, car accident, traffic participants, criminogenic factors etc.

Introducere. Criminologia, cum este și firesc, leagă conceptul de prevenire de obiectul său de cercetare – studierea cauzelor criminalității, prevenirii etc., oferindu-i aici o accepțiune mult mai largă, care nu se limitează la scopul și funcțiile preventive ale legii penale, ci are în vedere ansamblul factorilor care le determină și al condițiilor care favorizează săvârșirea actului criminal, precum și reacția socială față de acesta. Nu întâmplător, prevenirea constituie unul dintre scopurile prioritare ale criminologiei ca știință, unul dintre elementele principale prin care aceasta este definită [1, p. 17].

Prevenirea specială a criminalității reprezintă un sistem de influențare asupra determinantelor criminalității, care țin de anumite grupuri sociale și domenii ce se caracterizează printr-o probabilitate înaltă de săvârșire a infracțiunilor [2, p. 168]. Spre deosebire

de prevenirea generală, cea specială se efectuează cu un scop bine determinat în interesele prevenirii criminalității, adică măsurile speciale sunt chemate să soluționeze problemele de înlăturare, neutralizare, minimizare a factorilor criminogeni; însănătoșirea microclimei sociale, îndreptarea comportamentului persoanelor care pot comite infracțiuni etc. [3, p. 170]. În acest sens, prevenirea special-criminologică se realizează sub formă de programe privind intensificarea luptei cu criminalitatea, în care este prevăzut sistemul de măsuri orientat spre prevenirea tipurilor concrete de criminalitate, precum și a criminalității în ansamblu pe un anumit teritoriu [4, p. 107]. Bineînțeles, în limitele subiectului abordat, eficiența prevenirii infracțiunilor din domeniul transportului rutier va depinde de coordonarea programului de prevenire a acestor infracțiuni cu

conceptul statal de dezvoltare socio-economică a Republicii Moldova.

Fără a diminua importanța măsurilor generale de prevenire a criminalității, inclusiv a celei din domeniul transportului rutier, activitatea de bază în profilaxia infracțiunilor respective trebuie să fie realizată prin prisma prevenirii special-criminologice și a celei individuale. Anume aceste două tipuri de prevenire diminuează sau neutralizează influența factorilor criminogeni asupra infracțiunilor din domeniul transportului rutier. La rândul său, măsurile de prevenire se realizează prin intermediul influențării asupra părților componente ale mecanismului „mijloc de transport – conducător al mijlocului de transport – situație rutieră”.

Rezultate și discuții. Măsurile speciale de prevenire a infracțiunilor din domeniul transportului rutier includ controlul asupra respectării regulilor



circulației rutiere, identificarea și înlăturarea circumstanțelor care contribuie la apariția situației de accident (îmbunătățirea stării drumurilor, a mijloacelor de transport, a calificării conducătorilor de vehicule), elucidarea și înlăturarea cauzelor și condițiilor unor infracțiuni concrete, prevenirea recidivei, realizarea diferitor măsuri în rândul persoanelor care interacționează cu vehiculele (conducătorii auto profesioniști, persoane care se ocupă de deservirea, diagnosticarea și reparația vehiculelor etc.), precum și în rândul participanților la trafic care manifestă un comportament victimologic. În calitate de exemplu al unei activități de prevenire specială în domeniul vizat menționăm complexul de măsuri preventive cu genericul „Atenție – copii!” în vederea profilaxiei traumatismului rutier în rândul copiilor.

La astfel de activități se mai referă: controlul asupra respectării regulilor securității circulației și a exploatarei mijloacelor de transport; curmarea încălcărilor în domeniul transportului rutier; aplicarea sancțiunilor față de persoanele care au comis încălcări în domeniul transportului rutier; stabilirea și înlăturarea factorilor care contribuie la crearea unor situații de accident; educația juridică a conducătorilor de vehicule, a personalului care deservește mijloacele de transport, precum și a altor participanți la traficul rutier [5].

Activitatea desfășurată în vederea prevenirii infracțiunilor din domeniul transportului rutier poate avea rezultate eficiente în condițiile desfășurării acesteia la etapa inițială cu potențialii delincvenți. O astfel de activitate este în competența organelor de supraveghere departamentală și interdepartamentală asupra securității funcționării transportului în țară.

De exemplu, competențele Ministerului Afacerilor Interne în domeniul traficului rutier [6] sunt:

a) exercitarea controlului interdepartamental asupra respectării prevederilor actelor legislative și ale actelor normative din domeniul traficului rutier;

b) coordonarea, pe domenii de competență, a activităților de ridicare a gradului de organizare și de siguranță a traficului rutier;

c) asigurarea dirijării, supravegherii

și controlului traficului rutier cu mijloace de măsurare, legalizate și verificate metrologic, conform cerințelor actelor normative în vigoare;

d) exercitarea controlului asupra vehiculelor în privința corespunderii lor cu normele de siguranță a traficului rutier;

e) exercitarea controlului asupra calității lucrărilor din domeniile: de exploatare, întreținere, reparare și inspecție tehnică periodică, efectuate de persoane care practică activitate de întreținător în aceste domenii;

f) monitorizarea evoluției fenomenului accidentar și reflectarea în mass-media a stării de lucruri din traficul rutier, a modului în care participanții la trafic respectă legislația privind siguranța lui;

g) asigurarea activității echipelor de intervenție rapidă pentru întreprinderea măsurilor de urgență în cazul producerii de accidente în trafic rutier;

h) organizarea după programe a instruirii angajaților poliției patrule, serviciului de pompieri, ai altor structuri specializate privind acordarea de prim ajutor medical persoanelor care au avut de suferit în accidente în trafic rutier;

i) eliberarea permiselor speciale pentru conducătorii de autovehicule speciale de încasare și de comunicație specială la absolvirea cursurilor de instruire în cadrul unui centru de formare profesională din subordine, coordonarea itinerarelor pentru efectuarea instruirii practice în conducerea autovehiculelor pe drumurile publice prin intermediul ghișei unic al autorității de licențiere;

j) ținerea evidenței centralizate a contravențiilor din domeniul traficului rutier și a sancțiunilor aplicate, eliberarea către solicitanți a certificatelor de cazier contravențional, a certificatelor cu privire la accidentele rutiere, a actelor juridice cu privire la neridicarea în procesul de constatare a contravențiilor a permisului de conducere, a certificatului de înmatriculare a vehiculului și/ sau a plăcilor de înmatriculare;

k) coordonarea schemelor de transportare a încărcăturilor de mare tonaj, cu gabarit depășit și a încărcăturilor periculoase;

l) escortarea coloanelor oficiale.

Prin urmare, bazându-ne pe inter-

conexiunea existentă între măsurile de prevenire generală și specială, ne vom axa, preponderent, pe problemele prevenirii speciale. Prevederile conceptuale enunțate permit de a atribui la măsuri speciale de prevenire nu doar pe cele cu caracter juridico-penal, dar și cu caracter economic, social, politic, cultural-educativ etc., dacă ele sunt orientate spre prevenirea criminalității în domeniul transportului rutier.

Ținem să remarcăm că există și alte criterii de delimitare a măsurilor de prevenire în generale și speciale. Astfel, în doctrina de specialitate [7, p. 289] sunt evidențiate următoarele trăsături care deosebesc măsurile generale și speciale ale prevenirii criminalității:

1) orientarea măsurilor întreprinse nemijlocit spre prevenirea săvârșirii unor noi infracțiuni, a unor tipuri distincte de criminalitate sau a unor infracțiuni concrete;

2) arsenalul mijloacelor de prevenire specială se caracterizează prin interacțiunea unor măsuri cu caracter administrativ, educativ, social și juridic menite să acționeze nemijlocit asupra criminalității;

3) subiecții prevenirii speciale a infracțiunilor sunt structurile organizatorice și personalul pentru care lupta cu criminalitatea constituie una din principiile atribuții.

După cum este lesne de observat, principalul criteriu de apreciere a măsurilor de prevenire specială este competența subiecților implicați în astfel de activitate, care trebuie să fie una de ocrotire a normelor de drept. Așadar, prevenirea specială este examinată la nivel general, de grup și individual.

La nivel general, prevenirea specială se realizează sub forma unor programe departamentale și interdepartamentale de luptă cu criminalitatea. În ele este prevăzut un sistem de măsuri orientat spre prevenirea unor tipuri concrete de criminalitate sau a fenomenului infracțional în ansamblu pe un anumit teritoriu (țară, regiune, localitate etc.).

Procesului prevenirii infracțiunilor din domeniul transportului rutier la nivel de grup i se acordă mai puțină atenție, reieșind din următoarele considerente.

În primul rând, este dificil de a reuși participării la traficul rutier, inclusiv



conducătorii de autovehicule, într-un singur grup, care ar putea fi supus unor măsuri comune de prevenire. Într-un mod sau altul, în acest caz poate fi vorba doar despre prevenirea individuală realizată în privința participanților reali sau potențiali ai circulației rutiere.

În al doilea rând, factorii de bază ai criminalității în domeniul transportului rutier influențează asupra particularităților activismului social dintr-o anumită localitate, inclusiv asupra proceselor de dirijare a fluxurilor rutiere. Iar aceasta, la rândul său, reprezintă nivelul general al prevenirii speciale.

În ceea ce privește prevenirea specială a infracțiunilor la nivel individual, menționăm că la etapa primară aceasta se realizează în privința indivizilor aflați în faza incipientă a criminalizării lor. În literatura criminologică, etapa respectivă mai este numită „prevenire individuală timpurie”.

Reieșind din rezultatele obținute, considerăm că prevenirea individuală a infracțiunilor din domeniul transportului rutier ar consta în următoarele. Înainte de toate, este necesar de implementat diverse măsuri care ar contribui la formarea culturii juridice a anumitor categorii de participanți la traficul rutier. În acest sens, urmează de aplicat mai intens mijloacele de educare focusată asupra elevilor și adolescenților (viitori potențiali conducători auto și alți participanți la traficul rutier) prin intermediul diferitor surse de comunicare. Caracterul individual constă în faptul că subiect al profilaxiei nu devin toate persoanele, ci doar cele mai criminogene și victimogene grupuri formate în virtutea diferitor circumstanțe (trafic rutier dificil în apropierea instituțiilor de învățământ, creșterea numărului de victime sau infractori din rândul persoanelor care reprezintă o anumită organizație etc.).

Următorul tip de prevenire individuală a acestui gen de infracțiuni se realizează în privința persoanelor care au săvârșit sau săvârșesc o infracțiune. Luând în considerație faptul că criminalizarea infractorilor care au comis din neglijență infracțiuni în domeniul transportului rutier este în corelație cu calitatea sistemului de instruire a conducătorilor auto, măsurile legate de instruirea

acestora pot fi atribuite la al doilea tip de prevenire individuală.

De asemenea, reieșind din faptul că criminalizarea conducătorilor auto are loc și în legătură cu unele deficiențe în activitatea poliției patrule, este necesar de propus măsuri orientate spre optimizarea activității acestei structuri polițienești. În acest caz, în calitate de obiect nemijlocit al prevenirii apare activitatea angajaților poliției patrule, iar ca obiect indirect – conducătorii de vehicule și alți participanți la traficul rutier.

Al treilea tip de prevenire individuală cuprinde persoanele care au săvârșit o infracțiune și au fost condamnate. În situația respectivă, se tinde spre realizarea scopurilor resocializării infractorilor și corijării calităților social-periculoase (negative) ale acestora.

Ultimul tip de prevenire individuală a infracțiunilor din domeniul transportului rutier vizează persoanele care au ispășit o pedeapsă penală, dar care se află la evidență în scopul prevenirii recidivei. Convențional, acest tip de prevenire este numit „postpenitenciar”.

Dat fiind faptul că în urma studiilor s-a ajuns la concluzia privind lipsa unor calități social-periculoase tipice ale personalității care a comis o infracțiune în domeniul transportului rutier, considerăm că ultimele două tipuri de prevenire individuală nu pot fi reprezentate în anumite forme concrete de măsuri antiinfracționale. Compensarea acestora urmează a fi realizată în cadrul primelor două nivele de prevenire.

Cu referire la al doilea, al treilea și al patrulea obiect al prevenirii (personalitatea conducătorului auto, funcționarul poliției patrule și alți participanți la traficul rutier) la nivel general, este necesar să propunem un șir de măsuri, utilizând la maximum potențialul mijloacelor de informare în masă. Astfel de măsuri mai sunt numite convențional „moral-spirituale”, fiind orientate spre coordonarea activității ce vizează interesele securității rutiere.

Analiza succintă a prevederilor teoretice legate de prevenirea infracțiunilor din domeniul transportului rutier impune și abordarea subiecților implicați în acest proces. Astfel, în literatura de specialitate [8, p.p. 184-185] aceștia sunt divizați în trei grupuri.

Din primul grup fac parte organele administrației publice centrale și locale, precum și formațiunile obștești care nu au atribuții nemijlocite de ocrotire a normelor de drept.

Grupul al doilea este constituit din:

1) organele de stat care îndeplinesc funcții de ocrotire a normelor de drept;

2) organele obștești de stat care au funcții de ocrotire a normelor de drept (de exemplu, comisiile pentru problemele minorilor de pe lângă consiliile locale);

3) structurile private și obștești care contribuie la realizarea sarcinilor de ocrotire a normelor de drept.

Prin urmare, constatăm că nu există limitări în selectarea subiecților prevenirii infracțiunilor din domeniul transportului rutier. Totodată, o listă completă a acestor subiecți poate fi evidențiată doar după propunerea unor măsuri concrete de prevenire.

Concluzionând asupra celor relatate, este important de a preciza următoarele aspecte legate de prevenirea criminalității în domeniul transportului rutier:

În calitate de obiect al prevenirii sunt:

a) centrele activismului social din orașele mari;

b) personalitatea conducătorului auto care a săvârșit o infracțiune din imprudență;

c) poliția patrule și funcționarii săi;

d) elementele unei situații concrete.

Prevenirea individuală în privința infractorilor care au comis din imprudență infracțiuni în domeniul transportului rutier este oportun de a fi divizată în două etape:

1) prevenirea timpurie;

2) prevenirea la etapa criminalizării primare.

Specificul măsurilor de prevenire și alegerea subiecților prevenirii depinde de specificul obiectului prevenirii.

Propunerea măsurilor în vederea neutralizării factorilor unei situații concrete se referă, îndeosebi, la prevenirea specială și poate avea valoare practică în procesul elaborării programelor naționale de asigurare a securității circulației rutiere.

Caracterizând starea de lucruri privind prevenirea accidentelor rutiere, urmează să recunoaștem că organizarea



activității cu pietonii – cea mai vulnerabilă categorie de participanți la trafic, practic a decăzut din vizorul subiecților ce desfășoară activitatea de asigurare a securității circulației rutiere. Anual, din neatenția acestora, este provocat practic fiecare al treilea accident rutier. Pe seama lor se află aproximativ 40% din cazurile de deces și vătămări din numărul total de victime ale accidentelor rutiere. Această categorie de participanți la circulația rutieră (pietonii) au decăzut nu doar din vizorul organelor ce asigură securitatea circulației rutiere, dar și a organelor de urmărire penală [9, p. 44].

O atenție deosebită în prevenirea infracțiunilor din domeniul transportului rutier se acordă luptei cu consumul băuturilor alcoolice de către conducătorii auto și alți participanți la trafic. Alcoolul în orice cantitate diminuează brusc posibilitatea alegerii unor soluții corecte într-o situație rutieră dificilă și mărește considerabil timpul de reacție. În afară de aceasta, alcoolul se păstrează în organismul persoanei o perioadă de timp mai îndelungată, fapt care face nesigură conducerea mijlocului de transport chiar și a doua zi după consumul acestuia [10, p. 51].

În contextul problemelor examinate, considerăm a fi oportun completarea art. 203 Cod contravențional al Republicii Moldova [11] cu un nou alineat 1¹) „Conducerea vehiculului de către o persoană aflată în stare maladivă”. Necesitatea introducerii normei respective este condiționată de faptul că atât în cazul ebrietății alcoolice, cât și al celei narcotice, acțiunile conducătorului auto pot avea semne ale unui stil periculos de conducere.

Prin stil periculos de conducere urmează de înțeles o astfel de manieră care se deosebește evident de maniera de conducere a unui șofer onest. Sub aspectul dat, rolul de bază îl joacă caracterul vădit, adică al unei încălcări evidente a regulilor circulației rutiere, precum și caracterul periculos, adică pericolul real la care este expusă viața și sănătatea cetățenilor. Maniera periculoasă de conducere se poate exprima prin încălcarea regimului de viteză, ieșirea pe banda opusă de deplasare, perturbarea traiectoriei de deplasare, crearea impedimentelor pentru alte mijloace de transport etc. Cu alte cuvinte, o astfel

de circulație care poate fi apreciată de la prima vedere ca fiind periculoasă, iar în unele cazuri ca agresivă.

Consumând medicamente, atât la prescripția medicului, cât și de sine stătător, conducătorul mijlocului de transport de fiecare dată trebuie să se asigure că substanțele care se conțin în medicament nu vor putea influența asupra funcției locomotorii a organismului. Desigur, în condiția în care el va conduce mijlocul de transport.

Instrucțiunea de administrare a preparatului include un punct distinct, prevăzut expres pentru astfel de cazuri. De exemplu, producătorii medicamentelor antialergice indică în instrucțiune influența asupra conducerii mijlocului de transport, evidențiind faptul că pe perioada tratamentului este necesar de abținut de la activități potențial periculoase, care necesită o concentrare sporită a atenției și a rapidității reacțiilor locomotorii. Faptul dat mărturisește despre influența unor substanțe conținute în medicamente asupra funcționării organismului uman. În condițiile unei influențe puternice a acestora, sunt posibile cazuri de apariție a unei situații periculoase care ar putea să degenereze în accident rutier, deoarece conducătorul auto nu poate, în măsură deplină, să dirijeze acțiunile sale, să țină sub control situația, precum și să ia o decizie corectă și rapidă de apreciere a situației în vederea evitării urmărilor negative.

Multe preparate provoacă somnolență, amețelă, halucinații, fierbințeală, frisoane etc. În cazul dat nu are importanță forma maladiei – cronică sau acută. Este important cum influențează ea asupra comportamentului persoanei în momentul conducerii mijlocului de transport. În opinia noastră, un pericol sporit îl pot prezenta maladiile însoțite de dureri acute. Din ele fac parte maladiile gastrointestinale, gripa, infecțiile respiratorii acute. De asemenea, prezintă pericol neurozele care pot apărea pe fondul aflării șoferului o perioadă îndelungată de timp la volanul mijlocului de transport.

În condițiile prezenței unei maniere periculoase de a conduce, reprezentanții poliției patrulare trebuie să aibă temeiuri și împuterniciri depline de a examina documentele conducătorului de vehicul. În cazul unor semne eviden-

te ale unei maladii (disfuncții în coordonarea mișcărilor, vorbire incoerentă, respirație dereglată, somnolență, culoare palidă a feței, semne de temperatură ridicată etc.) reprezentanții poliției patrulare ar avea motive să-i îndrepte la un control medical. Dacă în urma controlului se va stabili că el este bolnav, fie că sângele său conține o substanță, în recomandările căreia este contraindicat de a conduce mijloace de transport, atunci angajatul poliției patrulare va avea toate temeiurile de a-l trage la răspundere contravențională. Măsura de pedeapsă trebuie să fie mai blândă comparativ cu pedeapsa aplicată față de șoferii care conduc în stare de ebrietate alcoolică sau narcotică, deoarece în cazul dat lipsește motivul huliganic. De aceea, art. 203 alin. 1¹) Cod contravențional al Republicii Moldova urmează a fi formulat în următoarea redacție: „Conducerea vehiculului de către o persoană aflată în stare maladivă (gripă, infecții respiratorii acute, dereglări gastro-intestinale, neuroză), în prezența unei maniere periculoase de a conduce, capabilă să provoace un pericol real pentru securitatea altor participanți la traficul rutier, precum și a consumului unor medicamente ce conțin substanțe care se găsesc în nomenclatorul substanțelor interzise pentru a fi consumate de către conducătorii de vehicule,

se sancționează cu amendă în mărime de 100 unități convenționale” .

Nomenclatorul substanțelor interzise trebuie să fie elaborat de către specialiști în domeniul medicinei și să conțină toate substanțele care au un caracter limitativ în privința conducerii unui mijloc de transport.

Concluzii. Perfecționarea bazei legale, ridicarea nivelului de pregătire profesională, sporirea nivelului de securitate în mijloacele de transport vor influența, fără îndoială, asupra numărului de infracțiuni din domeniul transportului rutier, însă cea mai eficientă metodă de prevenire și diminuare a acestora va fi conștientizarea de către participantul la traficul rutier a gravității consecințelor survenite în urma încălcărilor săvârșite de către el. Doar în acest caz putem vorbi despre o tendință de diminuare a numărului infracțiunilor rutiere, deoarece cauza lor de bază este factorul uman.



Referințe bibliografice

1. Brezeanu O. Prevenirea criminalității la început de mileniu. București: România de mâine, 2001, 242 p.
2. Шиханцов Г.Г. Криминология. Москва: Зерцало, 2001, 359 с.
3. Chirița V. Măsuri special-criminologice de prevenire a traficului de femei. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Probleme actuale privind combaterea traficului de femei”. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2011, p.p. 169-174.
4. Larii Iu. Criminologie. Chișinău: Tipogr. „Elena V.I.”, 2004, 150 p.
5. Ыскаукылы Н. Проблемы профилактики транспортных преступлений. În: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Pravo/55635.doc.htm (accesat la 22.01.2017).
6. Legea privind siguranța traficului rutier, nr. 131, din 07.06.2007, art. 7. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 103-106, din 20.07.2007.
7. Криминология. Учебник. Под ред. В.Н. Кудрявцева, В.Е. Эминова. Москва: Юрист, 1999, 678 с.
8. Криминология. Учебник для вузов. Под ред. В.Н. Бурлакова, Н.М. Кропачева. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет, 2004, 427 с.
9. Budeci V. Răspunderea penală pentru infracțiunile în domeniul transportului rutier. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014, 213 p.
10. Долгова А.И. Криминология. Москва: Норма, 2009, 384 с.
11. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218, din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 3-6, din 16.01.2009.

Recenzent:
R.COJOCARU,
doctor in drept, conf.univ.

Date despre autori:

LARII Iurie,
doctor în drept,
conferențiar universitar
CANANĂU Anatolie,
doctorand

LARII Iurie,
phd, associate professor, director of
the Department of science, projects
development and cooperation of the
Academy „Ștefan cel Mare” of MIA
E-mail: iurielarii72@gmail.com
Tel: 022725133
CANANAU Anatolie,
doctoral student
E-mail: anatoliccananau@mail.ru
Tel: 079603358

CZU 343.98

PREVENIREA COMITERII CRIMELOR DE CĂTRE MINORI PRIN MĂSURI DE STĂPÎNIRE INDIVIDUALĂ

Octavian BEJAN,

doctor în drept, criminolog,
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

REZUMAT

Criminalitatea minorilor îmbracă noi forme, deosebit de periculoase. Viața impune căutarea unor noi căi de cercetare criminologică a fenomenului. Prevenirea criminalității minorilor poate fi îndeplinită prin măsuri generale și individuale. Unele dintre aceste măsuri individuale pot fi luate de părinți, educatori și învățători. Ne-am desfășurat cercetarea criminologică, aplicând metoda construcției abstracte, metoda observării, metoda interviului, metoda documentară și metoda experimentului. Ca urmare, am descoperit zece metode de stăpînire și îndreptare a purtării copilului, care contribuie la prevenirea crimelor. Cercetarea noastră a arătat că o metodă poate fi bună în unele împrejurări, iar altele – în alte împrejurări. Toate metodele au laturi puternice și slabe. Nici o metodă nu îi poate îndrepta și stăpîni pe toți copiii. Delimitarea, definirea și descrierea acestor metode va ușura cercetarea lor științifică și aplicarea lor conștientă.

Cuvinte-cheie: criminologie, crimă, criminalitatea minorilor, prevenire individuală, metodă.

LA PRÉVENTION DE LA COMMISSION DES CRIMES PAR LES MINEURS AU MOYEN DES MESURE DE MAITRISE INDIVIDUELLE

Octavian BEJAN,

docteur en droit, criminologue,
Institut des Sciences Criminelles et Criminologie Appliquée

SUMMARY

La criminalité de mineurs habille de nouvelles formes, particulièrement dangereuses. La vie nous impose chercher nouveaux chemins de recherche criminologique du phénomène. La prévention de la criminalité de mineurs peut être réalisée par des mesures générales et individuelles. Certaines mesures individuelles peuvent être prises par les parents, les éducateurs et les enseignants. Nous avons déployé notre recherche en utilisant la méthode de la construction abstraite, la méthode d'observation, la méthode de l'entrevue, la méthode documentaire et la méthode d'expérience. Par la suite, nous avons découvert dix méthodes de maîtrise et correction du comportement de l'enfant, qui contribuent à la prévention des crimes. Notre recherche a montré qu'une méthode peut être bonne dans certaines circonstances et autres – dans d'autres circonstances. Toutes les méthodes ont des aspects forts et faibles. Aucune méthode ne peut pas corriger et maîtriser tous les enfants. La délimitation, définition et description des méthodes découvertes va simplifier leur recherche scientifique et leur application consciente.

Mots-clés : criminologie, crime, criminalité de mineurs, prévention individuelle, méthode.

Problema. Criminalitatea minorilor cunoaște schimbări însemnate, mai ales în latura care ține de violența criminală. Bunăoară, toată lumea este astăzi înspăimîntată și tulburată de ciocîntirile în masă la care

se dedau unii adolescenți în școli. Căzurile se înmulțesc și apar în diferite țări. Practica anticrimă resimte nevoia de noi cunoștințe criminologice, o dată ce nu poate ține în frâu purtările criminale ale minorilor și pare depășită de



noile forme de vădire a criminalității minorilor. Întrucât au loc aceleași procese ca și în țările în care criminalitatea minorilor se schimbă la față, este de așteptat că criminalitatea minorilor din țara noastră va cunoaște aceleași schimbări. Unele semne sînt de față, cum ar fi relațiile sexuale destrăbălate între copiii mai răsăriți cu cei mai mici sau chiar de aceeași vîrstă, al căror număr este în creștere.

Actualitatea temei de cercetare. Prevenirea crimelor în rîndul minorilor poate fi înfăptuită prin măsuri atît generale, cît și individuale. Deoarece prevenirea generală a fost delăsată, capătă o însemnătate crescîndă prevenirea individuală. Or, prevenirea individuală stă la îndemîna oricui este conștient de nevoia de a preveni purtările criminale ale copiilor. Mai mult decît atît, un ins poate acum lua măsuri care se răsfrîng asupra unui număr mare de oameni, datorită rețelelor informatice de socializare.

Scopul și sarcinile cercetării. Cercetarea criminologică, ale cărei descoperiri le înfățișăm în acest articol științific, a urmărit descoperirea a cît mai multe metode de stăpînire a purtărilor minorilor de către părinți, educatori și învățători. Pentru a ajunge la acest capăt, ne-am pus următoarele sarcini: a) a descoperi metodele de stăpînire individuală a purtărilor copiilor, b) a face o descriere generică a metodelor de stăpînire individuală a purtărilor copiilor și c) a învedera unele tehnici și procedee de aplicare a metodelor de stăpînire individuală a purtărilor copiilor.

Cunoașterea științifică la temă. Criminalitatea minorilor a fost supusă cercetării științifice de către Ion Batcu, Dumitru Grama, Victor Guțuleac, Valeriu Țurcan, Oxana Rotaru, Igor Ciobanu, Gheorghe Baciuc, Vitalie Armașu, Stela Botnaru, Svetlana Rusnac, V. Doagă, Larisa Miculeț, Evgheni Martîncik, A. Vdovin, N. Emelin, L. Kuzimenko, G. Moșak, Vasile Preda, A. Roșca, Ion Pitulescu, K. E. Igoșev, Maurice Cusson, Marc Le Blanc, René Carbonneau, Jean Trépanier, Kate Friedlander, Michel Rufin, precum și mulți alții.

Metodele aplicate și materialele folosite. În timpul cercetării criminologice, am folosit metoda construcției abstracte, metoda observării, metoda interviului, metoda documentară și metoda experimentului. Cu ajutorul metodei construcției abstracte, au fost interpretate datele adunate și obținute unele cunoștințe noi. Observării a fost supusă viața unor oameni și activitatea specializată (grădinițe de copii, școli, centre de deținere a minorilor ș.a.). Întrevederile au cuprins specialiști și oameni de rînd. Dintre documente, au fost cercetate procedurile din centrele de deținere a minorilor. Experimentul a constatat în încercarea tuturor metodelor descoperite. Materialul empiric a fost strîns din Republica Moldova, România și Canada.

Rezultatele obținute și discuții. Părinții, educatorii și învățătorii pot contribui la prevenirea crimelor prin stăpînirea și îndreptarea purtării minorilor.

Din cercetările noastre reiese că părintele, educator sau învățătorul poate folosi următoarele metode pentru a-l face pe copil să îi urmeze cerințele și să se poarte cuviincios: 1) să îi dea bune pilde, 2) să îl învețe bune purtări, 3) să îl îndepărteze de pildele rele, 4) să îl convingă, 5) să îi sustragă atenția, 6) să îi atingă simțămintele, 7) să îl lipsească de o plăcere, 8) să îl împiedice să facă ceea ce face, 9) să îl înspăimînte și 10) să îi facă durere.

A da bune pilde copilului. În cea dintîi parte a vieții, omul învață precumpănit de la cei din jur sau se conduce de ceea ce este depus în firea lui. El îi urmărește sau vede pe nevrute ceea ce fac oamenii dimprejurul lui și face ceea ce fac ei. O dată cu înaintarea în vîrstă, se dezvoltă puterea lor de gîndire și copiii încep să născocescă purtări care nu pot fi văzute la alții. Se aprinde creativitatea în cugetul lor. Părintele, educatorul și învățătorul nici nu sînt conștienți că ceea ce au făcut copiii și lor nu le-a fost pe plac se regăsește în purtarea lor. Așa este omul, vede mai ușor paiul din ochiul altuia decît bîrna din ochiul lui. Din clipa în care a devenit părinte, educa-

tor sau învățător, omul are obligația de a-și trece bine prin sită purtările. Nu este deloc ușor, căci deprinderile de o viață se schimbă cu mare greutate. Este nevoie de o mare încordare pentru a-ți stăpîni apucăturile rele. Facem cu ușurință ceea ce ne-a intrat în deprindere și cu mare cheltuială de putere ceea ce facem din voință, din sineimpunere. Dacă vrea ca copilul să fie mai bun, atunci părintele, educatorul și învățătorul va fi nevoit să devină și el mai bun. Este greu, bineînțeles, să te stăpînești deplin atunci cînd ești frînt după o zi de lucru chinuitor. Părintele care vădește plecăciune față de cei care au purtări alese își face odorul să tindă să le semene, să vrea să devină ca aceștia. Celor mai mulți dintre copii nu le scapă aceste mici mișcări ale corpului, care par nevăzute.

A-l învăța bune purtări pe copil. Părintele, educatorul și învățătorul îl poate învăța pe copil nu numai prin purtările sale, ci și cu grai viu, uneori arătîndu-i cum să facă ceva. El îi va spune ce să facă în diverse împrejurări de viață. Este bine ca această învățătură să fie însoțită de demonstrații faptice în unele cazuri. Bunăoară, părintele, educatorul și învățătorul îl vor îndemna pe copilul său să spună „Bună ziua!” bunicuței sau vecinei, îi vor arăta cum să își spele mîinile, îi vor arăta cum se cuvinte să stea mînerul de la aragaz sau îi vor spune că este bine să îi răs-punzi împăciuitor unui om rău crescut, care îi aruncă urît în față așa cuvinte „Țineți, femeie, copilul, căci mă calcă pe picioare”, folosind astfel de cuvinte: „ne pare rău, dar noi sîntem mici. Iertați-ne! Vom încerca să nu vă mai călcăm pe bătători”. Cu cît copilul este mai răsărit, cu atît învățătura se prinde mai ușor de el. Totuși, ea este binevenită din primele zile de viață. Copilul se deprinde cu vocea învățătoare a părintelui, începe să învețe cuvinte ș.a.m.d. Pe măsură ce înaintază în vîrstă, părintele poate să își desfășoare mai tare învățătura. Unii copii încep la o vîrstă mai fragedă, iar alții la o vîrstă mai mare să se opună învățaturii, deoarece vor să fie privite ca niște făpturi capabile de multe. Unii părinți fac pa-



sul înapoi în fața acestei opreliști. Ei ar face bine să nu își înceteze învățătura. Nu este nevoie să aștepte schimbări fulgerătoare. Este îndeajuns să nu le-o bage pe gît copiilor, să o facă printre altele și să aibă răbdare. Tuturor oamenilor, chiar și celor mici, nu le place să fie obrăzați. Se întâmplă că copiii o mărturisesc, spunînd verde în ochi așa: „eu merg cu voi numai dacă nu mă certați”. Schimbarea cuvintelor și vocii poate înmuia încăpăținarea omului. Toată această învățătură se depune în mintea copilului. Uneori, peste numai cîteva ore sau cîteva zile, alteori peste cîteva ani, ea încolțește și dă fructele dorite. Cea mai mare putere a învățării vine de la sădirea nevoilor morale în mintea copilului. Părintele îi formează nevoi morale copilului atunci cînd îi spune că „nu este frumos” sau „este frumos”, „este rușinos”, „nu este bine” sau „este bine” ș.a.m.d., fără a-i da explicații. Copilul învață astfel că unele lucruri sînt bune sau sînt rele, deși nu pot fi pătrunse pînă în străfund de mintea omenească. El învață să folosească, fără a își pune întrebări, unele purtări în viață. O dată ce au lăsat rădăcini în conștiință, nevoile morale îl fac pe om să își dorească cu ardoare să fie cuviincios. Purtările urite îl vor face să se simtă neplăcut.

A-l îndepărta pe copil de la pildele rele. Purtările rele sînt molipsitoare. Copilul nu este conștient că nu tot ceea ce face un om mare este bun de urmat. El înhață din zbor vorbele și purtările acestora, chiar și pe cele rele. Copilul vede cum cineva bagă o țigară în gură, găsește repede un bețișor sau un alt lucru asemănător și face aceleași mișcări pe care le face fumătorul. Vorbele părintelui, educatorului sau învățătorului se lovesc ca nuca de perete. El poate să încerce să își țină copilul la depărtare de pildele rele. Se va feri de locurile în care se adună bețivii și alți inși cu apucături răufăcătoare. Nu îl va lăsa să își petreacă timpul alături de copii neobrazăți și puși pe rele. Va alege filmele cu desene animate pe care le va privi copilul și cărțile pe care le va citi el. Va căuta să nu îi dea voie să umple de sine stătător prin foietele

din rețeaua informatică globală „Internet”. Le va însoți pe mamicile sau pe tăticii care dau învățături bune copiilor. Firește, nimeni nu își poate rupe copilul de restul lumii, poate doar cei care s-au ascuns prin păduri necuprinse. Copii de orice teapă vin la grădinița de copii și în școală sau se plimbă prin curțile caselor și pe drumuri. Scrieri și desene urite stau pe pereți, garduri, mese, scaune ș.a. Unele anunțuri publicitare strică mintea copiilor, ca și pe cea a oamenilor mari. Nu toți educatorii și învățătorii se poartă așa cum și-ar dori părinții. Copiii se pot uita în foietele desfrîinate sau criminalizate din Internet acasă la prietenii lor nesupravegheați de părinți. Frații mai mari îi pot învăța lucruri care nu sînt pentru vîrsta celor mai mici. Părintele nu poate decît să restrîngă numărul lucrurilor rele care pot intra în capul copilului său neapărat.

A-l convinge pe copil. Îl putem face pe copil să facă ori să nu facă ceva, explicîndu-i de ce este nevoie să fie așa și nu altminteri. Părintele, educatorul sau învățătorul îi va spune că dinții nespălați se strică, că lovirea altuia îl face să sufere, că privirea îndelungată a televizorului scade vederea, că băgatul unor lucruri în priză electrică îl poate răni, că aprinderea focului poate mistui locuința, precum și multe altele. Explicarea își atinge ținta numai în măsura puterii de înțelegere a copilului. Cu cît se dezvoltă mintea copilului, cu atît el înțelege mai multe. Bineînțeles că, în unele cazuri, copilul ascultă de explicațiile părintelui, educatorului, învățătorului sau ale unui semen mai mare, numai deoarece îl privește ca pe cineva care cunoaște mai multe, ca pe un cunoscător. Alteori, copilului i se pare că el a înțeles ceea ce i-a explicat părintele sau învățătorul și că ceea ce i s-a spus este convingător, îndreptățit. Slăbiciunea explicării se trage din supunerea totală față de înțelegere. Copilul preia și urmează numai ceea ce înțelege și socotește că este îndreptățit. Din observările noastre științifice reiese că, în cazul în care creșterea copilului este făcută numai prin explicare, copilul își plămădește o gândire de judecă-

tor, hotărînd ce este bine și ce este rău, adică ce este logic și ceea ce nu este logic. Întrucît nu are destulă putere de cugetare, el respinge prea multe purtări bune și, dinopus, își însușește prea multe purtări rele. Această înclinație rămîne și la maturitate, în lipsa unor nevoi morale călăuzitoare. Să nu uităm că omul nu le cunoaște pe toate. Mai mult decît atît, el poate observa din viață că unele purtări îi fac rău și lui, și altora, și conviețuirii semenilor, fără a putea explica de ce se întâmplă așa. Nu sînt rare aceste cazuri. Nici oamenii de știință nu pot aduce lumină asupra multor lucruri sau, altfel zis, fenomene din lumea necuprinsă.

A sustrage atenția copilului. Viața copilului este ca o bijbiire într-un ținut necunoscut. Copilul parcă așteaptă să fie dus de căpăstru într-o lume în care nu prea se descurcă de sine stătător, deși îi place să se simtă atotputernic. Părintele, educatorul și învățătorul poate folosi această înclinație a copilului, pentru a îl duce pe calea cea dreaptă. Dacă copilul vrea să se joace cu un cuțit, atunci părintele îi va arăta o carte încîntătoare. Dacă copilul vrea să privească televizorul, atunci părintele îi va propune să se joace într-un joc care este pe placul copilului sau care ar putea să îl intereseze. Dacă copilul vrea să rotească mînerul de la aragaz, atunci părintele îi va arăta ceva peste geam. Dacă copilul vrea să strice un lucru din casă, atunci părintele îl va gîdili. La copiii mai măricei, sustragerea atenției poate fi făcută prin ținere în diverse îndeletniciri: lucru casnic sau pe deal; reparare a mașinii; participare la cercuri sportive, muzicale, tehnice, de dans ș.a.; ajutor dat bunelilor sau altor bătrîni; învățarea lecțiilor de la școală; practicarea sporturilor împreună cu copilul sau urmărirea acestora la televizor, dar mai ales la locul desfășurării. Copilul are o nevoie neastîmpărată de a face ceva. Or el face ceva bun, or el face ceva rău. Cei prinși în îndeletniciri binefăcătoare nu mai au timp și putere pentru gînduri și fapte rele. Cele mai bune sînt îndeletnicirile la care participă și oamenii mari, părinți, bunici, educatori sau învățători. Mai greu



este a găsi îndeletniciri care trezesc un viu interes într-un cuget de copil, mai ales al unor copii îndărătnici. Înșușirea cea mai de preț a acestui mijloc, ca și a altora asemănătoare, este că el nu tulbură sufletul copilului.

A atinge simțămintele copilului. Experimentele pe care le-am desfășurat au arătat că laudele schimbă purtarea copilului. Lauda îl împinge pe copil la fapte bune. El caută să afle ce așteaptă părintele de la el și să răspundă frumos așteptărilor părintești. Vorbele bune îl însuflețesc și îl poartă spre bine pe puiul de om. Fără laudă, copilul este mai mult static și fără tragere de inimă. Simțămintele copilului pot fi atinse nu numai plăcut, ci și dureros. Cel puțin unii copii sînt așa făcuți, încît nu suferă să le fie tulburate simțămintele plăcute. Simțămintele omului se hrănesc din purtările altora și din lucrurile care îi înconjoară. Bunăoară, un copil este atins de faptul că părintele, educatorul sau învățătorul este supărat. Este de ajuns să îi arate supărarea și copilul îi va face pe plac părintelui numai pentru a-i alunga supărarea din inimă. Părintele poate să își pună supărarea pe față atunci cînd copilul spune ceva urît sau care îl pune pe gînduri. Nu este ușor, dar nu strică ca părintele să încerce să îi atingă simțămintele fără a le răni. El urmează să descopere simțămintele copilului său și să nu întrecă măsura, cerîndu-i prea mult și prea des să se decică de plăcerile lui copilărești. Toate au un capăt, chiar și răbdarea copilului. Firește, unele simțăminte sînt șterse de timp și de dezvoltarea copilului. Mustrarea se înscrie în acest șir. Ea este unul dintre cele mai des folosite mijloace de astîmpărare a copiilor, mai ales a celor mai răsăriți, de către părinții, educatorii și învățătorii lor.

A-l lipsi de o plăcere pe copil. Copilul, ca și omul mare, este un ghem de dorințe. Nu este un ghem făcut din așteptări, așa cum pare. Dorința este vocea unei nevoi. Corpul nostru este umplut cu nevoi. Nevoile sînt sufletești sau corporale. Printre cele sufletești, se află nevoia de a fi iubit și de a iubi, de a cunoaște, de a vorbi cu semenii, de a mîncea ceea ce s-a deprins omul, de a

se îmbrăca așa cum se îmbracă ceilalți, de a fi cinstit sau de a-și da viața pentru țară și neam. Printre cele corporale, se găsește nevoia de a mîncea, de a bea, de a dormi, de a răsufla, de a nu îngheța sau suferi din cauza căldurilor prea mari, de a se mișca sau de a se reface. Nevoile au o putere diferită. Unele sînt mai puternice, iar altele sînt mai slabe. Unele sînt mai nerăbdătoare, iar altele sînt mai răbdătoare. Nevoilor mai slabe le vine rîndul după îndeustularea celor mai puternice. Pe de altă parte, nevoile răbdătoare pot aștepta pînă la îndeustularea celor nerăbdătoare. Toate, împreună, sînt corpul și mintea omului pînă sînt îndeustate. O dată îndeustată o nevoie, omul resimte o plăcere, mai mare sau mai mică. După un timp scurt, următoarea nevoie neîndeustată preia înțietatea. Așa se întîmplă fără încetare, căci nevoile nu pot fi saturate o dată pentru totdeauna. Îndeustarea lor ține un timp, după care ele reîncep să caute îndeustare cu aceeași putere stăpînitoare. Copiii au nevoia de a se juca, de a avea jucării, de a privi televizorul, de a zburda cu semenii lor, de a se da cu sania, patinele, trotineta sau bicicleta, de a mîncea bomboane sau alte dulciuri, de a cotrobăi prin Internet sau de a se îmbrăca așa cum se îmbracă alți copii. Orice lipsire de aceste plăceri îi face ascultători, ceea ce poate fi folosit pentru a le îndrepta purtările și a împiedica înrădăcinarea unor apucături rele. Părintele îi poate spune copilului că nu îi va cumpăra pantalonii sau sporturile pe care și le dorește, în cazul în care el nu încetează să mai folosească cuvinte urîte sau că nu îi va mai cumpăra jucării pînă nu va înceta să strice lucrurile din casă. El nu poate obține purtarea pe care o așteaptă de la copilul său, pînă nu îi va descoperi dorințele cele mai mari și mai arzătoare. Ce face, de fapt, părintele în astfel de cazuri? Îl impune să se decică de unele plăceri de dragul altora. Nu în toate cazurile copilul consimte însă o asemenea învoială. El poate încerca să se descurce de sine stătător, ba chiar mult mai rău decît era înainte. Bunăoară, în loc să înceteze să își petreacă timpul cu niște semeni destrăbalați sau

nerușinați, copilul se apucă să fure lucrurile pe care și le dorește. Lipsirea de plăcere este un mijloc puternic de înfrînare a înclinărilor neliniștitoare, dar el cere o îndemînare pe măsură. Părintele se va vedea obligat să își cugete mișcările și să aibă răbdare. Cel mai bine este ca lipsirea de plăcere să fie însoțită de obrăzare, căci copilul se va opune cu mai multă încăpăținare unei înfrînări calculate și reci. El o va privi ca pe o nepăsare și neînțelegere a unor nevoi dătătoare de fericire.

A-l împiedica să facă ceea ce face pe copil. Deoarece sînt mai puternici sau îndeajuns de puternici, părinții, educatorii sau învățătorii pot să îi împiedice pe copii să facă rele sau chiar crime. Opușirea poate îmbrăca multe straie, după cum este mai bine într-un caz dat. Părintele, educatorul sau învățătorul poate să nu îl lase pe copil să facă ceva, stînd în fața lui, îndepărtîndu-i mîna, ținîndu-l strîns în brațe, luîndu-i un lucru din mîini ș.a. Bunăoară, părintele poate dejuca vrerea neascultătoare a copilului de a aprinde televizorul, îndepărtîndu-i mîna de la butoane. El poate împiedica încercările acestuia de a ieși din casă, stînd în fața lui sau în fața ușii. Tatăl poate să îl oprească pe un copil care dorește să taie o perdea cu foarfeca, luîndu-i-o din mîna și punînd-o pe o poliță mai înaltă, la care acesta nu poate ajunge. De asemenea, părintele îl poate încleșta strîns în brațele sale, așa încît copilul să nu poată face ceva. El îl poate ține prins pînă îi pierde dorința de rele și nesupunere. Astfel, copilul nu are putința fizică, corporală de a-și îndeplini urzeala poznașă sau chiar criminală. Acest mijloc nu este lipsit de slăbiciuni. Or, părinții nu sînt întotdeauna acasă, din care cauză copiii rămîn fără supraveghere și opreliște.

A-l înspăimînta pe copil. Omul este înzestrat cu mijloace corporale înnăscute de descoperire și conștientizare a pericolelor, care îl ajută să supraviețuiască într-o lume în care moartea unei vietăți dă viață alteia. O vorbă răspicată, o privire încruntată sau o mișcare hotărîtă sînt îndeajuns uneori pentru a-l face pe copil să înțeleagă că este cazul să



își înceteze purtarea necuvenită. Unii părinți, educatori și învățători folosesc preamăriti ale unor pericole pentru a stăpîni purtările copiilor. Bunăoară, aceștia le spun așa: nu îmbla prin pădure, căci te va mânca lupul; nu te juca departe de mine, căci te va fura un om rău; nu lua bețe de jos, căci te vei îmbolnăvi și vei muri ș.a. Observările noastre ne dezvăluie că unii copii devin foarte fricoși, din cauză că părinții folosesc asemenea vorbe la tot pasul. De aceea, socotim că este mai bine a le folosi fără o preamărire și numai acolo unde le este locul. Astfel, este destul a-i spune copilului că se poate îmbolnăvi de la unele lucruri murdare de jos sau că nu este bine să se îndepărteze de el într-o pădure, deoarece se poate rătăci ușor.

A-i face durere copilului. Dureea este un semn pe care corpul îl dă minții, înștiințînd-o că a descoperit un pericol din afară sau dinăuntru. Ne doare, pentru că ne lovim sau ne lovește ceva, ne frigem, ne-a mușcat o vietate, ne-am înțepat sau ne pișcă ceva, auzim un sunet puternic, ne este foame, ne este sete, ne este somn, ne este frig sau, dinopus, ne este cald, am rămas fără putere ș.a. Ea îl impune cu o putere pe care cu greu o poate răbda să își schimbe purtarea pe om, adică să se ferească de o creangă, să își schimbe locul, să se apere, să fugă, să se ascundă, să mănînce, să bea apă, să doarmă, să se îmbrace sau să se dezbrace ș.a. Prin urmare, atunci cînd simte durere, copilul își schimbă purtarea și face altceva. Cu cît este mai mare durerea, cu atît se mișcă mai iute copilul. De aceea, părinții se folosesc de această pîrghie firească pentru a îndrepta purtarea prichindelului său. Ei îi impun astfel pe copii să aleagă între plăcerea născută dintr-o purtare necuviincioasă, însoțită de neplăcerea născută din durerea pe care le-o fac părinții, ca răspuns la purtarea lor, și neplăcerea de a rămîne cu o dorință neîmplinită, însoțită de plăcerea de a fi lăudat pentru bună purtare de părinte, educator și învățător. Unii o fac, deoarece le este mai ușor așa, iar alții o fac numai măsurat și numai atunci cînd celelalte căi nu au răsunset

în mintea copilului. De cele mai dese ori, părinții folosesc pișcatul, strîngerea, zgîlțirea, împingerea și lovierea (cu bățul, cu cureaua, cu coarda, cu frînghia ș.a.). De adăugat ținerea nemișcată a copiilor, adică părintele îi apucă mîinile și corpul sau picioarele și le ține nemișcate. Deoarece copiii nu pot sta mult timp nemișcați, ei încearcă să se smulgă din brațele părintelui, ceea ce le trezește o durere nesuferită care îi face să se supună voinței părintelui. Părinții care folosesc pedepsirea prin impunerea copilului să stea singur în odaia lui, mai recurg și la tîrîrea acestuia în acea odaie, în cazurile în care el nu vrea în ruptul capului să rămînă singur și revine în odaia în care se află toată familia, televizorul sau locul lui de joacă. Observările noastre ne-au arătat că nu toți copiii își schimbă purtarea din cauza durerii. Unii dau îndată înapoi, alții cedează mai greu, dar sînt și dintre cei care nu se lasă de purtarea lor răufăcătoare oricîtă durere le-ar fi aplicată. Cei snopiți în bătaie aleg uneori să fugă de acasă, în loc să își întoarcă fața apucăturilor rele și nedorite de părinți. Părinții se vor vedea nevoiți să fie foarte răbdători și mîntoși cu acești copii neastîmpărați. Este nevoie de a petrece mult timp cu ei și de a alege bine metoda în fiecare împrejurare. Nu folosește la nimic pîrghia durerii pînă cînd mintea copilului nu se coace îndeajuns pentru a înțelege legătura dintre purtarea sa și durerea pe care i-o stîrnește părintele ca răspuns la această purtare. Aceasta înseamnă că ea nu poate fi aplicată în primii ani de viață ai copilului. Părintele va înțelege că copilul are o minte destul de coaptă după purtările lui, care vor trăda că el a început să vadă bine legătura dintre ceea ce se petrece în jurul lui și dintre purtările lui și ceea ce se întîmplă. Bunăoară, micuțul își va lipi mîna de corp atunci cînd va vedea că ușa se închide sau își va apleca capul atunci cînd va trece prin ușă, stînd pe umerii tatălui.

Cel mai bine este ca părintele să folosească cu măsură diverse metode, după cum o cer împrejurările. Se poate întîmpla însă că nu este deloc limpede care metodă este mai bună într-o îm-

prejurare. Ce poate face? Poate încerca una după alta toate metodele pînă dă de cea care îl mulțumește. Bineînțeles că nu strică să treacă, pur și simplu, cu vederea unele abateri ale copilului său de la linia dorită. Vorba înțeleptului nostru: unde ai văzut babe frumoase și copii cumiți? Să mai spunem că vin pe lume și copii cumiți din fire, care ascultă dintr-o vorbă, așa încît părintele nu va folosi niciodată sau va folosi foarte rar o bună parte dintre metodele descrise.

Concluzii. Părintele, educatorul sau învățătorul poate folosi următoarele metode de stăpînire și îndreptare a copilului, care contribuie la prevenirea crimelor: 1) să îi dea bune pilde, 2) să îl învețe bune purtări, 3) să îl îndepărteze de pildele rele, 4) să îl convingă, 5) să îi sustragă atenția, 6) să îi atingă simțămintele, 7) să îl lipsească de o plăcere, 8) să îl împiedice să facă ceea ce face, 9) să îl înspăimînte și 10) să îi facă durere. O metodă poate fi bună în unele împrejurări, iar altele – în alte împrejurări. Toate metodele au laturi puternice și slabe. Nici o metodă nu îi poate îndrepta și stăpîni pe toți copiii. Delimitarea, definirea și descrierea acestor metode va ușura dezvoltarea acestora și aplicarea lor conștientă.

BEJAN Octavian,
prorector al Institutului de Științe
Penale și Criminologie Aplicată,
octavian.bejan@mail.md, tel.:
079402956.

BEJAN Octavian,
prorecteur de l'Institut des Sciences
Criminelles et Criminologie
Appliquée, octavian.bejan@mail.md,
tel.: 079402956.



RĂSPUNDEREA ȘI RESPONSABILITATEA CA FENOMEN SOCIAL

Victor MICU,

doctorand, Președinte al Consiliului Superior al Magistraturii

REZUMAT

Articolul cuprinde un studiu asupra răspunderii și responsabilității ca fenomen social. Autorul pune accentul pe esența și distincția dintre aceste două concepte, argumentând interdependența puternică dintre ele. Dat fiind faptul că aceste fenomene se succed, se conchide că o atenție deosebită merită responsabilitatea juridică, în calitatea sa de factor de prevenire/evitare a răspunderii juridice.

Cuvinte-cheie: răspundere, responsabilitate, fenomen social, forme de răspundere, răspunderea juridică.

LIABILITY AND RESPONSIBILITY AS SOCIAL PHENOMEN

Victor MICU,

PhD student, Chairman of the Superior Council of Magistracy

SUMMARY

The article includes a study on liability and responsibility as a social phenomenon. The author emphasizes the essence and distinction between these two concepts, arguing the strong interdependence between them. Given that these phenomena succeed, it concludes that particular attention deserves legal responsibility, as a factor for preventing / avoiding legal liability.

Keywords: liability, responsibility, social phenomenon, forms of liability, legal liability.

Preliminarii. După cum este bine știut, ființa umană, trăind în colectivitate, trebuie să-și desfășoare activitatea în conformitate cu anumite reguli de comportare cu un conținut social, diferite în funcție de natura și conținutul lor: religioase, morale, juridice, politice etc. Rațiunea unei astfel de conformări, desigur, rezidă în necesitatea asigurării unei ordini în cadrul societății de natură să determine dezvoltarea armonioasă a acesteia. Tot în acest scop, s-a impus și regula conform căreia nerespectarea normelor de comportare socială atrage inevitabil răspunderea celor vinovați, răspundere ce în funcție de natura și conținutul normelor încălcate poate fi diferită: religioasă, morală, juridică, politică etc. Indiferent însă de felul răspunderii, ea este, în primul rând, socială, fiind un fapt social complex [31, p. 14-18; 20, p. 49-55].

Pornind de la cele menționate, se poate susține că, în general, acțiunea umană se constituie, se desfășoară, se modifică și se termină sub semnul inevitabil al *responsabilității* individului [27, p. 110].

Scopul studiului constă în analiza *răspunderii și responsabilității* ca

fenomen social, accentuarea esenței și distincției dintre aceste două concepte și argumentarea interdependenței puternice dintre ele.

Rezultate obținute și discuții. Vorbind despre *răspunderea socială*, reiterăm că aceasta se raportează la interesele generale ale societății, la cerințele obiective ale dezvoltării sociale. Dată fiind diversitatea intereselor sociale care pot fi încălcate sau omise prin acțiunea sau inacțiunea indivizilor, *răspunderea socială* poate îmbrăca, la rândul ei, multiple forme, în raport de natura relațiilor sociale lezate: răspundere politică, religioasă, morală, juridică etc. Aceste forme ale *răspunderii sociale* exercită fie o acțiune independentă unele de altele, fie, de cele mai multe ori, acționează cumulativ, deoarece la baza lor se află criteriile identice, izvorâte din interesele generale ale societății [24, p. 7-20].

Un moment important ce trebuie precizat în context este că noțiunea de *răspundere* nu este specifică și exclusivă numai dreptului, ea fiind o instituție care depășește această sferă, o instituție proprie societății considerată în ansamblul său [26, p. 71-72]. *Răspunderea* este deci un fapt social și se rezumă la

reacția organizată, instituționalizată, pe care o declanșează o faptă considerată condamnabilă [33, p. 321]. Sfera noțiunii de *răspundere* este astfel foarte largă, majoritatea acțiunilor umane fiind susceptibile să genereze o formă sau alta de *răspundere*, deoarece individul nu acționează într-un spațiu indiferent, pasiv, neutru, ci într-o ambianță socială, umană, în cadrul căreia parametrii acțiunii sale sunt evaluați, valorizați, prin norme sociale, în funcție de scopul propus, rezultatul atins și de semnificația ei socială [2, p. 52].

Dat fiind faptul că conceptul de *răspundere* are mai multe forme, analiza acestuia face obiectul de studiu al științelor politice, filosofiei, religiei ori științelor sociale [37, p. 1].

Bunăoară, în domeniul politic, *răspunderea* are un înțeles clar, ea referindu-se la realizarea în bune condiții a unor activități ori acțiuni, sens în care se vorbește de răspunderea conducerii unei țări pentru politica internă și externă [12, p. 256].

Din punct de vedere filosofic se susține că *răspunderea* este o consecință a exercițiului libertății, omul trebuind să fie responsabil de tot ceea ce face [36, p. 36-37]. O asemenea viziune asupra



răspunderii este în consonanță și cu preceptele morale și religioase conform cărora orice om este răspunzător pentru faptele sale, fiind supus atît *răspunderii* reglementate de legile omenești, cît mai ales judecării divine, care este infailibilă și de la care nu se poate sustrage. În acest sens, teologia distinge între sancțiunea pozitivă sau recompensă, atunci cînd fapta este în consens cu ordinea morală, și sancțiunea negativă sau pedeapsa, atunci cînd fapta încalcă ordinea morală. Astfel că nicio faptă a omului nu rămîne indiferentă: dacă este bună, este răsplătită, dacă este rea, este pedepsită [35, p. 167-172].

Față de aceste forme ale *răspunderii*, cea juridică se distinge prin aceea că este instituționalizată și vizează obligația tuturor de a da socoteală pentru încălcarea normelor de drept [1, p. 9]. În acest sens, *răspunderea juridică* a fost definită ca o instituție juridică ce cuprinde ansamblul normelor juridice care vizează raporturile juridice ce se nasc în sfera activității specifice, desfășurate de autoritățile publice, în temeiul legii, împotriva tuturor celor care încalcă sau ignoră ordinea de drept, în scopul asigurării respectării și promovării ordinii juridice și a binelui public [10, p. 155].

Cu toate că *răspunderea juridică* nu beneficiază în general de o definiție legală, în doctrină [17, p. 23] ea a fost apreciată ca reprezentînd un complex de drepturi și obligații conexe, care potrivit legii se nasc ca urmare a săvîrșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrîngerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice în scopul asigurării stabilității raporturilor juridice și a îndrumării membrilor societății în spiritul respectării ordinii de drept.

Determinări conceptuale. În literatura juridică și sociologică se folosesc în mod curent, cu aceeași semnificație sau cu semnificații apropiate doi termeni și anume *răspundere* și *responsabilitate*. Din punct de vedere semantic, termenul *răspundere* este folosit ca o categorie generală doar în limbile de origine latină, termenul derivînd din verbul latin *respondere*, care înseamnă

a răspunde, a plăti [14, p. 429]. Deci, orice subiect de drept, indiferent că e vorba de o persoană particulară în fața semenilor săi sau a statului, statul în fața supușilor săi sau statul în fața altor state, trebuie să răspundă de actele sale, asumîndu-și consecințele angajamentelor pe care și le ia sau a nesocotirii unor datorii juridice [34, p. 16].

Astfel, în sens comun, prin noțiunea de *răspundere* se înțelege obligația unei persoane de a da socoteală pentru faptele sale, ca urmare a reacției de reprimare venită din partea societății [37, p. 1]. În același timp, unele voci susțin că termenul *răspundere* mai poate semnifica și că persoana îndeplinește condițiile, de exemplu, psihologice, pentru a putea fi trasă la răspundere [22, p. 145-148].

Dincolo de acest aspect, precizăm că în limba engleză, în context internațional și constituțional sunt utilizați termenii *responsability* și *accountability*, în timp ce în dreptul civil sînt utilizate expresiile *liability* sau *law of torts* (în limba germană termenul *Verantwortlichkeit* aparține limbajului moralei, limbajului juridic fiindu-i specifică noțiunea, mult mai restrînsă de *Haftung*) [18, p. 458; 34, p. 17]. Din multitudinea explicațiilor date acestor noțiuni, cercetătorii observă că între primele două concepte (relevante pentru studiul nostru) există deosebiri de sens, *accountability* raportîndu-se la popor, în timp ce *responsability* se raportează la un subiect individualizat, respectiv cel care se află în starea de a avea o sarcină față de cineva sau chiar poate fi învinuit de o încălcare concretă [34, p. 19].

Revenind la noțiunile de *răspundere* și *responsabilitate*, notăm că *Dicționarul explicativ al limbii române* stabilește echivalența acestora. Astfel, *răspunderea* este explicată ca fiind: (i) faptul de a răspunde; (ii) obligația de a răspunde de îndeplinirea unei acțiuni, sarcini etc.; (iii) responsabilitate. În același timp, *responsabilitate* este definită ca: (i) obligația de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva; (ii) de a accepta și suporta consecințele; (iii) răspundere [19, p. 1635].

Merită atenție în context faptul că

în limba franceză termenul *răspundere* nu există, fiind utilizabilă doar o singură noțiune – *responsabilitate*, explicată în *Dicționarul Larousse* ca avînd cîteva înțelesuri [23]: (I) obligația de a repara daunele cauzate altuia; (II) obligația de a suporta pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea săvîrșită; (III) capacitatea de a lua o decizie.

Precizări valorice și de conținut. În pofida explicațiilor lingvistice enunțate, date noțiunilor de *răspundere* și *responsabilitate*, în teoria juridică și cea sociologică se face o netă deosebire între acestea. Una dintre cele mai relevante viziuni în acest sens, este cea a sociologului D. Gusti [21, p. 299-300], care susține că *responsabilitatea* este o atitudine sufletească și morală a omului față de acțiunile lui. Noțiunea în cauză – arată cercetătorul – cuprinde un dublu aspect: primul – privește caracterul obiectiv care se referă la *responsabilitatea* pe care o avem față de sancțiunile organizate ale legilor sau față de sancțiunile difuze pe care le exercită asupra noastră constrîngerile opiniei publice; cel de-al doilea – are caracter subiectiv și privește *responsabilitatea* pe care o simțim față de sancțiunile proprii noastre conștiințe, acelea care se manifestă sub forma nemulțumirii intime de a nu fi îndeplinit ceea ce trebuie sau sub forma unor mustrări aspre, dureroase și neliniștitoare ale „eu-lui” propriu.

Deosebit de semnificative pentru existența *responsabilității* se consideră a fi două condiții: libertatea personalității și capacitatea ei de a decide. Respectiv, conștient de sine, individul uman alege, decide, se angajează, ceea ce presupune *responsabilitate*. Aplicativ, omul liber, cunoscînd valorile din normele sociale, le interiorizează și, astfel, aderă la ele, se angajează față de sine să le transpună; deci el devine un individ responsabil. Pe cale de consecință, *responsabilitatea* este un fenomen pe care omul și-l asumă; ea se instituie în raport cu o colectivitate sau cu întreaga societate și „constă în aderarea individului în mod conștient și liber la interesele și idealurile colectivității” [32, p. 199]. Din perspectiva dată, *responsabilitatea* este descrisă în



literatura de specialitate [27, p. 115], ca asumarea de către personalitatea exemplară umană a valorii acelor acte, proprii sau ale altora, ale căror consecințe le apreciază ca dezirabile pentru sine și pentru comunitatea sa și a căror înfăptuire o decide ori la care aderă în mod liber.

În context, prof. D. Baltag menționează că *responsabilitatea* reprezintă o modalitate activă de raportare a individului și colectivității la o anumită cauză, implică asumarea unor răspunderi și riscuri, acționând uneori dincolo de sistemul de norme care generează drepturile și obligațiile. *Responsabilitatea* se referă deci la autoangajarea liber consimțită, obligația izvorită din sistemul de norme devenind o datorie pe care și-o impune individul sau colectivitatea prin autoconstrângere [6, p. 104].

Responsabilității i se recunosc câteva nivele (individuală, familială, națională) și câteva specii (morală, politică, juridică, religioasă, culturală [9, p. 485]). În același timp, se vorbește de *sentimentul responsabilității* și de *conștiința responsabilității* [7, p. 224], gradul de *responsabilitate* depinzând de dezvoltarea conștiinței de sine a individului.

Potrivit cercetătorilor, *responsabilitatea* revine fiecăruia mai mult sau mai puțin, întrucât fiecare individ evoluează cu intensități și ritmuri proprii pe coordonata *responsabilității*. Pe de altă parte, *responsabilitatea* nu este un atribut propriu oricărui individ [32, p. 200]. Ea nu se distribuie egal între toți membrii societății, putând chiar să lipsească la o parte din ei, fiind condiționată obiectiv de dezvoltarea fizică și psihică normală a individului, de particularități de vîrstă etc.

Pentru a condiționa dezvoltarea *responsabilității*, savanții susțin destul de justificat că sunt necesare în acest sens posibilități economice, un regim politic și juridic democratic, echitabil alcătuit, care să ofere indivizilor condiții egale de dezvoltare și afirmare. Astfel, pentru ca omul să poată fi responsabil pe măsura exigențelor sociale, societatea trebuie să-i asigure posibilități de instruire și educație, de informare. Anu-

me societatea este răspunzătoare pentru modul în care asigură membrilor ei posibilitățile reale de a putea răspunde în mod conștient, liber și demn de faptele lor [11, p. 29].

În ceea ce privește noțiunea de *răspundere*, spre deosebire de cea de *responsabilitate*, aceasta desemnează, în primul rînd, o reacție de dezaprobare a societății față de o acțiune umană imputabilă individului. Sensul frecvent al acestei noțiuni, indiferent de forma sub care se manifestă (inclusiv juridică), este acela de asumare a consecințelor ce survin ca rezultat al încălcării regulilor de conduită socială, obligația ce revine autorului faptei contrare acestor reguli, care poartă întotdeauna amprenta dezaprobării sociale [38, p. 514]. Important e de precizat în context că noțiunea de *răspundere* nu se identifică și nu se reduce la cea de *sanctiune*, întrucît *răspunderea* este un raport social de constrîngere, iar *sanctiunea* reprezintă obiectul acestui raport.

În literatura de specialitate, au fost identificate câteva criterii în baza cărora cele două noțiuni (*răspundere* și *responsabilitate*) se disting, și anume [28, p. 44]:

- *răspunderea* presupune o anumită supunere a individului, în timp ce *responsabilitatea* implică cunoaștere și apreciere, atitudine activă, convingere și angajare;

- *răspunderea* este de ordin normativ, iar *responsabilitatea* – de ordin valoric;

- *răspunderea* se manifestă, în principal, ca expresie a unor cerințe pe care societatea le impune individului, în timp ce *responsabilitatea* se manifestă ca prezență umană liberă, ca expresie a cerințelor pe care individul le formulează la adresa societății;

- *răspunderea* vizează în mod direct conservarea sistemului social dat, în timp ce *responsabilitatea* vizează, mai ales, ameliorarea sistemului social și dezvoltarea lui, prin perfecționarea ființei umane.

Prin urmare, spre deosebire de *responsabilitate*, *răspunderea* reprezintă un alt tip de raport între individ și colectivitatea din care acesta face parte;

mai exact, este vorba despre „un raport între individ și autoritatea acestei colectivități” [16, p. 196].

O distincție clară între aceste două categorii conturează și cercetătorii M. Orlov și Șt. Belecciu, în viziunea cărora *responsabilitatea* înseamnă percepția conștientă a ceea ce se face, de ce se face și, care sunt consecințele posibile ale acestei acțiuni. Ea presupune înțelegerea necesității propriilor acțiuni, simțul de răspundere și poate fi privită ca un regulator intern al comportamentului ce se contopește cu ideea de îndatorire ca *responsabilitate* pentru viitor. *Răspunderea*, la rîndul său, nu este altceva decît o condamnare din partea statului, a organizației obștești sau a colectivului față de fapta comisă. Aceasta este o reacție a societății la încălcarea intereselor ei prin nerespectarea normelor stabilite și presupune aplicarea de sancțiuni pe care autorul faptei trebuie să le suporte [30, p. 117].

În consecință, se poate susține că conceptul de *responsabilitate* are o sferă mult mai largă decît conceptul de *răspundere*, indiferent de natura acesteia (politică, morală, juridică), raportîndu-se la activitatea desfășurată de agentul social, din proprie inițiativă, pe baza alegerii libere a obiectivelor, dintre mai multe posibile și a căilor de realizare a acestora, pe cînd *răspunderea* presupune îndeplinirea unor obligații sau observarea unor restricții, agentului social impunîndu-i-se doar respectarea strictă a acestora [4, p. 43-71; 5, p. 57; 11, p. 17].

În aceeași ordine de idei, este de precizat că *responsabilitatea* este o dimensiune spirituală a omului și, respectiv, autoritatea de judecare este individul însuși, care își impune un comportament conform valorilor asumate nu pentru că i-o cere societatea, ci pentru că și-o cere sieși, se obligă față de sine. *Răspunderea*, în schimb, se datorează situații individului în sistemul social de relații normale. El răspunde în fața acestui sistem pentru asumarea conduitei incompatibile cu exigențele ordinii normale social [27, p. 117]. Astfel, *răspunderea* se deosebește de *responsabilitate* prin faptul că ea nu este



o dimensiune internă a omului, nu derivă dintr-un raport pe care individul îl instituie între el și colectivitate în mod voit și interesat, ci este un fenomen pe care autoritatea colectivă, adesea instituționalizată îl atribuie persoanei care îl suportă ca pe ceva exterior, acceptat uneori, în mod neliber, nedorit, ca pe o obligație [3, p. 115].

O distincție importantă dintre *răspundere* și *responsabilitate* rezidă în natura celei dintâi de a fi exclusiv retrospectivă, adică *răspunderea* survine în mod obligatoriu ca urmare a comiterii unei fapte. În schimb, *responsabilitatea* este aflată retrospectivă, cât, mai ales prospectivă, ceea ce presupune o atitudine și intenție față de faptele ce vor urma.

Astfel, *răspunderea* și *responsabilitatea* sunt, prin esență, două fenomene simultane și unitare. Când ele nu coincid, ca sens și ca obiective, apare un conflict, individul fiind nevoit să aleagă între acțiunile ce-i sunt prescrise de normă și de *răspundere* și cele adoptate pe calea liberei alegeri și a *responsabilității*. În același timp, deși distincte prin natură și conținut, *răspunderea* și *responsabilitatea* sunt legate între ele, ambele fenomene vizînd raportul dintre individ și colectivitate, fiind forme de integrare a individului în societate [16, p. 200].

Dincolo de cele expuse, trebuie precizat faptul că dacă inițial, *responsabilitatea* a fost plasată în mod absolut pe terenul moralei, în prezent, este evidențiată tot mai mult necesitatea conturării acestui concept și în planul dreptului. Astfel, printr-o gândire reduționistă, mult timp s-a considerat că dreptului nu i-ar fi caracteristică decît categoria de *răspundere*, care intervine în cazul săvîrșirii unei fapte periculoase. La momentul actual, pentru ca funcționarea *răspunderii juridice*, ca instituție a dreptului, să poată fi legată de scopurile generale ale sistemului juridic este nevoie să existe credința că legea poate crea, în conștiința destinatarilor săi, sentimentul *responsabilității*. Dobîndind dimensiunea *responsabilității*, individul nu se mai află în situația de subordonare oarbă și de supunere ne-

înțeleasă față de norma de drept, ci în situația de factor care se raportează la normele și valorile societății în mod activ și conștient [34, p. 21-22].

Așadar, momentele expuse anterior caracterizează și esența *răspunderii* și *responsabilității juridice* [16, p. 200]. Desigur, și aceste două categorii sunt distincte, dar în același timp, au și multe trăsături comune, interacționînd și determinîndu-se reciproc [8, p. 21]. Pentru a releva cîteva momente importante în acest sens, considerăm necesar a dezvălui succint sensul și conținutul noțiunilor de *responsabilitate juridică* și *răspundere juridică*.

În doctrină, *responsabilitatea juridică* este apreciată în mod diferit:

- o atitudine conștientă și deliberată de asumare a grijii față de modul de realizare a normelor de drept, față de integritatea ordinii juridice, ca și față de acțiunile pe care le întreprinde individul în vederea asigurării unui climat de legalitate [25, p. 215; 32, p. 209];

- o autoangajare benevolă (pozitivă) a individului în sistemul de drept ce reprezintă obligația juridică a subiectului de drept de a acționa în conformitate cu prescripțiile normei juridice, obligație ce se realizează în conduita licită [6, p. 119];

- o formă a *responsabilității* sociale, care cuprinde complexul de atitudini ale omului în raport cu sistemul normativ juridic cristalizat în societatea în care trăiește, în vederea însușirii, conservării și promovării acestui sistem și valorilor pe care le exprimă, în scopul menținerii și promovării ordinii juridice și binelui comun [11, p. 21].

Ținînd cont de această diversitate de opinii, *responsabilitatea juridică* ar putea fi înțeleasă ca o „atitudine culturală a individului față de legislație, o atitudine întreprinsă din proprie inițiativă și nu impusă, ca o obligație, din afară” [32, p. 209].

În ceea ce privește *răspunderea juridică*, reiterăm că sensul tradițional al acesteia sugerează o obligație impusă din afară, o atitudine angajată din exterior [34, p. 22]. *Răspunderea juridică* ca formă a *răspunderii sociale*, este prezentă, în diferite forme specifice,

practic în toate ramurile de drept. Ea survine pentru încălcarea unor obligații prescrise de normele de drept. Deci, specificul acestei forme de *răspundere socială* constă în faptul că ea reprezintă în esență sa o obligație de a răspunde pentru încălcarea unei norme juridice. În același timp, *răspunderea juridică* este strîns legată de activitatea unor autorități ale statului, stabilirea concretă a acesteia avînd la bază nu numai o apreciere socială (opinie publică, colectiv, societate), ci și o constatare oficială, realizată de autorități ale statului cu atribuții determinate în materie [13, p. 261].

Spre deosebire de înțelesul *responsabilității juridice*, *răspunderea juridică* este un raport între o autoritate și individ, din care decurg anumite rigori obligatorii pentru individ. Din perspectiva dată, *răspunderea juridică* este de ordin normativ, ține de domeniul autorității publice și vizează, în fapt, respectarea sau nerespectarea unor prescripții conținute de normele juridice, fiindu-i indiferentă poziția individului în raport cu aceste prescripții, căci ea nu presupune din partea individului nici opțiune, nici interes, nici convingere ori inițiativă. Ea rămîne invariabilă față de toți factorii externi și, în consecință ea dobîndește un statut obiectiv, ce poate fi ușor prevăzut. Deci, într-un anumit fel, *responsabilitatea* reprezintă dimensiunea interioară a *răspunderii juridice*, de natură a inspira și fundamenta însăși principiile *răspunderii juridice*, deoarece calificarea acestor principii implică neapărat *responsabilitate* [34, p. 22].

În același timp, trebuie precizat că *răspunderea juridică*, spre deosebire de *responsabilitatea juridică*, posedă cu totul alte trăsături [6, p. 120-121]:

- este un raport de constrîngere în urma încălcării normelor juridice;

- reprezintă segmentul final al acțiunii complexe de înfăptuire a justiției în care regăsim drepturi și obligații ce se nasc în urma săvîrșirii unei fapte ilicite prin încălcarea dispozițiilor legii;

- obiectul *răspunderii juridice* este sancțiunea negativă ce se aplică de organul specializat al statului;



- este expresia specifică a *responsabilității juridice*, potrivit căreia fiecare individ trebuie să-și asume și să suporte consecințele faptelor sale;

- întotdeauna survine numai în baza legii, nimeni nu poate să-și facă dreptate singur;

- atragerea la *răspundere juridică* și stabilirea formei concrete a acesteia reprezintă prerogativa unor organe special abilitate ale statului;

- scopul *răspunderii juridice* este de a anula consecințele prejudiciabile pentru patrimoniul persoanei, de a obliga autorul faptei ilicite să suporte consecințele punitive ale conduitei sale generatoare de pericol social.

Ținând cont de cele expuse, menționăm că în doctrină s-a arătat că chiar dacă noțiunea de *răspundere* nu are același sens cu cea de *responsabilitate*, ele nu pot fi privite nici separat întrucât *răspunderea* se leagă de un sentiment de responsabilitate și, în același timp, este expresia unei măsurii a conduitei cerute de lege [10, p. 154]. Astfel, între cele două noțiuni există o legătură, în sensul că pe baza *responsabilității* se constituie *răspunderea* sau, altfel spus, *răspunderea* intervine când încetează *responsabilitatea*, adică pe „tărîmul răului înfăptuit” [15, p. 153].

Astfel, cît timp un subiect de drept are o conduită conformă sistemului de valori al societății, el este *responsabil*, iar cînd subiectul de drept deviază de la sistemul de valori instituit de societate, acesta devine răs-punzător [15, p. 153]. Prin urmare, spre deosebire de *răspundere*, *responsabilitatea* se definește prin „înțelegerea necesității respectării legii”, adică prin adoptarea unui comportament social conform exigențelor normelor juridice. Din acest punct de vedere, *responsabilitatea* reprezintă un principiu fundamental al dreptului [29, p. 237; 37, p. 7], deoarece realizarea ordinii de drept are loc, de regulă, prin conformare, adică prin adoptarea de bună voie a conduitei prescrise de normele juridice.

Generalizînd, ne raliem opiniei savanților autohtoni [16, p. 204], care susțin destul de justificat necesitatea evitării substituirii noțiunilor de *răs-*

pundere și *responsabilitate* (respectiv, *răspundere juridică* și *responsabilitate juridică*), deoarece fiecare categorie își are rolul său în ordonarea și armonizarea relațiilor din cadrul societății.

Ținînd cont de ordinea în care aceste fenomene se manifestă/suced, considerăm că o atenție deosebită merită *responsabilitatea juridică* (în calitatea sa de factor de prevenire/evitare a *răspunderii juridice*), pentru asigurarea și dezvoltarea reală a căreia este absolut necesară existența unui sistem democratic și a unui stat de drept [16, p. 205], care să contribuie eficient la dezvoltarea *responsabilității* individului.

În același timp, trebuie să fim conștienți că *responsabilitatea* este strîns legată de calitatea normei juridice, de însușirile calității subiectului de drept, de calitățile părților diverselor raporturi juridice generate de instituția *răspunderii* [34, p. 22]. Sub acest aspect, considerăm că *responsabilitatea* (inclusiv juridică) trebuie să fie inerentă, în special, legiuitorului, căruia îi revine competența exclusivă de conturare a cadrului juridic din domeniu, dar și celorlalte autorități ale statului implicate în raporturile de realizare a *răspunderii juridice* (și nu numai).

Bibliografie

1. Anghel I. M., Deak F., Popa M. F. *Răspunderea civilă*. București: Editura Științifică, 1970.
2. Apostol P. *Norma etică și activitatea normată*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1968.
3. Bădescu M. *Concepte fundamentale în teoria și filosofia dreptului. Teoria răspunderii și sancțiunii juridice*. București: Lumina Lex, 2001.
4. Bădescu M. *Sancțiunea juridică în teoria, filosofia dreptului și în dreptul românesc*. București: Lumina Lex, 2002.
5. Bădescu M. *Sancțiunea juridică: teză de doctorat*. Universitatea din București. Facultatea de Drept. București, 2000.
6. Baltag D. *Teoria răspunderii și a responsabilității juridice*. Chișinău: ULIM, 2007.
7. Baltag D. *Unele considerații referitoare la responsabilitatea și răspunderea juridică a funcționarilor publici*. În: Integritatea în serviciul public: repere etice, Materialele conferinței internaționale știin-

țifico-practice (27 octombrie 2006). Chișinău: Transparency International-Moldova (Tipografia Bons Offices), 2006.

8. Baltag D. *Unele considerații referitor la dimensiunea socială a responsabilității juridice*. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr. 1.

9. Bantuș A., Pirău I. *Responsabilitatea și răspunderea: asemănări, deosebiri, interfețe*. În: Probleme actuale ale științelor socio-umane în condițiile integrării europene, Materialele conferinței teoretico-științifice internaționale (28 ianuarie 2006). Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2006.

10. Barac L. *Elemente de teoria dreptului*. București: All Beck, 2001.

11. Barac L. *Răspunderea și sancțiunea juridică*. București: Lumina Lex, 1997.

12. Boboș Gh. *Teoria generală a dreptului*. Cluj-Napoca: Dacia, 1994.

13. Boboș Gh. *Teoria generală a statului și dreptului*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983.

14. Capitant H. *Vocabulaire juridique*. Paris: PUF, 1936.

15. Ciobanu A.S., Coman-Kund F. *Drept administrative. Sinteze teoretice și exerciții practice pentru activitatea de seminar*. Ed. a III-a. București: Universul Juridic, 2008.

16. Costachi Gh. *Direcții prioritare ale edificării statutului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie Stat și Drept, 2009.

17. Costin M. *Răspunderea juridică în dreptul R.S. România*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1974.

18. Dănișor D.C., Dogaru I., Dănișor G.H. *Teoria generală a dreptului*. București: C.H. Beck, 2006.

19. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. București: Arc, Gunivas, 2007.

20. Florea M. *Responsabilitatea acțiunii sociale*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.

21. Gusti D. *Opere*. B. *Etica*. București, 1968.

22. Hart L.A. *Ascription of responsibility and rights*. In: Freedom and responsibility. Readings in philosophy and law. Stanford, California: Stanford University Press, 1961.

23. LAROUSSE [resurs electronic]: <http://www.larousse.fr/encyclopedie/rechercher?q=responsabilite>.

24. Lorincz L., Străoanu M. *Răspunderea juridică, parte integrantă a răspunderii sociale*. În: S.C.J., 1970, nr. 1.

25. Marinescu C. Gh. *Responsabilitatea socială și răspunderea juridică*. În: Probleme actuale ale științelor socio-umane în condițiile integrării europene, Materialele conferinței teoretico-științifice internaționale (28 ianuarie 2006). Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2006.



26. Micu V. *Răspunderea parlamentară: teorie și răspundere*. Monografie. Chișinău: 2017.

27. Mihai Gh. C., Motica R. I. *Fundamentele dreptului. Optima justitia*. București: All Beck, 1999.

28. Negru B. *Responsabilitatea și răspunderea juridică într-un stat democratic de drept*. În: Revista Națională de Drept 2006, nr. 12.

29. Nițoiu R., Șorop Al. *Teoria generală a dreptului*. Ed. a III-a. București: C.H. Beck, 2008.

30. Orlov M., Belecciu Șt. *Drept administrativ (pentru uzul studenților)*. Chișinău: „Elena-V.I.”, 2005.

31. Pătulea V., Șerban S., Marconescu G.I. *Răspundere și responsabilitate socială și juridică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

32. Popa N. *Prelegeri de sociologie juridică*. București: Tipografia Universității din București, 1989.

33. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București: Actami, 1997.

34. Popescu R.D. *Răspunderea Parlamentului în dreptul constituțional*. București: C.H. Beck, 2011.

35. Safta-Romano E. *Arhetipuri juridice în bibliie*. Iași: Polirom, 1997.

36. Sartre J. *L'Existentialisme est un humanisme*. Suisse. Nagel, 1964.

37. Trailescu A. *Răspunderea patrimonială pentru actele administrative de autoritate nelegale*. București: C.H. Beck, 2013.

38. Vonica R. P. *Introducere generală în drept*. București: Lumina Lex, 2000.

DESPRE AUTOR /
ABOUT AUTHOR

MICU Victor,
Președinte al Consiliului Superior al
Magistraturii,
doctorand, Institutul de Cercetări
Juridice și Politice al Academiei de
Științe a Moldovei

MICU Victor,
Chairman of the Superior Council of
Magistracy,
PhD student, Institute for Legal and
Political Research
of the Academy of Sciences of
Moldova
e-mail: micu.victor67@gmail.com

CZU 342.9

UNELE REFLECȚII ASUPRA STATUTULUI DE FUNCȚIONAR PUBLIC AL MAGISTRATULUI

Daniela COZMA,

consilier juridic în cadrul

Inspecției Judiciare din România, doctorandă

REZUMAT

Articolul este consacrat studierii doctrinei și legislației României și a Republicii Moldova în vederea determinării statutului juridic al magistratului. Este pusă în discuție problema recunoașterii statutului de funcționar public al magistratului, fie a statutului de demnitar. În concluzie, se conchide că judecătorii sunt funcționari publici, care dispun de un statut juridic special determinat de faptul că dețin o funcție de demnitate publică și fac parte dintr-un serviciu public distinct, misiunea căruia ține de îndeplinirea justiției.

Cuvinte-cheie: magistrat, judecător, statut, statutul juridic, statut profesional, funcționar public, funcție publică, funcție de demnitate publică.

SOME REFLECTIONS ON THE STATUS OF THE MAGISTRATE AS A PUBLIC SERVANT

Daniela COZMA,

Legal Advisor at the Judicial Inspection in Romania, PhD student

SUMMARY

The article is devoted to studying the doctrine and legislation of Romania and the Republic of Moldova in order to determine the legal status of the magistrate. In particular, it is analyzed the issue of recognition of the status of public servant of the magistrate or of the dignitary status. In conclusion, it is concluded that judges are civil servants, who have a special legal status determined by the fact that they hold a public dignity function and are part of a distinct public service whose mission is to perform justice. In conclusion, it is concluded that judges are public servants, who have a special legal status determined by the fact that they hold a public dignity function and are part of a distinct public service whose mission is to perform justice.

Keywords: magistrate, judge, status, legal status, professional status, public servant, public function, public dignity.

Introducere. Magistratii reprezintă o categorie distinctă de funcționari publici, al căror statut juridic poartă un caracter special, deosebit de statutul funcționarului public administrativ.

Potrivit cercetătorilor, caracterul special al statutului în cauză nu este evidențiat printr-un ansamblu de drepturi subiective suplimentare în coraport cu statutul juridic al altor subiecți de drept, el este accentuat printr-un sistem de obligațiuni juridice pronunțate și garanții juridice, care este determinat atât de specificul activităților profesionale ale magistratului, cât și de rolul

și manifestarea justiției în societatea contemporană [13, p. 96].

Scopul studiului. Dat fiind lacunele legislative și divergențele teoretice atestate în doctrină la capitolul statutului juridic al magistratului, în cele ce urmează ne propunem o analiză în domeniu, pentru a argumenta statutul juridic special al magistratului de funcționar public investit cu funcție de demnitate publică.

Rezultate obținute și discuții. În general, în literatura de specialitate, termenul „statut” (inițial utilizat în teoria dreptului și dreptului constituțional, ulterior fiind preluat și în alte



ramuri ale dreptului [24, p. 139]) cunoaște mai multe interpretări. Pornind de la etimologie, precizăm că termenul „statut” provine de la cuvântul latin *statutum* – „a statua”, „a decide”, „a ordona” [12, p. 592].

În sens obișnuit „statutul” semnifică [22, p. 219]: „prestigiu”; situația stabilă în interiorul sistemului social, legată de anumite așteptări, drepturi și obligații etc.; reputație pozitivă sau negativă, autoritatea persoanei în cadrul anumitor relații sociale.

În cel mai larg sens, termenul „statut” este propriu atât dreptului, cât și sociologiei (avînd o conotație socială pronunțată). Acest moment este atestat în Dicționarul Explicativ al Limbii Române [1, p. 1016], în care cuvântul „statut” este explicat:

- sub aspect juridic: *statut personal* – totalitatea legilor care se aplică cetățenilor unui stat;

- sub aspect sociologic: *statut social* – locul pe care îl ocupă un individ într-un sistem social dat și la un anumit moment.

În teoria dreptului, termenul „statut” are o conotație distinctă, prin aceasta fiind desemnat [1, p. 1016]: a) *actul sau ansamblul de dispoziții cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura și modul de funcționare al unei organizații, asociații etc.*; b) *Constituție*.

În Dicționarul Juridic [3, p. 171] termenul „statut” este explicat ca: 1) Regulament sau convenție destinată să asigure funcționarea unei colectivități publice sau private. 2) *Statut personal*, normele referitoare la starea și capacitatea persoanelor.

Cu unele explicații intervine în contextul dat prof. V. I. Prisăcaru, care subliniază că prin noțiunea de „statut” se înțelege actul juridic prin care se impun anumite măsuri, dispoziții în virtutea dreptului de comandă al statului. Denumit „statut”, această totalitate de norme juridice cuprinde voința statului de a reglementa, în mod autoritar, o anumită categorie de raporturi sociale ori instituții juridice [15, p. 59].

În contextul clasificării tipurilor de statute [21, p. 124-125], cercetătorii atestă existența *statutului juridic special al persoanei*, care este strâns legat de deosebirile dintre oameni ca subiecți de drept, în virtutea cărora acestora fie li se recunosc suplimentar

anumite drepturi și libertăți, fie sunt limitați în exercitarea anumitor drepturi și libertăți [23, p. 153]. În esență, acest tip de statut este format din drepturile, libertățile și obligațiile proprii anumitor pătri sau grupuri sociale, în funcție de situația lor socială, economică, politică etc.

Existența unui asemenea tip de statut este determinată adeseori și de exercitarea anumitor funcții importante în stat, precum cea de deputat, ministru, șef de stat, judecător etc., fapt ce în mod necesar implică consacrară unui statut juridic distinct (numit și *statut juridic profesional* [25, p. 182]) pentru asigurarea exercitării corespunzătoare, în condiții de securitate și independență a acestor funcții.

Vom evoca în context *statutul juridic al funcționarilor publici*, pe care îl regăsim analizat în literatura de specialitate românească începând chiar cu perioada dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial, în care s-a susținut că „prin statut al funcționarilor se înțelege complexul sau totalitatea normelor juridice care fixează situațiunea legală a funcționarilor, determinând drepturile și obligațiile lor generale” [12, p. 592]. Profesorul C. G. Rarinescu susținea în acest sens că „statutul este legea care creează situația legală, specială funcționarilor, punându-i la adăpost de arbitrarul administrativ” [18, p. 520], iar prof. A. Teodorescu arăta că, aplicat la funcționarii publici, statutul are două înțelesuri cu totul deosebite [20, p. 287]: este totalitatea regulilor de drept aplicabile situațiunii legale a funcționarului public; este chiar actul, legea, care conține aceste reguli.

Semnificația acestor afirmații este deosebită, întrucât cercetătorii nu doar subliniază specificul statutului juridic al funcționarilor, ci definesc într-un anumit fel însuși conceptul de *statut juridic*.

Fixat printr-o lege, statutul funcționarilor nu poate fi desființat sau modificat decât printr-un act public de aceeași valoare, adică tot prin lege [20, p. 287].

Generalizând asupra definițiilor expuse în literatura de specialitate, prof. V. I. Prisăcaru conchide că un statut al funcționarilor publici este o totalitate de norme juridice care reglementează condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o persoană fizică pentru a pu-

tea ocupa o funcție publică – pentru a deveni funcționar public – drepturile și obligațiile acestora, stabilitatea și inamovibilitatea – pentru unii funcționari publici, răspunderea lor, precum și sancțiunile aplicabile în caz de neîndeplinire sau îndeplinire, dar necorespunzătoare a atribuțiilor ce le revin din funcțiile publice pe care le ocupă într-un serviciu public [15, p. 60]. Statutul funcționarilor publici, ca totalitate de norme juridice, cuprinde voința statului de a reglementa, în mod autoritar, situația juridică a funcționarilor publici, independent de orice idee contractuală în raporturile dintre serviciul public și funcționarul public [16, p. 355].

Trebuie accentuat în context că importanța statutului funcționarilor publici este determinată de rolul acestora la îndeplinirea, de către serviciile publice în care sunt numiți, a sarcinilor ce le revin în vederea satisfacerii intereselor generale ale societății.

Statutul magistratului ca funcționar public. În cea mai mare parte, studiile dedicate corpului judecătoresc nu atestă faptul că judecătorii sunt funcționari publici. De cele mai multe ori în doctrină se operează în acest sens, cu asemenea concept precum „categorie profesională” [2, p. 9]. În pofida acestui fapt, totuși statutul de funcționar public al magistratului, în viziunea noastră, nu trebuie negat, nici neglijat. Pentru aceasta există câteva argumente importante:

1) În primul rând, cel mai semnificativ este că *justiția*, de înfăptuirea căreia sunt responsabili magistrații, reprezintă un *serviciu public*. Doctrina în acest sens, practic, este unanimă.

Potrivit cercetătorului V. Pușcaș, accepțiunile justiției, ca sistem de organe judiciare și activitate desfășurată de aceste organe pentru a pronunța dreptul, redau esența justiției ca funcție statală și *serviciu public* și servesc drept criteriu pentru delimitarea clară a celor trei funcții principale în stat: legislativă, executivă și judecătorească. Astfel, justiția își are izvorul în suveranitatea statului, iar acesta, la rândul său prin intermediul instanțelor sale judecătorești, deține monopolul justiției organizând-o ca un *serviciu public* [17, p. 23].

Interesantă în acest sens este explicația oferită de prof. român V. I.



Prisăcaru [15, p. 3], în opinia căruia față de diversitatea atribuțiilor statului modern, acesta înființează o multitudine de servicii publice, fiecare înfăptuind o anumită atribuție ori numai o latură a acesteia, a statului. Astfel, pentru adoptarea normelor juridice general obligatorii, care să reglementeze în mod uniform, la nivelul întregii țări, raporturile sociale care apar între membrii societății, statul a înființat *serviciul public de legiferare*, alcătuit din Parlament (cele două Camere ale Parlamentului).

De asemenea, pentru a soluționa, cu putere de adevăr legal, conflictele juridice care apar între membrii societății, precum și pentru a pedepsi pe cei care încalcă legea, statul a înființat *serviciul public judiciar*, format din sistemul instanțelor judecătorești.

În sfârșit, pentru a realiza atribuțiile statului în domeniul executării legilor și a hotărârilor judecătorești, precum și pentru asigurarea ordinii publice în stat, paza granițelor țării și siguranța statului, satisfacerea intereselor de instruire, cultură și sănătate ale populației și asigurarea condițiilor materiale de viață, statul a creat și creează încă, o diversitate de organisme care înfăptuiesc atribuțiile puterii executive. Aceste organisme, înființate de stat, județ sau comună sunt *serviciile publice administrative* [15, p. 4].

Pe cale de consecință, în opinia noastră, atât timp cât justiția reprezintă un *serviciu public* asigurat și realizat de către stat, magistrații sunt și trebuie considerați *funcționari publici*.

2) În al doilea rând, serviciile publice sunt dotate cu *funcții publice*, adică cu atribuții, competențe și responsabilități menite să dea satisfacție unor anumite interese generale ale membrilor societății. Aceste funcții publice trebuie să fie ocupate de persoane cu o calificare de specialitate, care să realizeze, în mod concret, atribuțiile și competențele funcției publice pe care o ocupă în cadrul unui serviciu public, adică să fie ocupate de *funcționari publici*, cu atribuții, competențe și răspunderi corespunzătoare [15, p. 7].

În doctrină, prin *funcție publică* se înțelege:

- situația juridică ce constă în ansamblul drepturilor și obligațiilor care formează conținutul juridic complex

dintre persoana fizică respectivă și organul care l-a investit [4, p. 561];

- complexul drepturilor și obligațiilor de interes general stabilite potrivit legii în scopul realizării competenței unei autorități publice sau instituții publice de către persoanele legal investite [14, p. 413];

- situația juridică, predeterminată normativ, constituită dintr-un complex de drepturi și obligații prin a căror realizare se înfăptuiește în mod specific competența unui organ de stat, exercitându-se puterea publică în conformitate cu atribuțiile ce-i revin autorității respective [19, p. 77].

În clasificarea funcțiilor publice după modul de dobândire a atribuțiilor, cercetătorii români identifică categoria *funcțiilor publice statutare*, cărora li se aplică *Legea nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici* [9] și *funcții publice lato sensu*, adică un ansamblu de atribuții și responsabilități care sunt dobândite, în special pe criterii politice; aceste funcții sunt dobândite fie prin alegeri universale, la nivel național ori la nivel local, fie prin numire pe criterii strict politice [11, p. 21]. În acest ultim caz, este vorba despre *funcțiile de demnitate publică*.

Important e să precizăm în context că *Legea nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici* [9] stabilește expres, în art. 6, că sub incidența sa nu cad: „c) corpul magistraților; și e) persoanele numite sau alese în funcții de demnitate publică.”

La nivel legislativ, în România, *funcția de demnitate publică* este definită ca fiind: „acea funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct, prin alegeri organizate, sau indirect, prin numire potrivit legii” [7, art. 3]. De asemenea, legislația românească grupează funcțiile de demnitate publică în două categorii [8]: funcții de demnitate publică de nivel central și funcții de demnitate publică din cadrul autorităților administrației publice locale.

În Republica Moldova poate fi atestată o definiție similară, doar că de astă dată într-o Lege-cadru în materie – *Legea nr. 129/2010 privind statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică* [6], care în art. 2 alin. (2), stabilește: „Funcția de demnitate publică este o funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct, în urma

alegerilor, sau indirect, prin numire în condițiile legii”.

După cum se poate observa din ambele definiții legale, *funcția de demnitate publică* este în esență sa o *funcție publică*, care dispune de trăsături distincte, în special, ce țin de modul de ocupare (prin mandat obținut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire), moment recunoscut și de către doctrinari.

Pornind de la acest aspect, în doctrina românească s-a pus întrebarea dacă persoana care ocupă o *funcție de demnitate publică* este sau nu *funcționar public*? În baza art. 6 lit. e) din *Legea nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici* [9], care stabilește că prevederile legii nu se aplică „persoanelor numite sau alese în funcții de demnitate publică”, cercetătorii conchid că persoana care ocupă o *funcție de demnitate publică* nu este *funcționar public*, ci *demnitar* (V.I. Prisăcaru [15, p. 52]).

Mai mult, în opinia acestora una dintre trăsăturile funcțiilor de demnitate publică – cu unele excepții – constă în faptul că de regulă, acestea au *caracter politic* (funcționarii fiind numiți în acest sens *funcționari politici*). Altfel spus, ocuparea funcțiilor de demnitate publică se face de către persoane cu apartenență politică, fie ca rezultat al alegerilor, fie prin numire, la propunerea partidului (partidelor de guvernământ) [9, p. 53].

În pofida tuturor argumentelor aduse în favoarea acestei poziții, constatăm că *Legea nr. 154/1998 privind sistemul de stabilire a salariilor de bază în sectorul bugetar și a indemnizațiilor pentru persoanele care ocupă funcții de demnitate publică* [7] stabilește, în anexa II/2, că din categoria funcțiilor de demnitate publică numite fac parte: judecătoria Curții Supreme de Justiție și judecătoria Curții Constituționale.

Luând în considerație acest moment, teoreticienii citați își corectează poziția sublinind că de la regula potrivit căreia funcțiile de demnitate publică sunt numite pe criterii politice există și excepții, în sensul că sunt unele funcții pentru care, prin legile de organizare și funcționare a autorității publice, se interzice ca membrii acestora să facă parte din partidele politice [15, p. 54]. Bunăoară, potrivit art. 62 din *Legea 47/1992 privind organizarea*



și funcționarea Curții Constituționale [10]: „Numirea judecătorilor, în condițiile prezentei legi, se poate face numai cu acordul prealabil, exprimat în scris, al candidatului. În cazul în care candidatul ocupă o funcție incompatibilă cu aceea de judecător al Curții Constituționale sau face parte dintr-un partid politic, acordul trebuie să cuprindă angajamentul candidatului de a demisiona, la data numirii, din acea funcție sau din partidul politic al cărui membru este”.

Prin urmare, constatăm că cercetătorii sugerează destul de clar că în esența sa funcția de demnitate publică nu este doar o funcție politică, iar demnitarii nu sunt doar politicieni. Important este în acest context că, dacă legislația nu prevede expres, la categoria persoanelor ce dețin funcții de demnitate publică sunt atribuiți și *magistrații* (judecători și procurori), întrucât prin lege li se cere să nu facă parte din partide politice [15, p. 54].

Cu toate acestea, prof. V. I. Prisăcaru mai face unele precizări care cu greu se înscriu în această logică. În opinia sa, din punct de vedere constituțional, serviciile publice se împart în trei categorii [15, p. 11]:

a) *serviciile publice ale puterii legislative*, alcătuite din cele două Camere ale Parlamentului;

b) *serviciile publice ale puterii executive*;

c) *serviciile publice ale puterii judecătorești*.

Din perspectiva cercetării noastre, prezintă importanță prima și ultima categorie de servicii publice, pentru care cercetătorul oferă următoarele explicații:

Serviciile publice legislative nu se încadrează decât prin obiectul de activitate în ceea ce înseamnă serviciu public, pentru că activitatea acestora nu se realizează de funcționari publici, ci de demnitari, iar activitatea acestor servicii publice nu este continuă și ritmică, ele realizându-și funcția legislativă numai în sesiuni. În activitatea lor, demnitarii – deputați și senatori – care alcătuiesc aceste servicii publice sunt ajutați de persoane fizice cu o anumită pregătire profesională, care pot fi atât funcționari publici, cât și celălalt personal, care formează aparatul de lucru al Camerei Deputaților și al Senatului.

În ceea ce privește *serviciile publice*

ale puterii judecătorești, acestea sunt compuse din judecători și personalul auxiliar, cu sau fără pregătire juridică. Dacă în privința **judecătorilor este indiscutabil că ei sunt funcționari publici, cu statut propriu**, personalul ajutător poate fi format atât din funcționari publici, cât și din simpli funcționari, în funcție de atribuțiile, competențele și responsabilitățile pe care le au în activitatea de îndeplinire a justiției [15, p. 11].

Din aceste scurte reflecții, constatăm că profesorul român iarăși revine la poziția inițială, făcând o distincție netă între *funcționarii publici* (la categoria cărora atribuie și judecătorii) și *demnitarii*.

În opinia noastră, o asemenea oscilație de idei este determinată în cea mai mare parte de lacuna legislativă în materie, exprimată prin aceea că, pe de o parte, judecătorii au fost expres scoși de sub incidența Legii cu privire la statutul funcționarilor publici, iar pe de altă parte, ei nu au fost incluși nici în categoria deținătorilor de funcții de demnitate publică.

Cu mult mai certă este în cazul dat situația judecătorilor din Republica Moldova care, prin art. 4 alin. (3) lit. a) din *Legea nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public* [5], sunt scoși de sub incidența acesteia, dar, totodată în Anexa la *Legea 199/2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică* [6], sunt consacrați expres ca deținători ai funcției de demnitate publică.

În concluzie, suntem de părerea că *judecătorii sunt funcționari publici*, care dispun de un *statut juridic special* determinat de faptul că dețin o funcție de demnitate publică și fac parte dintr-un serviciu public distinct, misiunea căruia ține de îndeplinirea justiției.

Bibliografie

1. Dicționarul Explicativ al Limbii Române. Ediția a II-a. București: 1998.
2. Dragomir F. Răspunderea penală a magistratului. București: C.H. Beck, 2011.
3. Hanga VI. Mic Dicționar Juridic. București: Lumina Lex, 1999.
4. Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. Vol. I. București: All Beck, 2001.

5. Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158 din 04.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 230-232 din 23.12.2008.

6. Legea privind statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr. 199 din 16.07.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 194-196 din 05.10.2010.

7. Legea României nr. 154/1998 privind sistemul de stabilire a salariilor de bază în sectorul bugetar și a indemnizațiilor pentru persoanele care ocupă funcții de demnitate publică. În: Monitorul Oficial al României nr. 266/16 iulie 1998.

8. Legea României nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției. În: Monitorul Oficial al României nr. 279 din 21 aprilie 2003.

9. Legea României nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici. Republicată în: Monitorul Oficial al României nr. 365 din 29 mai 2007.

10. Legea României nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale. Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 807 din 3 decembrie 2010.

11. Mocanu-Suciu A. Răspunderea funcționarilor publici. București: C.H. Beck, 2015.

12. Negulescu P. Tratat de drept administrativ. Ediția a IV-a. București, 1934.

13. Novac T. Statutul magistratului în arealul justiției. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016.

14. Petrescu R.N. Drept administrativ. Cluj-Napoca: Cordial Lez, 2001.

15. Prisăcaru V.I. Funcționarii publici. București: All Beck, 2004.

16. Prisăcaru V.I. Tratat de drept administrativ român. Partea generală. Ed. a 3-a. Buc., 2002.

17. Pușcaș V. Autoritatea judecătorească în exercitarea puterii de stat: Teza de doctor în drept. Chișinău, 2007.

18. Rarincescu C.G. Statutul funcționarilor publici. În: Revista de drept public, 1926, nr. 6.

19. Santai I. Drept administrativ și știința administrației. Sibiu: Alma Mater, 2014.

20. Teodorescu A. Tratat de drept administrativ. Ediția a III-a. București, 1929.

21. Ungureanu C. G. Statutul juridic al organizațiilor nonguvernamentale în sta-



tele democratice. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015.

22. Джафарова А.А. Соотношение социального и правового статусов личности. В: Вестник КрасГАУ, 2011, №11.

23. Оксамытный В.В. Теория государства и права: Учебник. Москва: ИМПЭ-ПАБЛИШ, 2004.

24. Пономарева Т.Н. Правовой статус коммерческой организации: понятие и структурные элементы. В: Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2013, № 7 (33): в 2-х ч. Ч. II.

25. Теория государства и права: курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. Москва: Юристъ, 2004.

DESPRE AUTOR /
ABOUT AUTHOR

COZMA Daniela,
consilier juridic în cadrul
Inspecției Judiciare din România,
doctorandă, Institutul de Cercetări
Juridice și Politice al Academiei de
Științe a Moldovei

COZMA Daniela,
Legal Advisor
at the Judicial Inspection in Romania,
PhD student,
Institute for Legal and Political
Research of the Academy of Sciences
of Moldova
e-mail: dannyelle27@yahoo.com.

CZU 343.614

SUICIDUL ȘI DETERMINAREA LA SUICID

Irina IACUB,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar

Veronica NACU,

studentă

REZUMAT

Articolul cuprinde o analiză a suicidului ca devianță și problemă socială și corelația acestuia cu criminalitatea. O atenție distinctă se acordă infracțiunii de determinare la sinucidere, fiind precizate carențele normei penale care o incriminează și apreciate propunerile de modificare a acesteia.

Cuvinte-cheie: suicid, problemă socială, devianță, delicvență, criminalitate, determinarea la sinucidere, investigare.

THE SUICIDE AND DETERMINATION TO SUICIDE

Irina IACUB,

PhD., associate professor

Veronica NACU,

student

SUMMARY

The article includes an analysis of suicide as a deviation and social problem, and its correlation with criminality. A distinct attention is paid to the offense of suicide determination, the shortcomings of the criminal law criminalizing it and appreciate the proposals to amend it.

Keywords: suicide, social problem, deviance, delinquency, crime, suicide determination, investigation.

Introducere: În pofida cercetării teoretice a fenomenului de suicid în diferite ramuri ale științei, cazurile de suicid ce au fost recent mediatizate (mai ales înregistrate în rândul copiilor și adolescenților determinate de jocul online „balena albastră”) ne-au arătat că de fapt societatea, specialiștii, instituțiile publice nu sunt pregătite să răspundă nevoilor copiilor și maturilor pentru a preveni suicidul. Părinții și profesioniștii nu cunosc cum să aducă în discuție cu copii, în special cu adolescenții, problema suicidului. Jurnaliștii, în goană după senzații, admit încălcări în mediatizarea cazurilor de suicid, ceea ce agravează și mai mult prevenirea și profilaxia acestei probleme sociale. În general însă, s-a simțit foarte acut lipsa la nivel de stat a unui *Program național de prevenire a suicidului*.

Aceste momente au accentuat în mod deosebit gravitatea actului suicidar ca fenomen și neputința societății de a-i face față.

Scopul studiului. Ținând cont de această situație, în cele ce urmează ne

propunem o abordare teoretică a conceptului și fenomenului de suicid ca problemă socială și formă de devianță în raport cu criminalitatea. O atenție distinctă vom acorda legii penale care incriminează determinarea la sinucidere și rolul acesteia în contextul general de prevenire a suicidului.

Rezultate obținute și discuții.

Noțiunea de suicid. În general, termenul „suicid” (de la „sui” – *de sine* și „cidium” – *omorător* [16, p. 118]) sugerează direct ideea de violență și agresivitate. Cu toate acestea, în literatura de specialitate nu există un consens în ceea ce privește terminologia din domeniul [6, p. 105].

Potrivit cercetătorilor, denumirea fenomenului de *suicid* vine din Anglia. Termenul a apărut în limba engleză în cursul sec. al XVII-lea. Înainte de apariția conceptului, celelalte limbi (inclusiv, cea română) nu dispuneau decât de perifraze care adaptau acțiunea de „a se ucide pe sine”. În limba franceză, de exemplu, existau numeroase formule care subliniau caracterul excepțional și condamnat al acțiunii: *s'occir soi-*



même (a se ucide pe sine însuși), *setuer soi-même* (a se omorî pe sine însuși), *être homicide de soi-même* (a fi ucigaș al lui însuși), *se dé faire* (a se omorî) etc.

Primul care a vorbit despre sinucidere a fost medicul și filozoful Thomas Browne (în lucrarea sa *Religio medici* – 1642). Se consideră că el a creat termenul de la cuvintele latinești „sui” (de sine) și „caedere” (a ucide/omorî), prin urmare „omorâre/ucidere de sine” [17, p. 8]. După anul 1650, neologismul se răspândește în limba engleză prin lucrările lexicografului Thomas Blount și ale editorului lui Epicur, Walter Charleston [12, p. 47]. În anul 1658, Edward Phillips îl include în Dicționarul General [7, p. 44], invocând ca motiv al sinuciderii, latura animalică a omului.

Între timp, problema sinuciderii a ajuns să fie abordată din mai multe perspective, cum ar fi: juridică, umanistă, sociologică, filosofică, psihologică, morală, religioasă. Toate acestea însă, nu au găsit explicații exhaustive, care să cuprindă întregul fenomen, posibilă cauză în acest sens fiind că problema sinuciderii a stat mereu sub semnul paradoxului, a neînțelegerii, a judecării pripite și etichetării [6, p. 106].

Pornind de la repertoriul extrem de larg și divers al comportamentelor suicidare, în literatura de specialitate sunt atestate diverse variante de definire a fenomenului [6, p. 105]. Bunăoară, conform *Dicționarului Sănătății*: „suicidul este tulburarea instinctului de conservare, prin care o persoană se distruge singură, alegând o metodă fizico-chimică (spânzurare, înec, electrocutare)”, iar după Organizația Mondială a Sănătății [20, p. 18]: „suicidul este actul prin care un individ caută să se autodistrugă, cu intenția mai mult sau mai puțin de a-și pierde viața, fiind mai mult sau mai puțin conștient de motivele sale...”.

Dicționarele de psihologie largesc cadrul primei definiții și îi oferă detalii suplimentare, specificând faptul că suicidul este o „formă specifică de conduită deviantă autodestructivă” și explicând că prin sinucidere, nu se urmărește atât moartea, desființarea propriei persoane, cât mai ales fuga de viață, de modul în care se prezintă aceasta în condițiile date [6, p. 106].

În opinia criminologilor [18, p. 112], *sinuciderea* este reprezentată de acțiunea voluntară de suprimare a vieții

pentru evitarea unor consecințe intolerabile sau pentru întreruperea unor consecințe devenite insuportabile.

Din aceeași perspectivă, *sinuciderea* (autovictimizarea sau propiovictimizarea [9, p. 118]) se consideră că rezidă în curmarea deliberată de un individ a propriei vieți. Astfel, suicidul constituie una dintre modalitățile comportamentului autonimicitor, alături de riscul nejustificat («jocul cu moartea»), extenuarea premeditată a organismului, ascetismul, autolezarea, refuzul încăpățânat de a se trata și multe altele [3, p. 10].

Mult timp a existat o confuzie între termenii folosiți în domeniul *suicidologiei*. În dorința de a îmbunătăți comunicarea între specialiștii din acest domeniu, în 1996, O’Carroll [14, p. 240] a unificat terminologia folosită până în acel moment și a generat câteva definiții care sunt valabile și astăzi. Astfel, „suicidul” sau „suicidul complet” este definit ca moartea provocată de răni, otrăvuri sau sufocare care a fost evidențiată implicit sau explicit ca fiind produsă de subiectul în cauză. Prin „tentativa de suicid” se înțelege un comportament auto-destructiv care nu a condus la moartea subiectului și pentru care există evidență explicită și implicită că subiectul respectiv a intenționat într-o anumită măsură să se omoare. „Ideeație suicidară” se definește ca autoraportarea de gânduri suicidare și de angajare într-un comportament legat de dorința de suicid.

În esența sa, suicidul reprezintă *un act agresiv specific uman*, numai omul având conștiința morții [□]. Specialiștii susțin că conduitele instinctive de tip agresiv, cu caracter deviant, sunt de două tipuri: de tip *masochist* sau de autoagresivitate și de tip *sadic* sau heteroagresiv [11, p. 279]. Dacă în cazul agresivității, direcția acțiunii este îndreptată către natura și lumea înconjurătoare, în conduitele autoagresive, distrugerea este îndreptată de către individ asupra propriei sale persoane.

Privit din mai multe perspective, suicidul reprezintă *conduita deviantă autodestructivă majoră*, atât prin modul de realizare, prin efectul produs, cât și prin planurile în care se proiectează. El apare ca un *act personal* (prin aspectul său biologic și psihologic), ca un *act anti-social* (deoarece presupune suprimarea unei vieți) și ca un *fenomen social* (prin unele dintre cauzele și implicațiile sale).

Cu alte cuvinte, sinuciderea nu are doar un aspect *biologic-instinctual*, ci și o dimensiune *psihologică* (prin motivațiile individuale care o susțin), *socială* (prin raportarea la valorile, atitudinile, normele juridice sau relațiile sociale dintr-o comunitate umană), *etică* (prin raportare la normele morale) sau *filosofică* (în măsura în care, suicidul este una dintre problemele centrale ale filosofiei în plan existențial).

Potrivit cercetătorilor, demersul sinucidului de regulă, cuprinde trei etape [21, p. 478]:

1. Suicidația – este faza de incubație, faza mentală de cercetare a motivației, în cursul căreia subiectul își pune problema morții și a necesității de a muri. Ea este declanșată de una sau mai multe cauze, fie de ordin patologic, fie sociologic (diferențiate de adaptarea socială, slăbirea sau accentuarea coeziunii grupului social). Aceasta determină formarea unei atitudini motivaționale corespunzătoare pregătirii actului suicidar, cauza reprezentând momentul conflictului.

2. Suicidația – este faza de trecere de la imaginile abstracte, conflictuale, la etapa pregătirilor concrete, prin căutarea formelor și a metodelor de conduită autodestructivă. Această fază este influențată și inițiată de anumite circumstanțe care depind fie de individ, fie de social. În acest sens, au valoare circumstanțele psihopatologice (etilism cronic, narcomanii, psihopatii, stări reactive, malformații congenitale, infirmități, boli somatice grave etc.). În cursul acestei faze, are loc o creștere de tensiune intrapsihică, care ajungă la parozism „explodează” sub forma unei reacții psihogene, moment în care individul adoptă decizia „înfăptuirii suicidului”.

3. Traumatizația – este faza de punere în practică a modalităților autodestructive sau actul în sine, urmat sau nu de reușită, adică moartea. Importante în această etapă a conduitei suicidare sunt metodele folosite și efectul lor. Efectele pot fi psihopatologice și sociale sau nespecific.

În ceea ce privește principalele modalități de autoagresiune, acestea sunt extrem de diverse incluzând intoxicația, otrăvirea, ingestia de medicamente și alte substanțe toxice, spânzurarea, strangularea, aruncarea de la înălțime, aruncarea înaintea vehiculelor aflate în



mişcare, electrocutarea, asfixierea prin înec cu apă, petrol, gaz aerian, oxid de cărbune, împuşcarea cu arme de foc, tăierea cu arme albe, arsuri, autolovirea cu obiecte dure etc.

Vorbind despre *efectele sinuciderii*, precizăm că acestea se împart în două categorii, respectiv, asupra autorului (în cazul tentativei) și asupra altor persoane. Autorul poate suferi toată gama de consecințe existentă în cazul victimizării. În practică se constată că aproximativ 2/3 din sinucigași care au reușit actul, au avut în trecut tentative de suicid [9, p. 119].

Consecințe majore se produc, în multe cazuri, asupra membrilor familiei ucigașului sau față de alte persoane aflate în legătură cu acesta ori, în cazul mediatizării, asupra societății în ansamblu. Efectul specific produs în ceea ce privește persoanele din cercul apropiaților suicidarului constă în autoînvinovățirea acestora că nu au făcut tot ce le-a stat în putere pentru a evita actul. În sânul societății se produce, uneori, un sentiment de nedumerire cu privire la justificarea gestului.

Aceste și alte momente au determinat recunoașterea suicidului ca o *problemă socială* în societățile moderne, el situându-se pe locul 3 sau 4 ca importanță printre cauzele de deces.

Corelația suicidului cu criminalitatea. Majoritatea cercetătorilor au constatat o legătură strânsă între suicid și criminalitate ca fenomene, aceasta deoarece atât *suicidul*, cât și *criminalitatea* fac parte din categoria formelor de manifestare ale *devianței* ca probleme sociale.

Pentru a stabili coraportul dintre suicid și criminalitate sunt relevante asemenea categorii precum: *problemă socială*, *devianță* și *delicvență*.

Noțiunea de *problemă socială* are un caracter mai larg decât conceptul de *devianță* și *delicvență*, presupunând o situație indezirabilă generată de conduita umană, care în virtutea caracterului său prejudiciabil necesită măsuri serioase și colective de ameliorare.

Devianța, la rândul său este un tip de comportament ce se opune celui convențional sau conformist și constă într-un conflict normativ cu standardele societății. *Devianța* are o arie mult mai largă decât *delicvența* și *criminalitatea* deoarece, pe lângă încălcările legii penale, ea include și

toate deviațiile de la comportamentul acceptat și dezirabil.

Cea mai gravă este *devianța patologică*, care intră în conflict cu morala publică și cu normele sociale, amenințând stabilitatea și securitatea socială a grupurilor. Din această categorie face parte *delicvența*, care prezintă gradul cel mai ridicat de pericolozitate, afectând cele mai importante relații și valori sociale și încălcând regulile și normele morale sau juridice.

Pomind de la aceasta, considerăm că prin esența sa *devianța* este o problemă socială, care afectează ordinea și exigențele conformismului social, punând în pericol valorile ocrotite de lege prin manifestarea formelor sale: violență, delicvență, criminalitate, delicvență juvenilă etc.

Delicvența prezintă cele mai grave repercursiuni asupra ordinii sociale și juridice. *Criminalitatea* face parte din sfera *delicvenței* (inclusiv a *devianței*), întrucât presupune un anumit tip de abatere de la normă, cea în raport cu normele penale. Deci, *criminalitatea* constituie doar una dintre formele de manifestare ale *devianței* (concepută în sens larg), având o natură identică cu celelalte forme de devianțe. Afinitatea care există între aceste fenomene presupune, pe de o parte, prezența unei geneze comune, iar pe de altă parte, unele interdependențe proprii criminalității și altor devianțe sociale. Devianțele sociale, care exercită o condiționare substanțială a fenomenului de criminalitate sunt: beția și alcoolismul, prostituția, narcomania și toxicomania, homosexualitatea, precum și suicidul.

În pofida faptului că *suicidul* reprezintă un act de autoprivațiune conștientă de viață al individului, acesta interferează, deseori, cu accidentele și cu omorurile. Aceste trei tipuri de privațiune de viață ale omului au simptome similare și se raportează la moartea violentă. De exemplu, nu poate fi considerat suicid autoprivațiunea de viață a unui individ aflat în stare de inconștiență. Nu este suicid nici moartea ce a survenit din neglijența victimei. Sunt situații când individul comite anumite acțiuni autoagresive, ce demonstrează suicidul, prevăzând posibilitatea morții, dar sperând în mod ușuratic că va rămâne în viață. Aceste acte constituie așa-numitul tip de suicid „demonstrativ” [11, p. 288]. Dacă în asemenea cazuri se înregistrează

ză sfârșitul letal, fapta urmează a fi calificată nu ca suicid, ci ca deces din lipsă de precauție în situație specifică.

Prin urmare, în fiecare caz în parte se impune o cercetare riguroasă pentru a se determina concret dacă actul suicidar este un act individual de autovictimizare (prin analiza motivelor și a cauzelor concrete), un accident sau un fapt criminal, pentru care urmează să răspundă persoana vinovată. Acest moment este deosebit de important, deoarece destul de frecvent prin acte de suicid se încearcă a camufla adevăratele infracțiuni de omor, de determinare la sinucidere pentru a evita în acest mod răspunderea penală. Din perspectiva dată, sunt deosebit de importante criteriile care ar permite delimitarea suicidului de eventualele accidente și crimele intenționate.

În ordinea dată de idei, precizăm că în practica medico-legală, suicidul implică două tipuri de probleme de diagnostic diferențial [11, p. 288-289]:

- *Diagnosticul diferențial între suicid și crimă.* În favoarea suicidului pledează:

- *locul leziunilor* – pentru folosirea cuțitului, este mai frecvent aleasă regiunea precordială sau gâtul; pentru armele de foc, este țintit capul, cu preponderență regiunea temporală dreaptă sau urechea, de către dreptaci;

- *absența leziunilor de violență externă în absența echimozelor* – se caută leziuni de violență și de luptă în zonele de agresiune (gât, craniu, zone genitale) sau de apărare (antebraț, încheieturi);

- *cicatricele unor tentative anterioare de suicid;*

- *starea îmbrăcămintei* (cel mai frecvent ordonată în caz de suicid);

- *acte sau scrisori disperate*, dar nu foarte explicite, mărturia anturajului, conjunctura defavorabilă în care se află sinucigașul;

- *metoda folosită* – spânzurarea este cea mai puțin bănuită de ascunderea unei crime, căci în practică este foarte dificil de a agăța un corp la o înălțime, fără a provoca echimoze. În schimb, strangularea este aproape întotdeauna o crimă. Imersia, înecul cadavrului, este practicată destul de frecvent, pentru a ascunde crima, în spatele supoziției de suicid.

- *Diagnosticul diferențiat dintre suicid și accident.* Accidentele de vânătoare pun uneori astfel de probleme, în momentul în care se presupune și o des-



cărcare întâmplătoare a armii de foc. În aceste cazuri, anchetarea participanților constituie o veritabilă „autopsie psihologică”, intenționalitatea morții fiind deseori discutabilă.

În fine, pornind de la cele menționate considerăm că de fiecare dată se impune o cercetare riguroasă a fiecărui act de suicid pentru a se determina concret dacă este un act individual (prin analiza motivelor și a cauzelor concrete), un accident sau un fapt criminal, pentru care urmează să răspundă persoana vinovată.

Determinarea la sinucidere. Fapta de *determinare la sinucidere* este incriminată în art. 150 din Codul Penal al Republicii Moldova [4] (în continuare CP al RM), potrivit căruia: „Determinarea la sinucidere sau la tentativă de sinucidere prin persecutare, clevetire, jignire sau înjosire sistematică a demnității victimei de către cel vinovat se pedepsește cu închisoarea până la 4 ani.”

Din punct de vedere penal, prin *determinare* se înțelege aducerea victimei în situația de a lua hotărârea de a se sinucide, fie însuflându-i-se ideea de sinucidere (când victima nu se gândise la o asemenea posibilitate), fie prin convingerea victimei (atunci când aceasta avea încă îndoieli cu privire la luarea unei astfel de hotărâri). Determinarea poate fi realizată verbal, în scris (inclusiv prin prezentarea unor înscrisuri care atestă fapte neadevărate (o boală incurabilă a victimei sau decesul unei persoane apropiate) sau pe alte căi posibile [2, p. 343].

Ideea de sinucidere a victimei poate să emane de la făptuitor, de la victima sau de la o terță persoană. Cu toate acestea, hoărârea de a se sinucide o ia întotdeauna victima. Mai mult, aceasta trebuie să aibă posibilitatea de a cântări argumentele și motivele pe care i le servește făptuitorul și de a decide dacă trebuie sau nu să se sinucidă. Dimpotrivă, dacă victima nu a decis liber asupra îndemnelui venit de la făptuitor, ci a fost constrânsă de acesta să se sinucidă, fapta urmează a fi calificată ca *omor*. În sensul dat, trebuie ținut cont de faptul că în contextul infracțiunii prevăzute de art. 145 din CP al RM (Omorul intenționat) nu este exclusă folosirea energiei fizice a victimei, ea fiind constrânsă fizic sau moral (psihic) să se împuște, să se înjunghie, să se arunce de

la înălțime etc. În acest caz, victima nu mai are libertatea de a alege între viață sau moarte, ci acționează ca un instrument în mâna făptuitorului [1, p. 235]. Astfel, nu poate fi vorba despre o hotărâre valabilă sub aspect juridic a victimei de a se sinucide, când capacitatea sa de evaluare a consecințelor actului și voința sa sunt paralizate de constrângerea exercitată de făptuitor.

În mod similar, luarea de către victimă a hotărârii de a se sinucide trebuie delimitată de încercarea victimei de a scăpa de pericolul cu care amenință făptuitorul (de exemplu, de pericolul de a fi aruncată din mijlocul de transport care se deplasează, victima sărind de frică din acesta și decedând). În ipoteza dată, dacă făptuitorul are intenția de a lipsi victima de viață, cele săvârșite fiind calificate în baza art. 145 din CP al RM.

Determinarea la sinucidere trebuie deosebită de *înlesnirea sinuciderii*, faptă care nu este incriminată de legislația penală a R.Moldova. Prin *înlesnire* se înțelege orice acțiune de sprijinire a victimei în realizarea hotărârii sale de a se sinucide. Înlesnirea sinuciderii constă în ajutorarea victimei de a se sinucide (prin procurarea de mijloace de sinucidere, prin sfaturi sau sugestii privind folosirea lor, înlăturarea piedicilor, paza locului unde are loc sinuciderea etc.). Respectiv, înlesnirea sinuciderii totuși, nu trebuie confundată cu complicitatea la determinarea la sinucidere, caz în care răspunderea se stabilește în baza alin. (5) al art. 150 din CP al RM [2, p. 344].

Potrivit alin. (1) al art. 150 din CP al RM, ca metode de determinare la sinucidere apar: persecutarea; clevetirea; jugnirea; înjosirea sistematică a demnității victimei. Oricare alte metode (bunăoară, inducerea în eroare prin simularea de către făptuitor a propriei sinucideri, îndemnarea, apologia sinuciderii etc.) nu pot să apară în contextul săvârșirii infracțiunii de determinare la sinucidere. În același timp, este necesar ca metoda de determinare la sinucidere să aibă un caracter ilegal [1, p. 236]. Respectiv, nu pot fi considerate metode de comitere a unei astfel de infracțiuni: amenințarea adresată angajatului de a fi concediat din cauza incompetenței profesionale; amenințarea de a denunța persoana care a săvârșit o infracțiune sau o altă ilegalitate etc.

În cadrul alin. (2) al art. 150 din CP al RM sunt prevăzute o serie de circumstanțe care agravează răspunderea penală pentru infracțiunea de determinare la sinucidere. Astfel: „Determinarea la sinucidere sau tentativă de sinucidere săvârșită: - față de un minor (lit. b); - față de o persoană care se află într-o dependență materială sau altă dependență față de cel vinovat (lit. c); - prin comportare plină de cruzime (lit. d), se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 6 ani.”

Dincolo de incriminarea faptei de determinare la sinucidere în art. 150 din CP al RM, precizăm că legea penală merge cu mult mai departe în protejarea dreptului la viață al persoanei. În acest sens, legiuitorul a stabilit pedepse severe pentru unele infracțiuni comiterea cărora au determinat victima la sinucidere, fie s-au soldat cu suicid (ca circumstanțe agravante). În acest sens, sunt relevante următoarele norme penale:

- art. 158 alin. (4) lit. b): *Traficul de organe, țesuturi și celule umane* „soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, cu decesul persoanei sau **sinuciderea** acesteia” (pasibil de o pedeapsă cu închisoare de la 10 la 20 ani);

- art. 165 alin. (3) lit. b): *Traficul de ființe umane* „soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a persoanei, cu decesul ori **sinuciderea** acesteia” (pasibil de o pedeapsă cu închisoare de la 10 la 20 ani);

- art. 166¹ alin. (2) lit. g): *Tratarea inumană sau degradantă* „care **din imprudență** au cauzat decesul persoanei sau **sinuciderea** acesteia” (pasibilă de închisoare de la 3 la 8 ani);

- art. 166¹ alin. (3) lit. g): *Tortura* „care **din imprudență** a cauzat decesul persoanei sau **sinuciderea** acesteia” (faptă pasibilă de o pedeapsă cu închisoare de la 8 la 15 ani);

- art. 176 alin. (3): *Încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor* „care a provocat **din imprudență** decesul persoanei ori **sinuciderea** acesteia” (pasibilă de închisoare de la 2 la 6 ani);

- art. 201¹ alin. (3) lit. b): *Violența în familie* „care a **determinat la sinucidere** sau la **tentativă de sinucidere**” (faptă pasibilă de o pedeapsă cu închisoare de la 6 la 12 ani);

- art. 206 alin. (3) lit e): *Traficul de*



copii „soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a copilului, cu decesul sau **sinuciderea** acestuia” (faptă pasibilă de o pedeapsă cu închisoare de la 15 la 20 ani).

Din cele menționate putem constata că legea penală pedepsește nu doar determinarea la sinucidere prin persecutare, clevetire, jignire sau înjosire sistematică a demnității victimei, dar și determinarea la sinucidere (intenționat sau neintenționat) prin asemenea acțiuni precum: traficul de organe, țesuturi și celule umane; traficul de ființe umane; tortură, tratament inuman sau degradant; încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor; violență în familie; traficul de copii.

Cea mai gravă pedeapsă este prevăzută pentru *traficul de copii* soldat cu sinuciderea victimei (închisoare de la 15 la 20 ani), după care urmează *traficul de ființe umane și traficul de organe, țesuturi și celule umane* (cu închisoare de la 10 la 20 ani), iar cea mai ușoară pedeapsă este prevăzută pentru *violența în familie* (închisoare de la 6 la 12 ani).

Pedepse mai puțin severe sunt stabilite și pentru determinarea la suicid din *imprudență* prin infracțiunea de *tortură* (închisoare de la 8 la 15 ani); *trănatament inuman sau degradant* (închisoare de la 3 la 8 ani) și *încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor* (închisoare de la 2 la 6 ani – asemănător pedepsei aplicate pentru formele agravante ale determinării la sinucidere reglementată la art. 150 alin. (2) din CP al RM).

Un moment important în context ține de *determinarea la tentativă de sinucidere*, pentru care intervine răspunderea doar într-un singur caz (cu excepția art. 150 din CP al RM): *violența în familie*, fiind pasibilă de aceeași pedeapsă ca și însăși determinarea la suicid.

Perspectivile incriminării faptei de determinare la sinucidere. În ultimul timp, autoritățile au înregistrat o creștere a cauzelor penale pornite pe indicii prevăzute de art. 150 din CP al RM – *Determinarea la suicid*. Astfel, dacă în anul 2013 au fost pornite 8 cauze penale în care victime au fost minori, atunci în anul 2016 a fost deschisă urmărirea penală în 25 cauze penale, dintre care 11 victime minore și 14 mature [13]. Cu toate acestea totuși, constatăm că în raport cu numărul total de decese cauzate prin suicid inițierea de cauze penale în asemenea situații este totuși

modestă. Potrivit specialiștilor, cauza constă în carențele ce caracterizează reglementarea penală în materie. Acest lucru în mare parte a fost confirmat de realitatea socială, care în ultimul timp, a fost bulversată practic de agravarea fenomenului suicidal în rândurile copiilor și adolescenților prin răspândirea jocului online, morbid, numit „balena albastră” („blue whale” sau „синий кит”).

Pe lângă efectul direct înregistrat – cauzele de suicid și tentativele de suicid, acest fenomen a scos la iveală și imperfecțiunea legii penale. Cea mai gravă carență în acest sens ține de lipsa incriminării determinării la sinucidere „prin intermediul comunicațiilor electronice”, ceea ce presupune că la momentul determinarea la sinucidere prin intermediul jocului „balena albastră” (sau oricare altul cu caracter online) nu este pasibilă de răspundere penală.

Această carență a normei penale, precum și altele se propun a fi remediate de către autorități prin intermediul unui Proiect de lege cu privire la modificarea Codului Penal [15], axat în special pe: *excluderea din descrierea infracțiunii a modalităților de comitere a acesteia; includerea unei noi modalități de comitere a infracțiunii („prin intermediul comunicațiilor electronice”); extinderea laturii obiective a infracțiunii, prin incriminarea înlesnirii sinuciderii; diferențierea răspunderii făptașului în funcție de vârsta victimei (minor cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani și minor în vârstă de până la 14 ani); incriminarea faptei de determinare la sinucidere săvârșită asupra a două sau mai multe persoane; excluderea circumstanței agravante de determinare la sinucidere sau la tentativă de sinucidere săvârșită prin comportare plină de cruzime.*

Privite în ansamblu, aceste propuneri de modificare a normei penale ce incriminează „determinarea la sinucidere” sunt binevenite, întrucât pun accentul atât pe extinderea cercului de fapte care ar cădea sub incidența acestei norme, instituind unele circumstanțe agravante foarte importante pentru protecția, mai ales, a copiilor (diferențind răspunderea făptașului în funcție de vârsta victimei) și prevenirea victimizării colective, cât și agravează substanțial pedeapsa penală pentru fapta de determinare la sinucidere sau la tentativă de sinucidere,

precum și de înlesnire a sinuciderii unei persoane.

Paralel, în opinia noastră o atenție distinctă trebuie acordată și problemei investigării cazurilor de deces în condiții suspecte. În acest sens, este relevant faptul că din numărul total de cazuri de suicid înregistrate în anul 2016 (546 de cazuri [10]), a fost deschisă urmărirea penală doar în 25 cauze penale. E posibil ca această cifră să nu reflecte numărul real al infracțiunilor de determinare la sinucidere comise în perioada de referință. Cauza acestei situații ar putea să rezide în activitatea carentă și ineficientă a organelor de drept cu competențe în domeniu. Cel mai relevant exemplu în acest sens, servește *Cauza Vasilca c. Republicii Moldova* (Cererea nr. 69527/10) [8], dedusă în fața Curții Europene a Drepturilor Omului.

Potrivit Hotărârii Curții din 11 februarie 2014, reclamanta s-a plâns că autoritățile nu au efectuat o investigație efectivă în ceea ce privește decesul fiului său V., după ce a căzut de la unul din balcoanele de uz comun a unui bloc locativ, contrar exigențelor art. 2 din Convenție (dreptul la viață). Reclamanta a invocat că în cazul dat nu a fost pornită urmărirea penală, chiar nici în vederea verificării faptului dacă fiul ei ar fi fost determinat la sinucidere. Mai mult, durata investigației – aproximativ doi ani și jumătate – a fost excesivă. În plus, nu a fost respectat dreptul procedural al reclamantei de a fi implicată la desfășurarea investigației. Ea nu a fost informată despre evoluția „investigației” și a fost nevoită să se plângă despre tergiversarea examinării cazului.

Expunându-se pe marginea cazului, Curtea a reiterat faptul că, prin solicitarea unui stat să ia măsuri necesare pentru a proteja viața persoanelor aflate sub jurisdicția sa, art. 2 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [5] (în continuare Convenție) impune o obligație pentru acel stat de a asigura dreptul la viață prin aplicarea efectivă a prevederilor legislației penale pentru a împiedica comiterea de infracțiuni împotriva persoanei, susținută de mecanismul de aplicare a legii pentru prevenirea, reprimarea și pedepsirea încălcărilor acestor prevederi.

Obligația de a proteja dreptul la viață în conformitate cu art. 2 din Convenție, interpretată în conexiune cu



obligăția generală a statului în temeiul art. 1 din Convenție de a „recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa, drepturile și libertățile definite în Convenție”, presupune implicit că trebuie să existe o investigație oficială eficientă a cazurilor de deces al persoanelor în împrejurări suspecte. Simplul fapt că autoritățile sunt informate despre deces dă naștere *ipso facto*, obligației prevăzute de art. 2 din Convenție de a efectua o investigație efectivă cu privire la circumstanțele în care s-a produs. Investigația trebuie să fie eficientă pentru a stabili cauzele leziunilor corporale și de a identifica persoanele responsabile cu scopul de a le pedepsi. În cazul în care survine decesul, investigația are o importanță și mai mare, având în vedere faptul că obiectivul esențial este de a asigura aplicarea efectivă a legislației naționale care protejează dreptul la viață.

Scopul obligației menționate este unul de mijloace, nu de rezultate. Astfel, autoritățile trebuie să ia măsurile rezonabile aflate la dispoziția lor pentru a asigura probele cu privire la incident. Orice deficiență în cadrul investigației care subminează capacitatea sa de a se stabili cauza morții, persoana sau persoanele responsabile, va risca să intre în conflict cu acest standard.

În concluzie, având în vedere modelul în care a fost investigat decesul lui V., timpul luat pentru investigație, omisiunea de a examina anumite dovezi invocate de către reclamantă, implicarea foarte limitată a reclamantei în investigația cazului, Curtea a considerat că investigația nu a fost „efectivă” în sensul jurisprudenței sale și, pe cale de consecință, a fost încălcat art. 2 din Convenție.

Pornind de la cele explicate și constatate de către Curtea de la Strasburg, conchidem asupra necesității ca investigarea fiecărui act de deces în condiții suspecte să pornească de la versiunea comiterii infracțiunii de determinare la sinucidere, în detrimentul versiunii de comitere a unui act suicidal, moment de natură să oblige organul competent la o cercetare efectivă, în rezultatul căreia să fie posibilă fie confirmarea versiunii, fie infirmarea acesteia. Cel puțin, în asemenea condiții, chiar și cazurile de suicid vor fi investigate cu mult mai diligent și responsabil.

În concluzie, subliniem că suici-

dul este o problemă complexă și, prin urmare, eforturile de prevenire a sinuciderii necesită o coordonare și colaborare între mai multe sectoare ale societății, cum ar fi: sănătatea, educația, munca, agricultura, justiția, dreptul, politica și mass-media. Pentru coordonarea tuturor eforturilor și canalizarea lor spre o prevenire eficientă a suicidului este nevoie de un *Program național de prevenire a suicidului*, care să integreze toate măsurile luate în acest scop și să contureze, în general, politica statului în domeniu.

Un loc important în cadrul acestei politici trebuie să revină incriminării faptei de determinare la sinucidere, într-o formulă care să cuprindă practic toate formele posibile de comitere a acesteia. În cele din urmă (dar nu ultimă ca importanță), o atenție distinctă trebuie acordată însăși procesului de investigare a unor asemenea cazuri, care trebuie să permită o cercetare efectivă și constatarea tuturor circumstanțelor care confirmă fie comiterea unei infracțiuni, fie a unui act autodestructiv.

Bibliografie

- Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Volumul I. Chișinău: S.n., 2011.
- Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Volumul I. Chișinău: S.n., 2015.
- Bujor V., Bejan O. *Introducere în criminologie și securitate criminologică*. Chișinău: Institutul de Criminologie, 2013.
- Codul penal al Republicii Moldova* nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.
- Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* din 4 noiembrie 1950 (Roma), Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această convenție, nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.08.1997, nr. 54-55/502.
- Cușnir L. *Mortalitatea copiilor cauzată de suicid*. În: Analele Institutului Național de Cercetări Economice, Ed. a VII-a, nr. 1, 2016.
- Ghiorghiu Z., Șerban C., Macovei R., Ștefan M. *Gestul suicidal din perspectiva patologiei criminogene*. În: Revista de criminologie, de criminalistică și de penologie, 2009, nr. 1.
- Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 11 februarie 2014. *Cauza Vasilca c. Republicii Moldova* (Cererea nr. 69527/10). Strasbourg. Definitivă din 11.05.2014. [resurs electronic]: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/03/VA-SILCA-RO.pdf>. (accesat la 12.05.2017).
- Hotca M.A. *Protecția victimelor. Elementele de victimologie*. București: C.H. Beck, 2006.
- Indicatori preliminari în format prescurtat privind sănătatea populației și activitatea instituțiilor medico-sanitare pe anii 2015-2016*. Centrul Național de Management în Sănătate. Chișinău, 2017.
- Isac O. *Sociologia devianței*. Chișinău: S.n., 2004 (Tipografia Centrală).
- Minos G. *History of Suicide: Voluntary Death in Western Culture*. Baltimore-London: John Hopkins University Press, 1999.
- Nota informativă la Proiectul de Hotărâre privind crearea unei Comisii speciale pentru elaborarea pachetului de modificări legislative în domeniul prevenirii suicidului*. Inițiativă înregistrată la Biroul Permanent al Parlamentului Republicii Moldova de către deputatul Vl. Odnostalco la 20 martie 2017. [resurs electronic]: www.parliament.md/Legislation/Document.aspx?Id...6a9e... (accesat la 04.05.2017).
- O'Carroll P.W., Berman A.L., Maris R.W., Moscicki E.K., Tanney B.L., Silverman M.M. *Beyond the Tower of Babel: A nomenclature for suicidology*. In: *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 1996, nr. 26. [resurs online]: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.715.6835&rep=rep1&type=pdf>;
- Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova*. [resurs electronic]: http://particip.gov.md/public/documente/119/ro_4058_Proiectul.pdf (accesat la 10.05.2017).
- Rotari O. *Criminologie*. Chișinău: ULIM, 2011.
- Studiu primar al fenomenului suicidului și a tentativelor de suicid în rândul copiilor în vederea determinării profilului copilului vulnerabil și a cauzelor fenomenului*. Consultanț: L. Filipșchi. Chișinău, 2015.
- Tănăsescu I., Tănăsescu C., Tănăsescu G. *Tipologii criminogene*. București: C.H. Beck, 2007.
- Vrasti R. *Evaluarea și intervenția în criza pentru un individ suicidal – adult*. Ghid Practic de Intervenție în Criză. [resurs electronic]: <http://www.vrasti.org/5.%20Evaluarea%20si%20interventia%20in%20criza%20pentru%20un%20individ%20suicidar.pdf>. (accesat la 13.02.2017).
- Yan W. et al. *Suicidal behaviour among women of child-bearing age: report of an investigative study in Longde County, Ningxia hui Autonomous Region China*. In: *Gender-Based Violence in the western*



Pacific Region: a hidden epidemic? 2006. [resurs electronic]: <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/207704/1/9290612263eng.pdf?ua=1> (accesat la 21.01.2017).

21. Butoi T. *Psihologie judiciară. Tratat universitar. Abordări teoretice și practice*. București: Trei, 2012.

DESPRE AUTORI / ABOUT AUTHORS

IACUB Irina,
doctor în drept, conferențiar universitar
interimar
Institutul de Științe Penale și
Criminologie Aplicată
NACU Veronica,
studentă anul IV,
Institutul de Științe Penale și
Criminologie Aplicată

IACUB Irina,
PhD., associate professor,
Institute of Criminal Sciences and
Applied Criminology
e-mail: irinaiacub@mail.ru
NACU Veronica,
student, IV-th year
Institute of Criminal Sciences and
Applied Criminology
e-mail: veronica.nacu.94@mail.ru

CZU 342.511.(4)

RĂSPUNDEREA ȘEFULUI DE STAT ÎN SPAȚIUL EUROPEAN

Gheorghe TATARU,
avocat, doctorand

REZUMAT

Articolul cuprinde un studiu comparativ asupra normelor constituționale ale unor state europene în vederea determinării regimului juridic al răspunderii șefului de stat în fiecare caz în parte. Se pune accentul, în special, pe elementele comune, dar și pe diferențele ce există în spațiul european în materia regimului juridic de răspundere a șefului de stat.

Cuvinte-cheie: Șef de stat, Președinte de Republică, Constituție, răspundere, răspundere politică, răspundere penală, înaltă trădare, violare a Constituției, demitere.

RESPONSABILITY OF THE HEAD OF STATE IN THE EUROPEAN SPACE

Gheorghe TATARU,
Lawyer, PhD student

SUMMARY

The article includes a comparative study on the constitutional norms of some European states in order to determine the legal status of the responsibility of the head of state in each case. The focus is mainly on the common elements, but also on the differences that exist in the European area in the matter of the legal regime of responsibility of the head of state.

Keywords: Head of State, President of the Republic, Constitution, liability, political liability, criminal liability, high treason, violation of the Constitution, dismissal.

Introducere. De-a lungul secolelor, problemele privind organizarea, realizarea și asigurarea responsabilității puterii de stat au trezit un interes deosebit, atât practic, cât și teoretic, iar rezolvarea acestora s-a dovedit că are un impact direct asupra eficienței guvernării. În acest context general, o atenție distinctă merită problema răspunderii șefului de stat, care dispunde de unele particularități în funcție de regimul de guvernare al statului.

În ultimul timp, tot mai mult se susține că fenomenul răspunderii juridice a șefului de stat reprezintă cea mai credibilă probă a unui regim democratic. Sub acest aspect, în statele cu regim politico-juridic autoritar instituția în cauză fie lipsește, fie are un caracter fictiv [10, p. 115]. În acest sens, doctrina de drept constituțional și constituțiile statelor moderne au stabilit două mari soluții [3, p. 325-326]:

- **în formele de guvernământ monarhice**, șeful statului este „irresponsabil” pentru actele pe care le-ar îndeplini în această calitate. Responsabilitatea în acest caz revine miniștrilor sau primului-ministru care au atribuția de a contrasemna actele monarhului. Această exonerare de răspundere are la bază principiul potrivit căruia „regele nu poate face nimic rău”. Așadar, în statele monarhice, nu se recunoaște răspunderea șefului de stat, întrucât personalitatea monarhului se consideră inviolabilă, iar puterea acestuia este concepută ca având proveniență divină. Dispoziții corespunzătoare se conțin practic în constituțiile majorității statelor monarhice. Bunăoară, art. 13 din *Constituția Regatului Danemarcei* [8] stabilește: „Regele este liber de răspundere, persoana lui este sacră. Miniștrii sunt responsabili de actul guvernării, res-



ponsabilitatea lor fiind reglementată de lege”.

- **în formele de guvernământ republicane**, se consideră că răspunderea trebuie să existe, deoarece șeful statului nu poate fi în afara răspunderii politice a guvernanților [7, p. 247]. Astfel, șeful statului îi revine o responsabilitate directă pentru modul în care își exercită mandatul.

Din perspectiva dată se poate susține că în statele contemporane democratice, răspunderea șefului de stat este un element important al mecanismului de separare a ramurilor puterii în stat [9, p. 54], a sistemului contemporan de frâne și contrabalante ca fundamente ale statului de drept.

Scopul studiului. Pornind de la cele expuse, în prezentul studiu ne propunem o abordare comparativă a normelor constituționale a unor state europene în vederea determinării regimului juridic al răspunderii șefului de stat.

Rezultate obținute și discuții. Inițial, considerăm necesar a reitiera că în prezent, practic este de necontestat faptul că statutul juridico-constituțional al subiecților raportului juridic constituțional (cu excepția poporului, națiunii) este constituit din trei elemente componente interdependente: *drepturi, obligații și răspunderea*. Mai mult, răspunderea este un element necesar și indispensabil statutului juridic al oricărui subiect de drept. Or, altfel spus, într-o societate democratică nu poate rămâne nimeni în afara răspunderii, inclusiv reprezentanții statului, persoanele care ocupă funcții de răspundere în structurile administrației publice. Pornind de la aceste afirmații se poate susține că și instituției șefului de stat îi este proprie (chiar inerentă) răspunderea ca element al statutului său juridic [5, p. 49].

Axându-ne în continuare, în special, pe regimul răspunderii Președintelui în unele state europene, precizăm că indiferent de forma de regim politic, totalitatea sistemelor constituționale occidentale consacră lipsa de răspundere a șefului de stat, ce decurge din vechea formulare monarhică, potrivit

căreia „regele nu poate face rău”. În concordanță cu acest principiu, toate constituțiile monarhiilor parlamentare prevăd că persoana regelui nu este supusă răspunderii [6, p. 248].

În epoca contemporană, lipsa de răspundere a șefului de stat, monarh sau președinte, privește înainte de toate, lipsa de răspundere politică [1, p. 81]. Lipsa răspunderii politice este o consecință a unui mecanism întilnit atât în regimul parlamentar, cât și în regimul semi-prezidențial, prin care prim-ministrul sau ministrii de resort contrasemnează actele șefului statului pentru care vor răspunde în fața Parlamentului. În acest context, trebuie precizate două momente importante [6, p. 248]: în primul rând, nu toate actele Președintelui sunt supuse regulii contrasemnării și, în al doilea rând, există constituții care prevăd o procedură de punere în discuție a responsabilității Președintelui.

Dintre numeroasele motive ce pot duce la punerea în discuție a răspunderii Președintelui Republicii și implicit la destituirea sa, dar care figurează în mod obișnuit în practica constituțională, într-o ordine adesea identică, vom menționa încălcarea Constituției și a legii (Italia, Germania, Finlanda, Austria, Polonia, Ungaria, Lituania, România, Bulgaria, Slovacia și Slovenia). După cum am argumentat și în alte demersuri științifice, asemenea încălcări pot genera diferite forme de răspundere, în principal, răspunderea politică și răspunderea penală.

Răspundere politică a Președintelui în statele europene.

Potrivit cercetărilor, modalitățile de punere în aplicare a răspunderii politice a Președintelui diferă de la un stat la altul, sub trei aspecte principale [6, p. 249]:

1) sub aspectul organului competent să inițieze procedura de punere sub acuzare;

2) sub aspectul organului competent să-l judece pe Președinte; și

3) sub aspectul consecințelor ce decurg din adoptarea unei hotărâri cu privire la punerea sub acuzare a Președintelui.

Astfel, potrivit art. 68 și art. 142 din Constituția Republicii Austria [2, p. 77]: „Președintele Federal răspunde în fața Adunării Federale în legătură cu exercitarea funcțiilor sale”. Președintele poate fi pus sub acuzare de către Adunarea Federală, convocată de Cancelarul Federal în baza hotărârii uneia dintre cele două Camere „pentru violarea Constituției Federale”. Hotărârea Adunării Federale de punere sub acuzare se poate lua numai în prezența a cel puțin 1/2 din membrii fiecărei Camere și cu o majoritate calificată de 2/3. Competența de judecată aparține Curții Constituționale, iar hotărârea acesteia are ca efect destituirea din funcție a Președintelui și, în „împrejurimi deosebit de grave” – decăderea temporară a acestuia din drepturile politice [6, p. 249].

Potrivit art. 90 din Constituția Italiei [2, p. 827], Președintele Republicii nu este responsabil de actele realizate în exercițiul funcțiunii, cu excepția cazurilor de „înaltă trădare sau de atentat împotriva Constituției”. În această situație Președintele este pus sub acuzare de către Parlament, reunit în ședință comună, cu votul majorității absolute a membrilor acestuia. Competența de judecată aparține, potrivit art. 134 din Constituție, plenumului Curții Constituționale care, într-o asemenea situație, va fi completat cu 16 persoane alese de Parlament la începutul fiecărei legislaturi și care nu au calitatea de parlamentari.

Răspunderea politică a Președintelui României este reglementată în Constituție printr-un text (art. 95) care nu consacră numai sancțiunea suspendării, ci și sancțiunea demiterii Președintelui prin referendum. Sub acest aspect, prezintă unele similitudini cu dispozițiile din Constituția Austriei. Cu toate acestea, între aceste două texte există două deosebiri esențiale și anume [6, p. 250; 4, p. 329]: pe de o parte, o soluție mai bună cu privire la dizolvarea de drept a Parlamentului, în cazul refuzului revocării prin referendum (Constituția Austriei), iar pe de altă parte, o soluție mai bună pentru procedura de suspendare și demitere



care se declanșează în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care Președintele a încălcat Constituția (Constituția României).

O procedură mai complexă de atragere la răspundere a Președintelui regăsim în Constituția Germaniei, în care sunt stabilite următoarele principii [4, p. 329]:

a) punerea sub acuzare a Președintelui Federal se poate face „pentru violarea cu intenție a legii fundamentale sau a altei legi federale”;

b) cererea de punere sub acuzare trebuie să fie susținută de cel puțin $\frac{1}{4}$ din membrii Bundestag-ului sau, după caz a Bundesrat-ului;

c) decizia de punere sub acuzare se poate lua de fiecare Cameră, cu o majoritate calificată de $\frac{2}{3}$ din numărul membrilor;

d) acuzarea trebuie să fie susținută de un membru al Camerei respective, care face parte dintre semnatarii cererii de punere sub acuzare;

e) competența de a judeca punerea sub acuzare aparține Tribunalului Constituțional Federal care, dacă apreciază că acuzarea este întemeiată, îl declară pe Președinte decăzut din funcțiile sale;

f) ca măsură provizorie, după votul Camerei, de punere sub acuzare, Tribunalul Constituțional îl poate reține pe Președinte din exercitarea funcțiilor sale;

g) în caz de suspendare, puterile Președintelui sunt exercitate de Președintele Bundesrat-ului.

Spre deosebire de procedura stabilită în Germania, Constituția Finlandei cuprinde o procedură cu mult mai simplă cu privire la răspunderea Președintelui Republicii în cazul comiterii de acte ilegale. Astfel, potrivit art. 112 [2, p. 623-624], dacă Guvernul consideră că o decizie adoptată de Președinte este ilegală, poate – obținând avizul Cancelarului pentru Justiție – să notifice Președintelui că hotărârea în cauză nu poate fi aplicată și să-i propună ca aceasta să fie modificată sau anulată. Analizând și celelalte dispoziții constituționale, constatăm că Constituția Finlandei nu reglemen-

tează în vreun alt mod răspunderea politică a Președintelui Republicii.

Răspunderea penală a Președintelui Republicii

Răspunderea penală este una răspândită în toate statele lumii, formele sale fiind diferite de la un sistem constituțional la altul. Majoritatea constituțiilor din statele democratice consacră răspunderea penală a Președintelui pentru cazuri de înaltă trădare, pentru infracțiuni de trădare sau alte infracțiuni și delikte sau comiterea de acte ilegale [1, p. 82].

Potrivit art. 113 din Constituția Finlandei [2, p. 624], în situația în care Cancelarul de Justiție, Avocatul Poporului sau Guvernul consideră că Președintele Republicii se face vinovat de trădare sau înaltă trădare ori de o crimă împotriva umanității, Parlamentul este informat cu privire la acest aspect. În această situație, dacă Parlamentul, cu o majoritate calificată de $\frac{3}{4}$ din voturile exprimate, decide punerea sub acuzare a Președintelui, Procurorul General îl urmărește în justiție pe Președinte în fața Înaltei Curți de Punere sub Acuzare, iar Președintele trebuie, pe durata acestor proceduri, să renunțe la exercitarea funcțiilor sale. În celelalte cazuri, nicio acuzație nu poate fi adusă împotriva actelor oficiale ale Președintelui.

Constituția Portugaliei instituie, în art. 130 [2, p. 421], o răspundere a Președintelui în fața Curții Supreme pentru infracțiunile comise în exercitarea funcțiilor sale, precum și în afara acestora. Atât competența de a intenta acțiunea de punere sub acuzare, cât și declanșarea acesteia revin Parlamentului (Adunarea Republicii), care trebuie să aprobe măsura urmăririi cu o majoritate de $\frac{2}{3}$.

Competența de judecată revine Curții Supreme: în cazul în care aceasta se pronunță în sensul condamnării Președintelui, el este destituit din funcție și nu mai poate fi reales; în caz contrar, Președintele va răspunde după încetarea mandatului său, pentru faptele comise în afara exercitării funcției sale.

În baza art. 67 și 68 din Legea

Constituțională din 23 februarie 2007, Președintele Franței nu este responsabil de actele îndeplinite în exercitarea funcțiilor sale, în afară de cazuri de genocid sau de crimă împotriva umanității, justițiabile în fața Curții Penale Internaționale. Potrivit art. 67 din Constituția Republicii Franceze [2, p. 657] pentru celelalte acte ale sale, în timpul mandatului său, Președintele nu poate fi chemat în fața vreunei instanțe sau autorități administrative franceze să depună mărturie și nici nu poate face obiectul vreunei acțiuni civile, nici a vreunei anchete, cercetări penale sau urmăririi penale.

Pe parcursul mandatului Președintelui Republicii se suspendă curgerea oricărui termen de prescripție sau de decădere din dreptul de a formula contestație. Cauzele și procedurile care sunt astfel suspendate pot fi reluate sau angajate împotriva lui la expirarea unui termen de o lună de la data încheierii mandatului

Cu toate acestea, „în caz de încălcare a obligațiilor sale”, în mod evident incompatibilă cu exercitarea mandatului său, Președintele poate fi destituit de către Înalta Curte, alcătuită din ansamblul membrilor Parlamentului și prezidată de către Președintele Adunării Naționale. Înalta Curte nu poate fi sesizată decât printr-un vot concordant al celor două Camere, ambele hotărând printr-o majoritate de $\frac{2}{3}$ această decizie; aceasta nu se pronunță asupra culpabilității Președintelui, ci numai asupra incompatibilității faptelor imputate cu continuarea mandatului său. La o lună după această destituire, care pune capăt mandatului, urmărirea penală va putea fi reluată în fața instanțelor ordinare.

Sintagma „înaltă trădare” nu se mai regăsește în sistemul constituțional francez actual, Președintele Republicii Franceze putând fi destituit doar în caz de neîndeplinire a atribuțiilor, incompatibile cu exercitarea mandatului său (conform art. 68 din Constituție). Președintelui îi incumbă însă, și o răspundere în materie civilă și penală pentru faptele pe care le-ar comite în afara mandatului său. Altfel, ar însem-



na că șeful statului beneficiază de o imunitate absolută, ceea ce contravine regimurilor politice democratice contemporane [6, p. 253].

La rîndul său Constituția Bulgariei prevede, în art. 103 [2, p. 657], tragerea la răspundere a Președintelui Republicii și a Vicepreședintelui Republicii pentru acțiuni săvîrșite în exercitarea atribuțiilor lor. Acestea se referă la „înalta trădare” sau încălcarea Constituției. Procedura punerii sub acuzare implică depunerea unei moțiuni de cel puțin ¼ din membrii Adunării Naționale și adoptarea acesteia cu majoritate de 2/3 din membrii săi.

Competența de judecată aparține Curții Constituționale, care trebuie să se pronunțe, în termen de o lună de la depunerea acuzațiilor. În cazul în care Președintele sau Vicepreședintele este învinuit de Curte, prerogativele lor sunt suspendate și nicio persoană nu poate asigura interimatul acestora pe perioada detenției. Totodată, potrivit Constituției, Președintele sau Vicepreședintele nu poate fi reținut sau urmărit penal.

Referitor la procedura de punere sub acuzare a Președintelui, întîlnită în celelalte țări ex-comuniste, se poate constata că [6, p. 253]:

- în general, organul competent să inițieze procedura este Parlamentul, excepție făcînd Estonia, unde propunerea vine din partea Cancelarului de Justiție;

- cererea de punere sub acuzare trebuie să fie adoptată de o majoritate de 2/3 din numărul parlamentarilor, cu excepția Slovaciei, unde este cerută o majoritate de 3/5 și a Estoniei, cu o majoritate simplă;

- competența de judecată revine Curții Constituționale, cu excepția Poloniei și a României, unde decizia este luată de un organism judiciar special creat (Tribunalul de Senat) în cazul primei și Înalta Curte de Casație și Justiție, în cazul celei de-a doua.

Concluzii. În rezultatul analizei textelor constituțiilor statelor europene care reglementează răspunderea Președintelui, putem conchide:

- majoritatea conțin dispoziții cu privire la răspunderea Președintelui în caz de *înaltă trădare*;

- punerea sub acuzare pentru înaltă trădare se face, în general, de către Parlament, dar poate fi făcută și la sesizarea altor autorități;

- de cele mai dese ori competența atragerii la răspundere revine Curților/Tribunalelor Constituționale, dar uneori și adunărilor Parlamentare formate ca Instanțe Supreme;

- doar unele din constituții prevăd răspunderea președintelui în cazul *violării Constituției* sau a *comiterii de fapte ilegale*.

Bibliografie

1. Apostol Tofan D. Instituții administrative europene. București: C.H. Beck, 2006.

2. Codex constituțional: constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene / prof. univ. dr. Șt. Deaconu, prof. univ. dr. I. Muraru, prof. univ. dr. E. Simina Tănăsescu, conf. univ. dr. S. Gabriel Barbu; prof. univ. dr. Ștefan Deaconu (coord.). București: Monitorul Oficial R.A., 2015.

3. Ionescu C. Drept constituțional și instituții politice. Sistemul constituțional românesc. Vol. II. București: Lumina Lex, 1997.

4. Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. Vol. I. Ediția a 4-a. București: All Beck, 2005.

5. Tataru Gh. Reflecții asupra răspunderii penale a șefului de stat. În: *Legea și viața*, 2017, nr. 5.

6. Tomescu C. R. Raporturile dintre Guvern și Parlament. București: C.H. Beck, 2012.

7. Muraru I., Tănăsescu E. S. Drept constituțional și instituții politice. Ed. 12, Vol. II. București: C.H. Beck, 2006.

8. My Constitutional Act with explanations, 9th edition. The Communications Section, Danish Parliament, August 2012. [resurs electronic]: https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/my-constitutional-act_with_explanations_version-9.pdf. (accesat la: 18.04.2017).

9. Карасев А.Т., Мамаева Я.Ю. Особенности реализации процедуры отрешения президента РФ от

занимаемой должности. В: *Вопросы управления*, №2(27) апрель 2014 г.

10. Мамаева Я.Ю. Конституционно-правовой анализ применения института ответственности в отношении главы государства. В: *Проблемы обеспечения, реализации, защиты конституционных прав и свобод человека*, 2014, nr. 3, p. 115.

DESPRE AUTOR /
ABOUT AUTHOR

TATARU Gheorghe,
avocat, doctorand,

Institutul de Cercetări Juridice
și Politice al Academiei de Științe a
Moldovei

TATARU Gheorghe,
Lawyer, PhD student,

Institute for Legal and Political
Research of the Academy of Sciences
of Moldova

e-mail: tatarugheorghe@gmail.com.



PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ ÎN STATUL DE DREPT: CONCEPT ȘI VALOARE

Olesea ȚURCAN,
Judecător, doctorandă

REZUMAT

Articolul cuprinde o analiză detaliată a puterii judecătorești ca una dintre cele trei ramuri ale puterii de stat. Pornind de la noile cerințe și condiții ale statului de drept, autorul precizează esența și valoarea puterii judecătorești, văzută ca o ramură independentă a puterii constituită dintr-un sistem de instanțe investite cu competența de a îndeplini justiția.

Cuvinte-cheie: stat de drept, putere judecătorească, judecător, instanță, justiție.

JUDICIAL POWER IN THE RULE OF LAW: CONCEPT AND VALUE

Olesea ȚURCAN,
Judge, PhD student

SUMMARY

The article includes a detailed analysis of the judicial power as one of the three branches of state power. Starting from the new requirements and conditions of the rule of law, the author specifies the essence and value of the judicial power, seen as an independent branch of the power constituted by a system of courts invested with the competence to perform justice.

Keywords: rule of law, judicial power, judge, court, justice.

Introducere. Din momentul apariției statului ca formă superioară de organizare a societății, acesta a suportat un proces continuu și complex de transformare și evoluție, continuând să fie și astăzi instrumentul conducerii sociale, iar dezbaterile privind natura, funcțiile și formele sale continuă să polarizeze atenția unor cercuri largi de specialiști în domeniul politologiei, sociologiei, dar mai ales ale dreptului, în condițiile în care diferitele curente și teorii filozofice au explicat de-a lungul timpului, de pe poziții diverse, importanța statului, rolul său în apărarea unor interese sociale de grup sau ale societății în întregul său [18, p. 98].

În acest context, este de la sine înțeles că în cadrul statului principalul rol în protecția și apărarea intereselor, drepturilor și libertăților cetățenilor și a societății revine puterii judecătorești. Pornind de la transformările majore care s-au produs în decursul ultimilor decenii, iar devenit practic inevitabilă clarificarea conceptului și fenomenului de putere judecătorească, în vederea elucidării particularităților sale în condițiile statului de drept.

Scopul studiului. Pornind de la cele menționate, în prezentul studiu ne propunem o analiză detaliată a puterii judecătorești ca una dintre cele trei ramuri ale puterii de stat, pentru a determina esența și valoarea acesteia într-un stat de drept.

Rezultate obținute și discuții. Cea mai vehiculată idee legată de organizarea și funcționarea statului a fost și rămâne să fie ideea statului de drept, care fiind concepută în epoca antică, prin contribuția celor mai luminate minți ale veacurilor ce au urmat a devenit o adevărată teorie, ce și-a găsit aplicare în cele mai dezvoltate state ale lumii contemporane [3, p. 12].

În literatura de specialitate [18, p. 98] s-a apreciat în acest sens că sintagma „stat de drept” a dobândit în timp semnificația unui concept și apoi a unei doctrine, pentru a limita absolutismul puterii etatice, mai exact pentru subordonarea puterii executive față de lege și aceasta, îndeosebi prin asigurarea supremației legii și a respectului ei, prin controlul judecătoresc al actelor autorităților administrative și prin consacrarea și efectivitatea responsabilității statului. Mai mult, pentru statul de drept este indispensabilă supremația legii, recunoașterea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, protecția drepturilor și intereselor persoanei, ocrotirea societății de arbitrarul puterii [30, p. 17].

După cum se știe, în cadrul oricărei societăți organizate în stat, puterea de stat este o condiție juridică de existență a acestuia, aparținând în exclusivitate poporului, care reprezintă o altă condiție juridică de existență a acestui stat. În doctrina dreptului constituțional

s-a constatat că puterea publică (de stat) dispune de anumite caracteristici. Astfel, în opinia savantului român I. Deleanu puterea de stat are ca „atribut intrinsec unicitatea”, care însă nu „excluează, dar implică realizarea ei prin diferite categorii de organe ale statului, corespunzător unor funcții specifice și relativ autonome” [7, p. 20].

Profesorul I. Guceac distinge puterea publică de alte forme ale puterii sociale prin următoarele trăsături [11, p. 73]:

- este o putere juridică, deoarece cei care o exercită sunt impuși să realizeze puterea prin elaborarea și aplicarea normelor de drept, sau altfel spus, puterea publică are caracter normativ;

- posedă calitățile de continuitate și permanență, deoarece prerogativele sale aparțin autorităților publice și nu guvernanților;

- pretinde să exprime interesul întregii societăți, cu toate că uneori se află în serviciul unei clase sociale sau a unui grup social restrâns (în dictatura de orice gen);

- este o putere organizată într-un mecanism numit mecanism de stat, ale cărui elemente sunt bine structurate și echilibrate, sunt constituite dintr-un grup special de persoane investite cu atribuții deosebite, mai ales cu posibilitatea de a recurge la forța de constrângere și sunt formate în modul prevăzut de legislația statului respectiv.



În raport cu puterea publică, doctrina statului de drept a inserat câteva principii de bază: subordonarea guvernanților față de lege, asociată cu posibilitatea exercitării unei acțiuni în justiție, în cazul manifestării lor arbitrare; subordonarea statului însuși față de drept, cu alte cuvinte statuarea unui principiu de limitare obiectivă și subiectivă a statului de drept; un ansamblu de valori intrinseci dreptului, pe care acesta să se sprijine și care să-i permită valorizarea lui ca instrument de acțiune față de arbitrarul etatic [15, p. 7].

În perspectiva realizării consecvenței a principiului separației puterilor în stat susținem opinia autorilor care consideră că este necesar „să aprofundăm problema delimitării funcției judiciare de celelalte funcții ale statului: legiuitoare și administrativă” [13, p. 7].

Astfel, din perspectiva realizării teoriei statului de drept, în marea majoritate a statelor lumii puterea publică s-a organizat și se exercită conform exigențelor înaintate de *principiul separației puterilor*, consacrat expres în multe constituții. În acest sens, *Constituția Republicii Moldova* [2] stipulează în art. 6 că „puterile legislative, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției”.

Parcurgînd o etapă îndelungată de la teorie la un principiu constituțional [4, p. 431-459], separația puterilor a devenit în prezent una din condițiile obligatorii de organizare a statului, care în esență se prezintă ca o justificare ideologică a unui scop politic foarte concret: slăbirea puterii guvernanților în ansamblu, limitîndu-i unii pe alții, pentru a se asigura o mai bună garantare a drepturilor cetățenilor [4, p. 436].

În esență sa, separația privește cele trei funcții principale prin care puterea se exercită în stat, ele trebuind să fie realizate de către autorități distincte pentru a proteja puterea statului, care, prin natura ei, este unică. Deci, fiecare putere se exercită separat și nu este posibilă emanarea a două sau a trei puteri de la aceeași structură și nici exercitarea a două sau trei funcții ale puterii de către unul și același organ sau sistem de organe statale [1, p. 74-75].

În context, prof. I. Guceac [10, p. 8] susține că modelul de organizare statală în baza principiului separației puterilor în stat presupune regula specializării, a independenței și a echilibrului celor trei

categorii de organe distincte și relativ autonome: legislative, executive și judiciare.

Consacrarea independenței puterii judecătorești în Republica Moldova poate fi considerată un rezultat firesc al procesului de restructurare și reformare democratică a societății care au demarat la sfârșitul anilor 80-ci. În opinia noastră, procesele reformatoare trebuiau, în mod inevitabil, să genereze reevaluarea cardinală a locului și rolului justiției în cadrul mecanismului de stat. Aceasta deoarece, o putere judecătorească viguroasă și independentă constituie garanția primordială a procesului de edificare a statului de drept și de dezvoltare a societății civile.

Nu întîmplător în acest sens, cercetătorii precizează că un stat de drept este de neconceput în lipsa justiției, întrucît lipsa justiției veritabile înseamnă arbitrarul și nedreptate. Dacă viața socială trebuie să se desfășoare potrivit constituției și legilor, trebuie să existe o autoritate independentă și imparțială care să le cunoască și să le poată interpreta și aplica concret atunci cînd sunt încălcate, cînd drepturile și libertățile cetățenilor sunt periclitare, neglijate [16, p. 586].

În context, prof. român T. Drăganu accentuează că statul de drept este un „stat, organizat pe principiile separației puterilor, unde justiția dobîndește o reală independență, urmîrind prin legislația sa promovarea drepturilor și libertăților fundamentale, inerente naturii umane, asigură respectarea strictă a reglementărilor sale de către ansamblul organelor sale în întreaga lui activitate. În fața acestuia stă problema de a găsi cele mai eficiente căi procedurale de a face ca organele statului să respecte ele însele legea, în activitatea lor de constrîngere a cetățenilor ca ei să respecte legea” [9, p. 12]. Dacă aceasta se realizează, atunci statul de drept este un instrument în folosul oamenilor ce îl alcătuiesc [33, p. 10].

În context, V. Zaharia subliniază că înfăptuirea justiției în general, este cea activitate de stat în care ideea statului de drept își găsește cea mai mare întruchipare. Nu există un stat de drept fără o justiție dreaptă. De aici derivă interconexiunea complexă a principiului asigurării accesului la justiție și a altor principii ale statului de drept [22, p. 12].

În plan retrospectiv, menționăm că în istoria unor state (cu precădere a ce-

lor foste totalitare), noțiunea de „putere judecătorească” a început să fie utilizată doar în anii 90-ci ai secolului trecut. În opinia noastră, noutatea termenului, absența îndelungată a acestuia în limbajul juridic și în conținutul literaturii de specialitate în perioada precedentă și pînă astăzi creează dificultăți în ce privește dezvoltarea conținutului acestuia și interpretarea uniformă. Studiul lucrărilor științifice din domeniu ne permite să constatăm că în doctrina juridică, deocamdată, nu există o abordare uniformă a conceptului, o accepție unică care să fie acceptată de majoritatea oamenilor de știință preocupați de problematică. În pofida acestui fapt, considerăm că interpretarea corectă și adecvată a puterii judecătorești reprezintă o mare importanță de ordin teoretic. Înțelegerea exactă a sensului și conținutului numeroaselor categorii legate de acest fenomen este absolut necesară. Un fenomen complicat și multiaspectual precum este puterea judecătorească necesită o cercetare fundamentată, aprofundată din punct de vedere științific a tuturor noțiunilor cu care se intersectează, asocierea cu fenomene asemănătoare și stabilirea legăturilor interdependente dintre acestea. În opinia noastră, o asemenea înțelegere a problemei ne va permite să pătrundem mai adînc în esența conceptului de putere judecătorească și să elucidăm rolul distinct al acesteia în statul de drept.

Pornind de la multitudinea interpretărilor expuse în literatura juridică și jurisprudență, se poate constata că conceptul de „putere judecătorească” are mai multe accepțiuni, majoritatea fiind relevante în procesul de înfăptuire a justiției în statul de drept [6, p. 47].

Într-o primă accepție, puterea judecătorească este văzută ca sistemul organelor de stat prin intermediul cărora se realizează justiția. Se consideră că unul din promotorii care au dezvoltat această accepțiune este prof. I. Foinițki, în viziunea căruia puterea judecătorească constituie „un sistem de organe subordonate legii, chemate să participe la aplicarea dreptului în procesul judiciar” [33, p. 158]. Vis-a-vis de această definiție trebuie să subliniem că ea este specifică doctrinei juridice din perioada sistemului sovietic socialist [31, p. 1295].

În ordinea dată de idei, în literatura contemporană, puterea judecătorească este definită ca „sistem al organelor de stat investite prin lege cu atribuții ce țin de stabilirea adevărului, restabilirea dreptății și pedepsirea celor vinovați,



ale căror hotărâri sunt obligatorii pentru toate persoanele la care se referă” [23, p. 48]. De asemenea, și în doctrina juridică românească puterea judecătorească (justiția) este interpretată ca „totalitate a organelor prin care statul distribuie justiția” [5, p. 287], fie ca „sistemul instanțelor judecătorești” [6, p. 47].

A doua accepțiune a puterii judecătorești, numită funcțională, este fundamentată de intenția de a reprezenta această putere ca o activitate ce ține de examinarea cauzelor în procesul de judecată. O astfel de abordare este cunoscută din cele mai vechi timpuri. De exemplu, cunoscutul savant rus S. Poznișev, încă la începutul sec. al XX-lea considera că puterea judecătorească este o ramură a puterii de stat exercitată de „anumite organe care nu îndeplinesc funcții administrative sau legislative”, chemată să „aplice legea, să confirme supremația acesteia în viață, să lupte cu abuzul și violența ... să examineze cauza sub toate aspectele” [28, p. 87-88].

În aceeași manieră puterea judecătorească este definită și de cercetătorul român A. Crișu, în opinia căruia puterea judecătorească (justiția) reprezintă „activitatea de soluționare a cauzelor penale, civile, administrative etc., de aplicare a sancțiunilor de restabilire a drepturilor și intereselor legitime încălcate” [6, p. 47]. Deci, în această accepțiune, termenul discutat desemnează puterea de a decide asupra conflictelor apărute între diferitele subiecte de drept, prin aplicarea legii [12, p. 303-304; 14, p. 4-5; 19, p. 16-18].

La rîndul său, D. Radu admite conținutul noțiunilor de putere cu cea de jurisdicție prin care înțelege „puterea de a decide asupra conflictelor ivite între diferitele subiecte de drept – persoane fizice sau juridice – prin aplicarea legii” [5, p. 287]. În viziunea noastră identificarea noțiunilor de „jurisdicție” și „putere judecătorească” este inadmisibilă, mai ales pornind de la faptul că conceptul de jurisdicție este folosit în literatură și jurisprudență în mai multe sensuri. Un exemplu concludent este cazul utilizării noțiunii de jurisdicție pentru a desemna: competența unui organ judiciar; teritoriul în cadrul căruia se exercită „puterea de a spune dreptul” [13, p. 4-5].

După declararea în constituțiile statelor ex-socialiste a principiului separației puterilor, oamenii de știință au început să interpreteze puterea judecătorească prin prisma formelor de realizare

a ei, considerînd-o ca fiind „atribuțiile conferite organelor speciale ale statului – judecătoriilor – privind soluționarea problemelor date în competența lor și care apar în procesul de aplicare a dreptului și realizarea acestor atribuții prin intermediul justiției constituționale, civile, penale, administrative, economice cu respectarea normelor de procedură” [29, p. 33], sau atribuind acestei puteri calitatea de „ramură specifică și independentă a puterii de stat, exercitată prin examinarea și soluționarea litigiilor în ședințele de judecată” [26, p. 284].

Din conținutul definițiilor expuse mai sus putem deduce următoarele [21, p. 233]:

- în conceptul puterii judecătorești pot fi evidențiate două momente-cheie care, de fapt, constituie o unitate insolubilă. Primul, de conținut, constă în faptul că puterea judecătorească desemnează atribuțiile ce țin de soluționarea conflictelor apărute în cadrul societății, în cadrul unor proceduri speciale. Al doilea, numit și organizațional, presupune că aceste atribuții sunt specifice doar instanțelor judecătorești;

- accentuarea unui sau altui aspect din cele menționate nu poate modifica esența noțiunii de putere judecătorească;

- este imposibilă definirea puterii judecătorești ca fiind în exclusivitate o totalitate de atribuții ce țin de soluționarea conflictelor sau ca un sistem de organe judecătorești (organe chemate să realizeze justiția), sau să considerăm unul dintre aceste elemente constitutive ca fiind mai important în raport cu celălalt;

- este imposibilă recunoașterea existenței unor atribuții de soluționare a conflictelor sociale în afara unui sistem de organe cărora aceste atribuții le sunt conferite, precum e imposibil să ne imaginăm un organ judecătorec lipsit de asemenea atribuții;

- organul judecătorec, justiția și puterea judecătorească sunt concepte interdependente. În această ordine de idei reamintim dispozițiile constituționale care reflectă acest adevăr: art. 114 din Constituția RM – „Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești”.

Dincolo de aceste momente, în viziunea noastră, dualitatea interpretării puterii judecătorești este condiționată de polisemantismul destul de răspîndit a noțiunilor de „putere” și „judecată” [21, p. 231].

Deoarece puterea judecătorească re-

prezintă o ramură funcțională specifică a puterii publice, interpretarea corectă a acesteia este imposibilă fără a apela la abordarea filozofică a ei. O mare parte din cercetători menționează legătura dintre *putere* și *autoritate*, cu posibilitatea de a impune oamenii să se subordoneze voinței altora. Pornind de la faptul că *puterea* presupune, în primul rînd, „autoritate, stăpînire, dominație, influență”, „conducere de stat, guvernare”, „permisiune, voie, drept, împuternicire legală de a face ceva” [8, p. 875], dreptul și posibilitatea de a dispune de ceva, de a-și impune voința altuia [27, p. 86], puterea de stat este interpretată ca fiind posibilitatea subordonării voinței indivizilor și asociațiilor lor voinței care asigură conducerea societății date [32, p. 44-45]. În această ordine de idei, puterea judecătorească este orientată spre asigurarea procesului de subordonare a voinței oamenilor și diverselor forme de asociere a lor acelei voințe diriguitoare care este exprimată în lege, fapt pentru care instanțele judecătorești sunt înzestrate cu atribuții excepționale în ce privește soluționarea conflictelor apărute între diferiți subiecți de drept.

În același timp, în conștiința socială s-a încetățenit și o altă modalitate de interpretare a puterii, ea fiind identificată cu purtătorii acesteia. Din acest punct de vedere puterea reprezintă persoanele înzestrate cu împuterniciri (guvernamentale, administrative), dominația politică, organele de stat [27, p. 232].

Unificarea conceptului de putere judecătorească este determinată și de neuniformitatea noțiunii „judecătorec”, care este interpretată în egală măsură ca „instituție judecătorească avînd competența de a soluționa (în prima sau în ultima instanță) anumite pricini prevăzute de lege”, „clădire unde se află sediul acestei instanțe” sau „autoritate judiciară” [8, p. 550]. Starea lucrurilor în acest domeniu devine mai complicată și prin faptul că în limba română este pe larg utilizat și cuvîntul „judecată”. Dintre multiplele sensuri ale acestei noțiuni, literatura de specialitate (cu prioritate în materia procesual penală) o utilizează „în înțelesul ei tehnic” atunci cînd „se are în vedere acea fază a procesului penal” [6, p. 91], „ce se desfășoară în faza instanțelor penale din momentul sesizării inițiale și pînă la soluționarea definitivă a cauzei penale” [17, p. 589].

Pluralitatea interpretărilor date puterii judecătorești constituie un mediu favorabil pentru apariția unor imprecii-



zii și divergențe în interpretarea altor noțiuni, moment ce, în ultimă instanță, împiedică identificarea corectă a funcțiilor și formelor puterii judecătorești [21, p. 231].

„Judecată”, „judecătorie”, „putere judecătorească” sunt cuvinte cu aceeași rădăcină și din acest punct de vedere definirea unei noțiuni prin alta nu pare a fi eficientă și nici corectă. Pornind de la aceasta, puterea judecătorească desemnează puterea realizată de judecători. Asume necesitatea aplicării de către societate a atribuțiilor de putere în raport cu reprezentanții săi, care prin acțiunile sau inacțiunile lor atentează la interesele generale și la reglementarea conflictelor apărute în societate a creat necesitatea și a condiționat apariția și evoluția ulterioară a germinilor viitoarelor instanțe judecătorești în calitate de autorități chemate să soluționeze aceste conflicte [34, p. 37-38]. Chiar dacă procesul de evoluție a atribuțiilor de putere și a instanțelor care le aplică au decurs concomitent, observăm că primatul în acest proces trebuie să fie acordat necesității de soluționare a conflictelor, în aplicarea atribuțiilor de putere. A judeca deci înseamnă a avea puterea de utilizare, aplicare, realizare. Această afirmație este observată și de prof. I. Foinițki, care menționează: „judecata în structura procesuală contemporană este o funcție a puterii de stat”, „puterea de stat și-a concentrat dreptul de a judeca” [33, p. 8].

Pornind de la viziunile contemporane despre justiție ca despre rezolvarea conflictelor social-politice din societate [35, p. 9] și despre instanțele judecătorești ca autorități care exercită într-o formă procesuală specifică funcția de arbitru social-politic [37, p. 59], puterea judecătorească poate fi definită și ca o atribuție specifică a instanței judecătorești privind soluționarea conflictelor sociale de natură juridică [24, p. 26; 36, p. 30].

În fine, este important de precizat că existența unui sistem de instanțe judecătorești, precum și a regulilor juridice de soluționare a conflictelor din cadrul societății, nu dovedește existența însăși a fenomenului puterii judecătorești. Altfel spus, „sistemul organelor judecătorești” și „puterea judecătorească” nu sînt noțiuni identice. Desigur, puterea judecătorească este

de neconceput în afara unui sistem de organe judecătorești, însă doar existența acestui sistem nu este suficientă pentru a vorbi despre existența puterii judecătorești [20, p. 77-78]. Mai mult, în cadrul sistemului separației puterilor în stat, instanța judecătorească trebuie privită ca un arbitru, instituție mediativă între organele legislative și executive [25, p. 4], care are menirea de a adapta structura organizării statului la cerințele constituționale de separare a puterilor, în care fiecare dintre ele trebuie să-și îndeplinească propriile funcții, unice prin esența lor.

Bibliografie

1. Arseni A., Creangă I., Gurin C., Negru B., Barbalat P., Cotorobai M., Susarenco Gh. *Constituția Republicii Moldova comentată articol cu articol*. Vol. I. Chișinău: Civitas, 2000.
2. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr.1 (cu modificări și completări pînă în 14.07.2006).
3. Costachi Gh. *Direcțiile prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Institutul de Istorie, Ștaf și Drept, 2009.
4. Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ediția a II-a, revăzută și completată. Chișinău: S.n., 2011.
5. Costin M., Leș I., Mînea M., Radu D., *Dicționar de drept procesual civil*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1983.
6. Crișu A. *Drept procesual penal, Partea specială*. București: ALL Beck, 2005.
7. Deleanu I. *Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală*. Vol. I. București, 1991.
8. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a. București: Univers enciclopedic, 1998.
9. Drăganu T. *Introducere în teoria și practica statului de drept*. Cluj, 1992.
10. Guceac I. *Evoluția constituționalismului în Republica Moldova*. Academia „Ștefan cel Mare” 1990-2000. Chișinău, 2000.
11. Guceac I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. I. Chișinău: Reclama, 2001.
12. Herovanu E. *Principiile procedurii judiciare*, vol. I. București: Institutul de arte grafice „Lupta”, 1932.
13. Leș I. *Organizarea sistemului judiciar românesc*. București: All Beck, 2004.
14. Leș I. *Organizarea sistemului judiciar, a avocaturii și a activității notariale*. București: Lumina Lex, 1997.
15. Măgureanu F. *Organizarea instituțiilor judiciare*. Ed. a 3-a. Buc.: Universul Juridic, 2003.
16. Muraru I., Tănăsescu E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Lumina Lex, 2001.
17. Neagu I. *Drept procesual penal: Tratat*. București: Global Lex, 2002.
18. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București: Actami, 1998.
19. Prisăcaru V.I. *Jurisdicțiile speciale în România*. București: Editura Academiei, 1974.
20. Railean P. *Puterea judecătorească – factor de echilibrare a puterii în stat și de garantare a drepturilor și libertăților omului*. În: Respectarea drepturilor omului – condiție principală în

edificarea statului de drept în Republica Moldova, Materialele conferinței științifico-practice internaționale (2010, Bălți). Chișinău: 2010.

21. Turcan O. *Contribuții la studiul puterii judecătorești în cadrul mecanismului de stat*. În: Teoria și practica administrării publice, materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională din 23 mai 2014. Chișinău: AAP, 2014.

22. Zaharia V. *Accesul la justiție: concept, exigențe, realizări și perspective*. Chișinău: Cartier Juridic, 2008.

23. Дмитриев Ю.А., Черемных Г.Г. *Судебная власть в механизме разделения властей и защите прав и свобод человека*. В: Государство и право, 1997, nr. 8.

24. Кобликов А. *Судебная власть и процессуальные гарантии*. В: Вестник Верховного Суда СССР, 1991, №8.

25. Кушмир М. *О некоторых аспектах функционирования судебной власти в постсоветских конституционных системах*. В: Закон и Жизнь, 2008, № 8.

26. *Общая теория государства и права* / Под ред. В.В.Лазарева. М., 1994.

27. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. *Толковый словарь русского языка*. М.: Изд-во “Азъ”, 1992.

28. Познышев С.В. *Элементарный учебник русского уголовного процесса*. М., 1913.

29. *Правоохранительные органы Российской Федерации* / Под ред. В.П.Божьева. М., 1996.

30. Ростовщиков И.В. *Права личности в России: их обеспечение и защита органами внутренних дел*. Волгоград, 1997.

31. *Советский энциклопедический словарь*. М.: Советская энциклопедия, 1981.

32. *Теория государства и права: Курс лекций* / Под ред. Матузова Н.И., Малькова В.В. М., 1997.

33. Фойницкий И.Я. *Курс уголовного судопроизводства*. Т.1. Спб., 1996.

34. Чельцов-Бегутов М.А. *Курс советского уголовно-процессуального права*. Т.1. М., 1957.

35. Чиркин В.Е. *Разделение властей: социальные и юридические аспекты*. В: Совет. государство и право, 1990, № 8.

36. Шейфер С. *Взаимоотношения судебной и обвинительной властей*. В: Вестник Верховного Суда СССР, 1991, №8.

37. Шейфер С.А. *Понятие и взаимоотношения судебной, прокурорской и следственной властей*. В: *Уголовная ответственность: основания и порядок реализации*. Самара, 1991.

DESPRE AUTOR /
ABOUT AUTHOR

ȚURCAN Oleşea,
Judecător la Judecătoria Buiucani
mun. Chișinău,
doctorandă, Institutul de Cercetări
Juridice și Politice al Academiei de
Științe a Moldovei

ȚURCAN Oleşea,
Judge at the Buiucani District Court,
Chisinau,
PhD student, Institute for Legal and
Political Research of the Academy of
Sciences of Moldova
e-mail: oleşea.turcan.28@mail.ru